

Міністерство культури та інформаційної політики України
Національна бібліотека України для дітей

**Аналітичний огляд діяльності
бібліотек України для дітей
у 2020-2022 роках**

Частина I

Київ – 2024

Відповідальна за випуск А.І. Гордієнко

Редактор О.А. Кадькаленко

Аналітичний огляд діяльності бібліотек України для дітей у 2020-2022 роках. Ч. 1 / Національна бібліотека України для дітей ; уклад.: Т. М. Кузілова, О. Б. Петренко, Н. М. Загоруйко [та ін.]. — Київ : НБУ для дітей, 2024. — 146 с.

У виданні висвітлюється діяльність бібліотек України для дітей у 2020-2022 роках. Підготували укладачі: Т.М. Кузілова (Організаційно-методичне забезпечення діяльності бібліотек для дітей), О.Б. Петренко (Науково-дослідна робота бібліотек для дітей), Н.М. Загоруйко, С.В. Кисельова, Н.І. Турчин (Формування та збереження бібліотечних фондів); В.М. Красножон, Н.В. Загайна, О.М. Тіхненко (Бібліографічна діяльність бібліотек для дітей).

ЗМІСТ

Розділ I. Організаційно-методичне забезпечення діяльності бібліотек для дітей — 4

Розділ II. Науково-дослідна робота бібліотек для дітей — 27

Розділ III. Формування бібліотечних фондів — 57

Каталогізування та автоматизована обробка бібліотечних фондів, їх організація та збереження — 73

Огляд діяльності відділу рідкісних і цінних видань НБУ для дітей — 83

Розділ IV. Бібліографічна діяльність бібліотек для дітей — 86

Довідково-бібліографічний апарат та довідково-бібліографічне обслуговування користувачів — 86

Інформаційне обслуговування користувачів — 98

Формування інформаційної культури користувачів — 118

Рекомендаційно-бібліографічна діяльність — 130

Розділ I. «Організаційно-методичне забезпечення діяльності бібліотек»

2020-2022... Мабуть ще жоден досліджуваний період в історії незалежної України не був таким складним.

Рік 2020 розпочався як будь-який черговий календарний рік з визначеними планами і завданнями. АЛЕ... Світова пандемія змусила змінити вектор звичного життя в усіх сферах життєдіяльності, що вплинуло і на швидку адаптацію надання культурних послуг нашим користувачам відповідно до викликів часу, і навіть на перехід на дистанційну форму роботи. Дитячі бібліотеки не розгубилися і почали працювати у невизначених складних умовах по-новому. Розпочавши величезну роботу з метою неодмінно залишити дитячі бібліотеки невід'ємною частиною життя наших читачів, доклали значних зусиль задля наповнення дитячих осель навчанням і дозвіллям в онлайн-форматі. Поступово нам вдалося віднайти й позитивні моменти: нові можливості для навчання, розвитку і творчості, не лише дитячої, а й фахової. Ми були впевнені, що це справжнє випробування, яке ми навчилися успішно долати! Але 24 лютого 2022 року в Україну прийшла повномасштабна війна, яка дійсно поділила усе життя на До та Після. Найстрашніший рік в історії сучасної України, що змінив українців у боротьбі за власну Незалежність і свободу рідної землі. Рік, який щоденно приносив нам переживання, біль, горе, втрати... Та найбільше горя і страждань війна завдала дітям – як фізичних так і моральних. Обстріли, руйнування, страшні картини смертей ламали звичну для них картину буття, прирікали на страх, голод і холод, а часто і на сирітство. Діти в одну мить позбавились щасливого дитинства і повсякденних радощів спілкування з однолітками на безпечних майданчиках дитячих бібліотек. Тому, коли кожен з нас із перших днів повномасштабної російської агресії почав працювати на Перемогу, Національна бібліотека України для дітей з мережею спеціалізованих бібліотек для дітей не полишила своєї діяльності, а навпаки розширила спектр культурних послуг для задоволення потреб користувачів в

умовах воєнних дій, взявши на себе відповідальність повернути дітям їхнє дитинство, наповнене радістю спілкування, творчістю і добрими книжками.

Працюючи у нових складних умовах, НБУ для дітей не змінила основних завдань, серед яких була участь у реалізації державної політики щодо надання культурних послуг громадам, забезпечення діяльності та збереження мережі спеціалізованих бібліотек України для дітей, надання організаційно-методичної допомоги працівникам дитячих бібліотек та підвищення їхньої кваліфікації, що є особливо важливою складовою успішного розвитку бібліотек на сучасному етапі. Так, у 2020 р. були підготовлені Пропозиції до: Законів України «Про культуру» та «Про бібліотеки і бібліотечну справу», проекту Наказу Міністерства культури України «Про внесення змін до наказу Міністерства культури і туризму України від 18 жовтня 2005 р. № 745», проекту Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Мінімальних стандартів забезпечення громадян культурними послугами», до Форми звітності № 6-нк.

Майже три роки НБУ для дітей у тісній співпраці з обласними бібліотеками для дітей, видавництвами дитячої літератури та громадськими організаціями відстоює право спеціалізованих бібліотек для дітей працювати у законодавчому полі. Нова редакція профільного закону «Про бібліотеки і бібліотечну справу» викликала значний резонанс, адже в проекті закону не передбачена діяльність мережі спеціалізованих бібліотек для дітей. Саме тому 23 липня 2020 року на платформі ZOOM відбулася відеоконференція щодо внесення змін до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу». Основний акцент зустрічі був зроблений на законодавчий рівень захисту базової мережі спеціалізованих бібліотек України для дітей, відсутній у запропонованій редакції закону. Ініціаторами заходу виступили Директорат внутрішньої та гуманітарної політики Офісу Президента в особі генерального директора на той час Вероніки Селеги та Національна бібліотека України для дітей в особі генерального директора Алли Гордієнко. Модератор – Павло Коробчук. Крім організаторів заходу та директорів ОБД і ЦБС для дітей у відеоконференції взяли участь заступник голови Комітету

Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики Ірина Констанкевич, член Комітету Верховної Ради України з питань свободи слова, голова підкомітету з питань права громадян на інформацію Тетяна Циба, голова Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти Галина Григоренко, державний експерт Директорату стратегічного планування та європейської інтеграції Міністерства культури та інформаційної політики України Олексій Чмир, державний експерт експертної групи з бібліотек та розвитку читання Директорату культури і мистецтв Міністерства культури та інформаційної політики України Катерина Притула, голова української бібліотечної асоціації Оксана Бруй, заступник генерального директора з наукової роботи Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого Наталя Розколупа, директор Українського інституту книги Олександра Коваль, голова Благодійного Фонду «БІБЛІОТЕЧНА КРАЇНА» м. Київ Люсьєна Шум, директор видавництва «Саміт-Книга» Ігор Степурін, директор Національного видавництва дитячої літератури «Веселка» Олексій Бондаренко. Обговорювалися зміни до Закону, акцентуючи увагу на діяльності спеціалізованих бібліотек для дітей. У своїх виступах директори ОБД і ЦБС для дітей наголошували на необхідності законодавчо закріпити діяльність дитячих бібліотек з метою позбавлення спокуси закривати (об'єднувати) спеціалізовані бібліотеки для дітей, порушуючи чинне законодавство. У 2021-2022 рр. також неодноразово відстоювалися пропозиції до проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» № 5002, винесеного на розгляд Верховної Ради 01.02.2021 р., який був прийнятий Верховною Радою 08.09.2021 р. за основу у першому читанні. Зараз даний законопроект досі очікує другого читання.

Також були розроблені пропозиції до актуалізації Типових правил користування бібліотеками в Україні, затверджених Наказом Міністерства культури і мистецтв України 05.05.1999 № 275 (у редакції наказу Міністерства культури України 19.04.2017 № 340), зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 17 травня 2017 р. за № 635/30503; Типового

положення про публічну бібліотеку в Україні (на підставі зразка Положення про публічну бібліотеку об'єднаної територіальної громади, розміщеної на сайті НБУ імені Ярослава Мудрого); проекту Положення «Про обласну бібліотеку для дітей»; проекту Положення «Про піклувальну раду»; проекту Стратегії розвитку читання на 2021-2025 роки «Читання як життєва стратегія» та критеріїв актуалізації фондів публічних бібліотек.

Мережа спеціалізованих бібліотек для дітей

У попередньому Аналітичному огляді¹ зазначалося, що внаслідок скорочення мережі протягом 2017-2019 рр. мережа становила 892 спеціалізованих бібліотек для дітей. На той час ми не мали жодної інформації щодо дитячих бібліотек Луганщини і не враховували їхню кількість. Згодом в ЕСМАР з'явилися дані, що на підконтрольній Україні території області діє 21 бібліотека для дітей. Отже для аналізу мережі 2020-2022 рр. за початкову ми беремо сумарну кількість станом на 01.01.2020 р. — 913 спеціалізованих бібліотек для дітей. Звертаємо увагу, що аналіз мережі в огляді здійснюється за інформацією, поданою безпосередньо обласними бібліотеками для дітей, а не за Формою звітності № 6-нк, тож відображає реальний стан мережі. Натомість Форма 6-нк містить інформацію як про заклади, що функціонують, так і про ті, які з тих чи інших причин (ліквідація, злиття тощо) вилучені з базової мережі у поточному році.

Ще у 2014 році в Україні розпочали реформу децентралізації, завдяки якій у 2020 році суттєво зменшилася кількість районів та територіальних громад. До підпорядкування останніх перейшли чимало комунальних бібліотек, внаслідок чого їх нерідко об'єднували, а деякі й закривали.

Відповідно до Закону України № 1009-XI «Про внесення змін до деяких законів України щодо впорядкування окремих питань організації та діяльності органів місцевого самоврядування і районних державних адміністрацій», що набрав чинності 06.12.2020 р., органи місцевого самоврядування створених територіальних громад були зобов'язані прийняти

¹ <https://chl.kiev.ua/mbm/MBM/Book/View/656#page/234/mode/2up> стор. 234

усі бібліотеки, що перебували у комунальній власності розформованих громад. правонаступник районної ради району, що був ліквідований як юридична особа Постановою Верховної Ради України від 17.07.2020 р.

№ 807-XI «Про утворення та ліквідацію районів», до 01.07.2021 р. був зобов'язаний передати у комунальну власність нової громади усі об'єкти спільної власності громад району, що знаходяться на території цих громад. Органи місцевого самоврядування нової громади мали прийняти заклади до своєї власності та забезпечити організацію мережі публічних бібліотек. Реалізація даної Постанови не передбачала ліквідацію чи реорганізацію комунальних закладів, у т.ч. бібліотек-філій ЦБС та Центральних районних бібліотек. Але на практиці ми побачили кардинально іншу ситуацію.

Загалом від 2020 р. до 2023 р. мережа скоротилася на 197 закладів і на 01.01.2023 р. становить 716 спеціалізованих бібліотек для дітей. Рекордну кількість бібліотек для дітей втратили за три роки: Дніпропетровська обл. – 26, Полтавська обл. – 22, Запорізька обл. – 17, Одеська і Тернопільська обл. – по 12, Хмельницька обл. – 11, Вінницька та Львівська обл. – по 10. Мінімальні втрати у Донецькій, Закарпатській та Рівненській обл. – по 2 бібліотеки.

Вінницька область: —10				
2020 р.: реорганізовано — 1				
2021 р.: реорганізовано — 4; об'єднано — 2; ліквідовано — 3				
<i>Назва бібліотеки</i>	<i>Реорганізовано у відділи/сектори</i>	<i>Об'єднано</i>	<i>Ліквідовано</i>	<i>Погоджено/ не погоджено МКІП</i>
2020 р.				
Жмеринська міська бібліотека сімейного читання	Відділ обслуговування дітей Публічної бібліотеки Жмеринської міської територіальної громади			Не відомо
2021 р.				
Вінницька ОБД ім. І.Я. Франка		З Вінницькою ОБЮ		Погоджено
Липовецька РБД	Відділ обслуговування дітей та організаторів дитячого читання КЗ «Липовецька публічна бібліотека Липовецької міської ради»			Не погоджено
Мурованокуриловецька РБД	Відділ обслуговування дітей та юнацтва КЗ «Мурованокуриловецька			Не погоджено

	селищна публічна бібліотека»			
Рахнянська сільська бібліотека для дітей	Сектор обслуговування дітей Рахнівсько-Лісової бібліотеки-філії КЗ «Шпиківська публічна бібліотека»			Не погоджено
Тиврійська районна бібліотека для дітей		З публічною бібліотекою Тиврівської селищної ради		Погоджено МКІП від 03.02.2021 № 02-15/125
Тростянецька філія бібліотека для дітей Тростянецької ЦРБ			Тростянецька філія бібліотека для дітей Тростянецької ЦРБ	Не погоджено
Тульчинська районна бібліотека для дітей			Тульчинська районна бібліотека для дітей	Не погоджено
Хмельницька районна дитяча бібліотека	Відділ обслуговування дітей КЗ «Бібліотека для дорослих» Хмельницької міської ради			Не погоджено
Чечельницька районна бібліотека для дітей			Чечельницька районна бібліотека для дітей	Не погоджено
Волинська область: -6 2020 р.: ліквідовано — 1 2021 р.: ліквідовано — 5				
<i>Назва бібліотеки</i>	<i>Реорганізовано у відділи/сектори</i>	<i>Об'єднано</i>	<i>Ліквідовано</i>	<i>Погоджено/ не погоджено МКІП</i>
2020 р.				
Старовижівська районна бібліотека для дітей			Старовижівська районна бібліотека для дітей	Не погоджено
2021 р.				
Районна бібліотека-філія для дітей м. Ківерці			Районна бібліотека-філія для дітей м. Ківерці	Погоджено МКІП від 20.12.2021 № 15281/43.2
Міська бібліотека-філія для дітей Ковельської ЦБС			Міська бібліотека-філія для дітей Ковельської ЦБС	Не погоджено
Локачинська РБД Локачинської ЦБС			Локачинська РБД Локачинської ЦБС	Не погоджено
Бібліотека-філія для дітей смт Олика Ківерцівської ЦБС			Бібліотека-філія для дітей смт Олика Ківерцівської ЦБС	Не погоджено
Сенкевичівська міська бібліотека-філія для дітей № 4 Горохівської ЦБС			Сенкевичівська міська бібліотека-філія для дітей № 4 Горохівської ЦБС	Погоджено МКІП від 02.12.2021 № 14502/43.2
Дніпропетровська область: -26 2020 р.: реорганізовано — 2 2021 р.: ліквідовано — 21 2022 р.: ліквідовано — 3				
<i>Назва бібліотеки</i>	<i>Реорганізовані бібліотеки</i>	<i>Об'єднано</i>	<i>Ліквідовано</i>	<i>Погоджено/ не погоджено</i>

	<i>у відділи/сектори</i>			<i>МКІП</i>
2020 р.				
Магдалинівська районна бібліотека для дітей «Магдалинівської РЦБС» Магдалинівської районної ради	Дитячий відділ публічної бібліотеки			Не погоджено
Солонянська районна бібліотека для дітей	Дитячий відділ КЗК «Солонянська районна бібліотека»			Не погоджено
2021 р.				
ЦМБД МКЗК «ЦСБД» м. Дніпра			ЦМБД МКЗК «ЦСБД» м. Дніпра	Погоджено
Бібліотеки-філії № 2, № 3, № 4, № 6, № 7, № 8, № 9, № 10, № 11, № 13, № 14, № 15, № 16, № 17, № 19, № 24, № 25, № 26, № 28, № 30 МКЗК «ЦСБД» м. Дніпра			Бібліотеки-філії № 2, № 3, № 4, № 6, № 7, № 8, № 9, № 10, № 11, № 13, № 14, № 15, № 16, № 17, № 19, № 24, № 25, № 26, № 28, № 30 МКЗК «ЦСБД» м. Дніпра	Погоджено
2022 р.				
Бібліотека-філія № 3 КЗК «Жовтоводська ЦБС»			Бібліотека-філія № 3 КЗК «Жовтоводська ЦБС»	Погоджено
Міська бібліотека для дітей Марганецької міської ЦБС відділу культури виконкому Марганецької міської ради			Міська бібліотека для дітей Марганецької міської ЦБС відділу культури виконкому Марганецької міської ради	Не погоджено
Бібліотека для дітей КЗК «Централізована система публічних бібліотек Перещепинської міської ТГ Дніпропетровської області»			Бібліотека для дітей КЗК «Централізована система публічних бібліотек Перещепинської міської ТГ Дніпропетровської області»	Не погоджено
Донецька область: -2				
2020 р.: ліквідовано — 1				
2021 р.: об'єднано — 1				
<i>Назва бібліотеки</i>	<i>Реорганізовано у відділи/сектори</i>	<i>Об'єднано</i>	<i>Ліквідовано</i>	<i>Погоджено/ не погоджено МКІП</i>
2020 р.				
Бібліотека-філія № 13 для дітей КЗ «Покровська міська ЦБС»			Ліквідована відповідно до рішення Покровської міської ради	Не погоджено
2021 р.				
Бібліотека-філія № 4 ім. Т.Г. Шевченка		За зверненням голови Донецької		Погоджено

КУ «Центральна міська публічна бібліотека Маріупольської міської ради з філіями»		ВЦА та за рішенням сесії міської ради з КЗ «Донецька ОБД»		
Житомирська область: -5 2020 р.: ліквідовано — 3 2021 р.: реорганізовано — 2				
<i>Назва бібліотеки</i>	<i>Реорганізовано у відділи/сектори</i>	<i>Об'єднано</i>	<i>Ліквідовано</i>	<i>Погоджено/ не погоджено МКІП</i>
2020 р.				
Городницька бібліотека для дітей Городницької селищної ТГ			<i>Ліквідовані без надання будь-яких документів</i>	Не відомо
КЗ «Районна бібліотека для дітей Житомирської районної ради»				Не відомо
Бібліотека-філія № 2 для дітей Новоград-Волинської міської бібліотеки для дітей				Не відомо
2021 р.				
Коростишівська районна бібліотека для дітей	Дитячий відділ Коростишівської публічної бібліотеки			Не погоджено
Ружинська селищна бібліотека для дітей	Кафедра дитячого читання Філії «Ружинська публічна бібліотека» КЗ «Центр культури і дозвілля» Ружинської селищної ради			Не відомо
Закарпатська область: -2 2021 р.: реорганізовано — 1; ліквідовано — 1				
<i>Назва бібліотеки</i>	<i>Реорганізовано у відділи/сектори</i>	<i>Об'єднано</i>	<i>Ліквідовано</i>	<i>Погоджено/ не погоджено МКІП</i>
2021 р.				
Чопська міська дитяча бібліотека Чопської міської ради	Сектор обслуговування дітей КЗ «Публічна бібліотека Чопської ТГ Ужгородського району Закарпатської області»			Не погоджено
РБД Мукачівської РЦБС			РБД Мукачівської РЦБС	Не погоджено
Запорізька область: -17 2021 р. ліквідовано — 17				
<i>Назва бібліотеки</i>	<i>Реорганізовано у відділи/сектори</i>	<i>Об'єднано</i>	<i>Ліквідовано</i>	<i>Погоджено/ не погоджено МКІП</i>
2021 р.				
ЦБД + 16 бібліотек-філій ЦБС для дітей м. Запоріжжя			ЦБД + 16 бібліотек-філій ЦБС для дітей м. Запоріжжя	Не погоджено
Івано-Франківська область: -6 2020 р.: реорганізовано — 1 2021 р.: ліквідовано — 4 2022 р.: об'єднано — 1				

<i>Назва бібліотеки</i>	<i>Реорганізовано у відділи/сектори</i>	<i>Об'єднано</i>	<i>Ліквідовано</i>	<i>Погоджено/ не погоджено МКІП</i>
2020 р.				
Городенківська РБД	Відділ обслуговування дітей Городенківської міської публічної бібліотеки імені Леся Мартовича КЗ «Центр культури і мистецтва»			Не погоджено
2021 р.				
Дитяча бібліотека смт Гвіздець			Дитяча бібліотека смт Гвіздець	Не погоджено
Коломийська бібліотека № 2 для дітей ім. Т. Мельничука			Коломийська бібліотека № 2 для дітей ім. Т. Мельничука	Погоджено МКІП від 14.05.2021 № 5413/432
Бібліотека для дітей смт Кути			Бібліотека для дітей смт Кути	Не погоджено
Стецівська бібліотека-філія для дітей			Тимчасово припинила свою діяльність	Не погоджено
2022 р.				
Бібліотека для дітей КЗ «Долинська ЦПБ»		З Долинською міською бібліотекою – філією КЗ «Долинська ЦПБ»		Погоджено МКІП від 04.05.2022 р. № 9130/16.1-22
Київська область: -4				
2021 р.: реорганізовано — 4				
<i>Назва бібліотеки</i>	<i>Реорганізовано у відділи/сектори</i>	<i>Об'єднано</i>	<i>Ліквідовано</i>	<i>Погоджено/ не погоджено МКІП</i>
2021 р.				
Борівська бібліотека для дітей Фастівської РЦБС	Відділ обслуговування дітей публічної бібліотеки			Не погоджено
Переяслав-Хмельницька районна бібліотека для дітей КЗ «Переяслав-Хмельницька ЦБС» Переяслав-Хмельницької районної ради	Відділ обслуговування дітей КЗ «Переяславська публічна бібліотека»			Не погоджено
Ставищенська районна бібліотека для дітей КЗ «ЦБС Ставищенського р-ну»	Відділ обслуговування дітей Ставищенської публічної бібліотеки			Не погоджено
Фастівська районна бібліотека для дітей	Відділ обслуговування дітей КЗ Фастівської міської ради «Фастівська міська бібліотека»			Не погоджено
Кіровоградська область: - 3				
2021 р.: реорганізовано — 2				
2022 р.: реорганізовано — 1				
<i>Назва бібліотеки</i>	<i>Реорганізовано у відділи/сектори</i>	<i>Об'єднано</i>	<i>Ліквідовано</i>	<i>Погоджено/ не погоджено МКІП</i>
2021 р.				

Добровеличківська селищна бібліотека для дітей	Абонемент для дітей при Центральній публічній бібліотеці			Погоджено МКІП від 11.08.2020 № 9970/4.10.4
Компаніївська РБД	Відділ обслуговування дітей КЗ «Центральна публічна бібліотека Компаніївської селищної ради»			Погоджено МКІП 19.07.2021 № 8306/43.2
2022 р.				
КЗ «Бібліотека для дітей» Голованівської селищної ради	Відділ обслуговування дітей КЗ «Публічна бібліотека ім. С.В. Шеврякова» Голованівської селищної ради			Погоджено МКІП 26.01.2022 № 863/43
Львівська область: -10				
2022 р.: реорганізовано — 7; ліквідовано — 3				
<i>Назва бібліотеки</i>	<i>Реорганізовано у відділи/сектори</i>	<i>Об'єднано</i>	<i>Ліквідовано</i>	<i>Погоджено/ не погоджено МКІП</i>
2022 р.				
Белзька бібліотека для дітей			Белзька бібліотека для дітей	Не погоджено
Бібрська бібліотека-філія для дітей	Дитячий відділ КЗ «Публічна бібліотека Бібрської міської ради»			Погоджено
Добромільська бібліотека для дітей			Добромільська бібліотека для дітей	Не погоджено
Жидачівська ЦРБД	Дитячий відділ КЗ «Жидачівська міська публічна бібліотека»			Погоджено
КЗ «Публічна бібліотека для дітей смт. Новий Яричів»	Дитячий відділ КЗ «Центральна публічна бібліотека Новояричівської селищної ради»			Погоджено
Підкамінська селищна бібліотека для дітей	Дитячий відділ Підкамінської селищної бібліотеки			Погоджено
Старосамбірська бібліотека для дітей	Дитячий відділ КЗ «Старосамбірська публічна бібліотека»			Не погоджено
Стрийська РБД			Стрийська РБД	Погоджено
КЗ «Публічна бібліотека для дітей Судовишнянської ТГ»	Дитячий відділ КЗ «Публічна бібліотека Судовишнянської ТГ»			Погоджено
КЗ «Публічна бібліотека для дітей Ходорівської ТГ»	Сектор обслуговування дітей КЗ «Публічна бібліотека ТГ»			Погоджено
Миколаївська область: -8				
2021 р.: реорганізовано — 5; ліквідовано — 1				
2022 р.: реорганізовано — 1; ліквідовано — 1				
<i>Назва бібліотеки</i>	<i>Реорганізовано у відділи/сектори</i>	<i>Об'єднано</i>	<i>Ліквідовано</i>	<i>Погоджено/ не погоджено МКІП</i>
2021 р.				

Первомайська районна бібліотека для дітей			Первомайська районна бібліотека для дітей	Погоджено МКІП від 09.09.2021 р. №10834/43.2
Баштанська дитяча районна бібліотека	Відділ обслуговування користувачів-дітей КЗ Баштанська публічна бібліотека»			Погоджено МКІП України від 30.12.2021 р. № 15842/43.2
Первомайська міська дитяча бібліотека-філія № 2	Сектор обслуговування дітей КЗ «Публічна бібліотека Первомайської міської Ради			Погоджено МКІП від 05.03.2021 р. № 2459/4.10.9
Доманівська дитяча бібліотека Доманівської публічної бібліотеки Доманівської селищної ради	Сектор обслуговування дітей Доманівської ПБ			Погоджено МКІП від 09.09.2021 р. № 10834/43.2
Новоодеська районна бібліотека для дітей	Сектор з обслуговування дітей Новоодеської ПБ			Погоджено МКІП від 01.06.2021 р. № 6296/43.2
Снігурівська районна бібліотека для дітей	Сектор дитячого обслуговування ПБ Снігурівської міської Ради			Не погоджено
2022 р.				
Вітовська дитяча районна бібліотека			Вітовська дитяча районна бібліотека	Не погоджено
Казанківська районна бібліотека для дітей	Відділ обслуговування дошкільнят та учнів 1-9 класів КЗ «Публічна бібліотека Казанківської селищної Ради			Не погоджено
Одеська область: -13+1=-12				
2020 р.: реорганізовано — 1				
2021 р.: реорганізовано — 7; об'єднано — 2; ліквідовано — 1				
2022 р.: реорганізовано — 2, повернуто в базову мережу — 1				
<i>Назва бібліотеки</i>	<i>Реорганізовано у відділи/сектори</i>	<i>Об'єднано</i>	<i>Ліквідовано</i>	<i>Погоджено/не погоджено МКІП</i>
2020 р.				
Бібліотека для дітей Великомихайлівського р-ну	Відділ обслуговування дітей та КДЧ КЗ «Публічна бібліотека Великомихайлівської селищної ради»			Не погоджено
2021 р.				
Арцизька РБД	Відділ обслуговування дітей Арцизької міської публічної бібліотеки			Не погоджено
Балтська РБД КЗ «Балтська РЦБС»	Відділ обслуговування дітей Публічної бібліотеки Піщанської сільської ради			Не погоджено
Біляївська ЦРБД	Відділ обслуговування дітей КЗ «Біляївська міська публічна бібліотека» Біляївської			

	міської ТГ			
Городненська дитяча сільська бібліотека		З Городненською сільською бібліотекою		Не погоджено
Кодимська ЦРБД	Відділ обслуговування дітей КУ «Кодимська публічна бібліотека»			Погоджено МКІП від 29.10.2021 №13089/4.10.19
Любашівська РБД	Відділ обслуговування дітей Любашівської публічної бібліотеки			Не погоджено
ЦРБД Миколаївської ЦБС	Відділ обслуговування дітей Миколаївської селищної публічної бібліотеки			Не погоджено
Новотроянівська дитяча сільська бібліотека-філія		З Новотроянівською сільською бібліотекою		Не погоджено
Петрівська селищна бібліотека-філія для дітей Іванівської ЦБС			Петрівська селищна бібліотека-філія для дітей Іванівської ЦБС	Не погоджено
Савранська ЦРБД	Сектор обслуговування дітей Савранської селищної бібліотеки			Не погоджено
2022 р.				
Сільська дитяча бібліотека-філія № 2 с. Орлівка Ренійської ЦБС	Відділ обслуговування дітей Орлівської сільської бібліотеки-філії			Не погоджено
Районна дитяча бібліотека Ренійської ЦБС	Відділ обслуговування дітей КЗ «Публічна бібліотека міської Ренійської ради»			Не погоджено
ПОВЕРНУТО У БАЗОВУ МЕРЕЖУ Бібліотеку для дітей Великомихайлівського р-ну				
Полтавська область: -22				
2020 р: реорганізовано — 1; ліквідовано — 1				
2021 р.: реорганізовано — 8; об'єднано — 1; ліквідовано — 11				
<i>Назва бібліотеки</i>	<i>Реорганізовано у відділи/сектори</i>	<i>Об'єднано</i>	<i>Ліквідовано</i>	<i>Погоджено/ не погоджено МКІП</i>
2020 р.				
Чорнухинська районна бібліотека для дітей	Відділ обслуговування дітей Публічної бібліотеки ім. Г. С. Сковороди			Не відомо
Новосанжарська районна бібліотека для дітей			Новосанжарська районна бібліотека для дітей	Не відомо
2021 р.				
Великобагачанська РБД	Відділ обслуговування дітей КЗ «Центральна публічна бібліотека Виконавчого комітету			Погоджено

	Великобагачанської селищної ради»			
Глобинська РБД	Відділ обслуговування дітей КЗ «Публічна бібліотека Глобинської міської ТГ»			Погоджено
Диканська РБД	Відділ обслуговування дітей КЗ «Публічна бібліотека Диканської селищної ради»			Погоджено
Зіньківська РБД	Відділ обслуговування дітей КЗ «Зіньківська публічна бібліотека ім. В. Г. Короленка»			Погоджено
Козельщинська РБД	Відділ обслуговування дітей Центральної районної бібліотеки ім. Олесь Гончара			Погоджено
Кременчуцька ЦМБ для дітей КЗК «Кременчуцька МЦБС для дітей»			Кременчуцька міська публічна бібліотека	Погоджено
Бібліотеки-філії № 1-8 КЗК «Кременчуцька МЦБС для дітей»			Бібліотеки-філії № 1-8 КЗК «Кременчуцька МЦБС для дітей»	Погоджено
Лохвицька РБД	Відділ обслуговування дітей КЗ «Публічна бібліотека Лохвицької міської ТГ»			Погоджено
Лубенська РБД ім. Олесь Донченка			Лубенська РБД ім. Олесь Донченка	Погоджено
Машівська РБД	Відділ обслуговування дітей КЗ « <u>Центральна публічна бібліотека</u> » <u>Машівської селищної ради</u>			Погоджено
Миргородська РБД			Миргородська РБД	Погоджено
Оржицька РБД	Відділ обслуговування дітей КЗ «Публічна бібліотека" Оржицької селищної ради»			Погоджено
Полтавська РБД		З Полтавською МЦБС		Погоджено
Рівненська область: -2 2021 р.: реорганізовано — 2				
<i>Назва бібліотеки</i>	<i>Реорганізовано у відділи/сектори</i>	<i>Об'єднано</i>	<i>Ліквідовано</i>	<i>Погоджено/ не погоджено МКІП</i>
2021 р.				
Дубенська РБД	Дитячий відділ КЗ «Дубенська міська бібліотека»			Не погоджено
Рокитнівська РБД	Дитячий відділ КЗ «Публічна бібліотека» Рокитнівської селищної ради			Не погоджено

Сумська область: -6 2020 р.: ліквідовано — 1 2021 р.: ліквідовано — 3 2022 р.: ліквідовано — 2				
<i>Назва бібліотеки</i>	<i>Реорганізовано у відділи/сектори</i>	<i>Об'єднано</i>	<i>Ліквідовано</i>	<i>Погоджено /не погоджено МКІП</i>
2020 р.				
Буринська ЦБД КЗ Буринської міської ради «Буринська ЦБС»			Буринська ЦБД КЗ Буринської міської ради «Буринська ЦБС»	Не погоджено
2021 р.				
Бібліотека-філія для дітей №1 КЗ «Публічна бібліотека Охтирської міської ТГ»			Бібліотека-філія для дітей №1 КЗ «Публічна бібліотека Охтирської міської ТГ»	Не відомо
Бібліотека-філія №2 КЗ «Публічна бібліотека Охтирської міської ТГ»			Бібліотека-філія №2 КЗ «Публічна бібліотека Охтирської міської ТГ»	Не відомо
Ямпільська центральна дитяча бібліотека			Ямпільська центральна дитяча бібліотека	Не відомо
2022 р.				
Центральна дитяча бібліотека Конотопської міської ЦБС			Центральна дитяча бібліотека Конотопської міської ЦБС	Не відомо
Міська бібліотека для дітей Конотопської міської ЦБС			Міська бібліотека для дітей Конотопської міської ЦБС	Не відомо
Тернопільська область: -12 2022 р.: реорганізовано — 6; ліквідовано — 6				
<i>Назва бібліотеки</i>	<i>Реорганізовано у відділи/сектори</i>	<i>Об'єднано</i>	<i>Ліквідовано</i>	<i>Погоджено/ не погоджено МКІП</i>
Буцацька центральна районна бібліотека для дітей	Дитячий відділ КЗ «Буцацька публічна бібліотека»			Погоджено
Гримайлівська міська бібліотека-філія для дітей Гусятинської ЦБС			Гримайлівська міська бібліотека-філія для дітей Гусятинської ЦБС	Не погоджено
Гусятинська ЦБД			Гусятинська ЦБД	Не погоджено
Заліщицька РБД			Заліщицька РБД	Не погоджено
Зборівська ЦБД	Сектор обслуговування дітей КЗ «Публічна бібліотека» Зборівської міської ради			Не погоджено

Козівська РБД	Відділ Бібліотечної справи КЗ «Центру культури і дозвілля» Козівської селищної ради			Не погоджено
Кременецька міська бібліотека для дітей відділу культури і туризму Кременецької міської ради Тернопільської області	Відділ міської філії Публічної бібліотеки ім. Ю. Словацького			Погоджено
Підгаєцька районна бібліотека для дітей	КЗ «Культурно-бібліотечний центр» Підгаєцької міської ради			Не погоджено
Тернопільська РБД			Тернопільська РБД	Не погоджено
Чортківська міська бібліотека для дітей № 1			Чортківська міська бібліотека для дітей № 1	Не погоджено
Чортківська МБД № 2			Чортківська МБД № 2	Не погоджено
Шумська ЦБД	Дитячий відділ КЗ «Публічна бібліотека Щумської міської ради»			Не погоджено
Харківська область: -8				
2021 р.: ліквідовано — 1				
2022 р.: реорганізовано — 2; ліквідовано — 5				
<i>Назва бібліотеки</i>	<i>Реорганізовано у відділи/сектори</i>	<i>Об'єднано</i>	<i>Ліквідовано</i>	<i>Погоджено/ не погоджено МКІП</i>
2021 р.				
Савинська бібліотека для дітей Ізюмського району			Савинська бібліотека для дітей Ізюмського району	Погоджено МКІП від 16.09.21р. №1778/02.01-10
2022 р.				
Бібліотека-філія № 28 для дітей комунального закладу культури «Центральна бібліотека ім. А.П. Чехова ЦБС Індустріального району м. Харкова»			Бібліотека-філія № 28 для дітей комунального закладу культури «Центральна бібліотека ім. А.П. Чехова ЦБС Індустріального району м. Харкова»	Не погоджено
Близнюківська районна бібліотека для дітей КЗ «Близнюківська ЦБС»			Близнюківська районна бібліотека для дітей КЗ «Близнюківська ЦБС»	Не погоджено
Лозівська районна бібліотека для дітей КЗ «Лозівська ЦБС»			Лозівська районна бібліотека для дітей КЗ «Лозівська ЦБС»	Не погоджено
Бібліотека-філія № 9 для дітей Салтівської ЦБС м. Харкова	Реорганізована у бібліотеку сімейного типу			Не відомо

Бібліотека-філія № 39 для дітей Салтівської ЦБС м. Харкова	Реорганізована у бібліотеку сімейного типу			Не відомо
Бібліотека-філія № 40 для дітей Салтівської ЦБС м. Харкова			Бібліотека-філія № 40 для дітей Салтівської ЦБС м. Харкова	Не відомо
Бібліотека-філія № 36 для дітей Салтівської ЦБС м. Харкова			Бібліотека-філія № 36 для дітей Салтівської ЦБС м. Харкова	Не відомо
Херсонська область: -6 2020 р.: реорганізовано — 1 2021 р.: об'єднано — 1; ліквідовано — 3 2022 р.: ліквідовано — 1				
<i>Назва бібліотеки</i>	<i>Реорганізовані бібліотеки у відділи/сектори</i>	<i>Об'єднані</i>	<i>Ліквідовані бібліотеки</i>	<i>Погоджено/ не погоджено МКІП</i>
2020 р.				
Високопільська бібліотека для дітей — Філія КЗ «Високопільська центральна бібліотека» Високопільської ТГ	Сектор обслуговування дітей КЗ «Високопільська центральна бібліотека» Високопільської ТГ			Не відомо
2021 р.				
КЗ «Великолепетиська районна дитяча бібліотека» Великолепетиської районної ради			КЗ «Великолепетиська селищна дитяча бібліотека» Великолепетиської селищної ради	
Горностаївська селищна бібліотека для дітей КУ «Горностаївська селищна центральна бібліотека»		3 КЗ «Горностаївський СБК»		Погоджено
Олешківська районна бібліотека для дітей КЗ «Олешківська центральна районна бібліотека» Олешківської районної ради			Олешківська районна бібліотека для дітей КЗ «Олешківська центральна районна бібліотека» Олешківської районної ради	Не погоджено
Філія «Нижньосірогоська районна бібліотека для дітей» КЗ Нижньосірогоська центральна районна бібліотека»			Філія «Нижньосірогоська районна бібліотека для дітей» КЗ «Нижньосірогоська центральна районна бібліотека»	Не погоджено
2022 р.				
Сиваська селищна бібліотека-філія для дітей та юнацтва Центральної бібліотеки Новотроїцької селищної ради			Сиваська селищна бібліотека-філія для дітей та юнацтва Центральної бібліотеки Новотроїцької	Погоджено

			селищної ради	
Хмельницька область: -11				
2020 р.: реорганізовано — 1				
2021 р.: реорганізовано — 7, ліквідовано — 1				
2022 р.: реорганізовано — 1, об'єднано — 1				
<i>Назва бібліотеки</i>	<i>Реорганізовано у відділи/сектори</i>	<i>Об'єднано</i>	<i>Ліквідовано</i>	<i>Погоджено/ не погоджено МКІП</i>
2020 р.				
Антонінська бібліотека для дітей Антонінської селищної ради	Відділ обслуговування дітей ЦБ Антонінської ТГ			Не відомо
2021 р.				
Базалійська МБД			Базалійська МБД	Погоджено МКІП від 09.06.2021 р. № 6634/4.10.
Білогірська РБД	Сектор обслуговування дітей КЗ «Білогірська центральна бібліотека» Білогірської селищної ради			Погоджено МКІП від 14.05.2021 р. № 677
Віньковецька РБД	Відділ обслуговування дошкільників, учнів 1-9 кл., вчителів та керівників дитячого читання КЗ «Центральна бібліотека» Віньковецької селищної ради			Погоджено МКІП від 26.11.2021 р. № 14287/4.10.9
Ізяславська РБД	Відділ обслуговування користувачів-дітей Ізяславської ЦБ			Не погоджено
Кам'янець-Подільська РБД	Відділ обслуговування користувачів-дітей Довжоцької бібліотеки-філії Кам'янець-Подільської міської ЦБС			Не погоджено
Теофіпольська РБД	Відділ обслуговування користувачів-дітей Теофіпольської ЦБ			Погоджено з МКІП від 9.06 2021 р. № 6634/4.10.9
Хмельницька РБД	Відділ обслуговування дітей КЗ «Центральна бібліотека Чорноострівської селищної ради»			Не погоджено
Ямпільська селищна бібліотека для дітей	Сектор по обслуговуванню дітей КУ «Публічна бібліотека» Ямпільської селищної ради			Не погоджено
2022 р.				
Судилківська сільська бібліотека для дітей		Із Судилківською сільською бібліотекою для дорослих		Не погоджено
Бібліотека для дітей Красилівської міської ради	Відділ обслуговування дошкільників та дітей 1-9 кл. Центральної			Не погоджено

	бібліотеки Красилівської міської ради			
Черкаська область: -9 2020 р.: ліквідовано — 1 2021 р.: реорганізовано — 3, ліквідовано — 4 2022 р.: реорганізовано — 1				
<i>Назва бібліотеки</i>	<i>Реорганізовано у відділі/сектори</i>	<i>Об'єднано</i>	<i>Ліквідовано</i>	<i>Погоджено/ не погоджено МКІП</i>
2020 р.				
Уманська районна бібліотека для дітей			Уманська районна бібліотека для дітей	Не погоджено
2021 р.				
Дитяча бібліотека Балаклєївської сільської ТГ			Дитяча бібліотека Балаклєївської сільської ТГ	Не погоджено
Бібліотека для дітей КЗ «Катеринопільська ЦБС»	Сектор обслуговування дошкільників та учнів 1- 9 класів КЗ «Публічна бібліотека територіальної громади» Катеринопільської селищної ради			Погоджено МКІП від 07.05.2021 № 5240/43.2
Лисянська РБД			Лисянська РБД	Не погоджено
Маньківська РБД	Сектор для обслуговування дітей КЗ «Маньківська селищна публічна бібліотека»			Погоджено МКІП від 29.11.2021 №14362/43.2
Тальнівська дитяча бібліотека	Відділ Центральної бібліотеки громади			Погоджено МКІП від 29.11.2021 №14370/43.2
Бібліотека-філія № 1 для дітей Уманської ТГ			Бібліотека-філія № 1 для дітей Уманської ТГ	Не погоджено
Чорнобаївська РБД			Чорнобаївська РБД	Погоджено МКІП від 02.04.2021 №3838/4.10.9
2022 р.				
Бібліотека для дітей Центральної бібліотеки Христинівської міської ради	Відділ Центральної бібліотеки Христинівської міської ради			Погоджено МКІП від 30.11.2021 р. № 14422/43.2
Чернівецька область: -4 2022 р.: реорганізовано — 2, ліквідовано — 2				
<i>Назва бібліотеки</i>	<i>Реорганізовано у відділі/сектори</i>	<i>Об'єднано</i>	<i>Ліквідовано</i>	<i>Погоджено/ не погоджено МКІП</i>
2022 р.				
Вашківецька дитяча бібліотека	Відділ обслуговування для дітей КЗ «Публічна бібліотека» Вашківецької міської ради			Погоджено
Дитяча районна бібліотека-філія	Дитячий сектор обслуговування КУ			Не погоджено

Новоселицької ЦБС	«Новоселицької публічної бібліотеки»			
Заставнівська РБД			Заставнівська РБД	Не погоджено
Бібліотека-філія для дітей № 1 ЦБС м. Чернівці			Бібліотека-філія для дітей № 1 ЦБС м. Чернівці	Не погоджено
Чернігівська область: -8+2= -6 2020 р.: реорганізовано — 3, ліквідовано — 1, повернуті в базову мережу — 2 2021 р.: реорганізовано — 3, ліквідовано — 1				
<i>Назва бібліотеки</i>	<i>Реорганізовано у відділи/сектори</i>	<i>Об'єднано</i>	<i>Ліквідовано</i>	<i>Погоджено/ не погоджено МКІП</i>
2020 р.				
Коропська районна бібліотека для дітей	Дитячий відділ Коропської публічної бібліотеки			Не погоджено
Прилуцька районна дитяча бібліотека Прилуцької ЦБС	Дитячий відділ КЗ «Публічна бібліотека Сухополов'янської сільської ради»			Не погоджено
Городнянська районна бібліотека для дітей	Дитячий відділ Городнянської центральної бібліотеки			Не погоджено
РБД Корюківської ТГ			РБД Корюківської ТГ	Не погоджено
Остерська селищна бібліотека для дітей	ПОВЕРНУТІ У БАЗОВУ МЕРЕЖУ: відновили свою діяльність з приходом нової місцевої влади, адже припинили діяльність рішенням попередньої влади незаконно, без погодження з МКІП			
Вертіївська селищна дитяча бібліотека				
2021 р.				
Борзнянська РБД	Дитячий відділ КЗ «Публічна бібліотека Борзнянської міської ради»			Не погоджено
Ічнянська районна дитяча бібліотека ім. В. Чумака	Дитячий відділ КЗ «Публічна бібліотека Ічнянської міської ради»			Не погоджено
Понорницька міська бібліотека для дітей			Понорницька міська бібліотека для дітей	Не погоджено
Талалаївська районна бібліотека для дітей	Дитячий відділ Талалаївської публічної бібліотеки			Не погоджено

З таблиці видно, що найбільше бібліотек ліквідовано – 106; реорганізовані у дитячі відділи чи сектори – 79, реорганізовані у бібліотеки сімейного типу – 2, у Культурно-бібліотечний центр без окремого структурного підрозділу для дітей – 1, об'єднано – 9, повернулися у базову мережу – 3. Згідно з поданими обласними бібліотеками для дітей даними більшість процесів відбулося не тільки без погодження МКІП, а й взагалі не відомо, чи були звернення до МКІП від місцевих адміністрацій, також є

прості формальні підтвердження, що погодження відбулося, але без вихідних даних. Основне пояснення цьому – влада територіальних громад не надає жодних документів обласним бібліотекам для дітей, що унеможливорює не лише відслідковувати реформаторські процеси, а й позбавляє можливості що обласним бібліотекам, що НБУ для дітей впливати принаймні на дотримання чинного законодавства.

Аналізуючи мережу бібліотек для дітей, не можна оминати ще однієї статистики. З початком війни на сході на територію, окуповану ворогом, відійшло 222 спеціалізовані бібліотеки для дітей Луганської і Донецької обл., а також АР Крим. У 2019 р. до мережі було повернуто 53 бібліотеки Донецької обл. та, як згадувалося вище, 21 бібліотека Луганщини. Доля інших бібліотек залишається невтішною. У зв'язку з початком повномасштабних воєнних дій у 2022 р. на тимчасово окупованих територіях опинилися ще 47 дитячих бібліотек: 18 у Донецькій обл., 15 у Запорізькій обл. та 14 у Херсонській обл. Протягом року було деокуповано м. Святогірськ Донецької обл. (вересень) та м. Херсон (листопад), у зв'язку з чим *на 01.01.2023 р. на окупованій території залишилися 45 бібліотек для дітей: у Донецькій обл. – КЗК «Донецька обласна бібліотека для дітей», Новотроїцька бібліотека філія для дітей № 50 КЗ «Волноваська РЦБС», Андріївська бібліотека-філія для дітей КЗ «Волноваська РЦБС», Великоновосілківська публічна бібліотека для дітей, КЗ «Бібліотека Старомлинівської сільської ради», Бібліотека для дітей м. Волноваха, Донська бібліотека-філія для дітей № 49 КЗ «Волноваська РЦБС», Мангушська бібліотека для дітей КЗ «Мангушська ПБ» Мангушської селищної Ради», Ялтинська селищна бібліотека для дітей КЗ «Мангушська ПБ» Мангушської селищної Ради», Бібліотека-філія для дітей ім. І.Я. Франка КУ «ЦМПБ ММР» м. Маріуполь, Бібліотека-філія для дітей ім. В.В. Маяковського КУ «ЦМПБ ММР» м. Маріуполь, Бібліотека-філія для дітей ім. А.П. Чехова КУ «ЦМПБ ММР» м. Маріуполь, Бібліотека-філія для дітей ім. В.З. Нестайка КУ «ЦМПБ ММР» м. Маріуполь, Бібліотека-філія для дітей ім. Г.Х. Андерсена КУ «ЦМПБ ММР» м. Маріуполь, Нікольська*

публічна бібліотека для дітей, Центральна дитяча бібліотека ім. Т.Г. Шевченка Лиманської ТГ, Світлодарська міська бібліотека для дітей; у *Запорізькій обл.*: Бібліотека-філія № 9 ім. О. Огульчанського Бердянської МЦБС Бердянської міської ради, Бібліотека-філія № 10 Бердянської МЦБС Бердянської міської ради, Філія «Дитяча бібліотека» КЗ «Більмацька публічна бібліотека» Більмацької селищної ради Пологівського р-ну, Василівська міська бібліотека-філія для дітей КЗ «Василівська публічна бібліотека» Василівської міської ради, Відділення для дітей сільської бібліотеки Центру культури та дозвілля Великобілозерської сільської ради Василівського р-ну, Веселівська селищна бібліотека для дітей Мелітопольського р-ну, Дитяча бібліотека ЦБС Енергодарської міської ради, Костянтинівська дитяча бібліотека-філія Костянтинівської селищної ради Мелітопольського р-ну, Центральна дитяча бібліотека ЦБС управління культури та молоді Мелітопольської міської ради, Михайлівська селищна бібліотека для дітей Михайлівської селищної ради Василівського р-ну, Нововасилівська селищна бібліотека Нововасилівської селищної ради Мелітопольського р-ну, Публічна бібліотека для дітей КЗ «Приморська ЦБС» Приморської міської ради, Центральна дитяча бібліотека ЦБС Токмацької міської ради, Чернігівська районна бібліотека для дітей КЗ «Чернігівська ЦБС» Чернігівської селищної ради Бердянського р-ну, Якимівська центральна бібліотека для дітей КЗ «Якимівська ЦБС» Якимівської селищної ради Мелітопольського р-ну; у *Херсонській обл.*: Брилівська селищна бібліотека для дітей Виноградівської сільської ради, Великокопанівська сільська бібліотека для дітей Великокопанівської сільської ради, Верхньорогачицька бібліотека для дітей КЗ «Публічна бібліотека Верхньорогачицької селищної ради», Виноградівська сільська бібліотека для дітей Виноградівської сільської ради, Генічеська дитячо-юнацька бібліотека Генічеської міської ради, Голопристанська бібліотека-філія для дітей КУ «Голопристанський міський палац культури «Сузір'я» Голопристанської міської ради, Іванівська дитяча бібліотека КЗ «Базова бібліотека Іванівської селищної ради», Каланчацька бібліотека для дітей КЗ «Каланчацька ЦБС»

Каланчацької селищної ради, КЗ «Новозбур'ївська сільська бібліотека № 2 для дітей» Новозбур'ївської сільської ради, Новокаховська міська бібліотека для дітей та юнацтва Новокаховської ЦБС, Новомаячківська селищна бібліотека для дітей, Новотроїцька центральна дитяча бібліотека Центральної бібліотеки Новотроїцької селищної ради, Скадовська центральна бібліотека для дітей КЗ «Скадовська міська публічна бібліотека» Скадовської міської ради.

Непоправних руйнувань зазнали приміщення 57 бібліотек, 7 з них зруйновано повністю: у Донецькій обл. – КЗК «Донецька обласна бібліотека для дітей», Великоновосілківська публічна бібліотека для дітей; Мар'їнська міська бібліотека для дітей КЗК «Мар'їнська ЦБС»; у Запорізькій обл. – Оріхівська бібліотека-філія для дітей Оріхівської публічної бібліотеки КЗ «Центр культури і дозвілля» Оріхівської міської ради Пологівського р-ну; у Харківській обл. – Дитяча філія КЗ «Дворічанська Публічна бібліотека» Дворічанської селищної ради» Куп'янського р-ну; Бібліотека для дітей «Шевченківської публічної бібліотеки» Шевченківської селищної ради Куп'янського р-ну; Дергачівська дитяча бібліотека КЗ «Дергачівська публічна бібліотека» Дергачівської міської ради Харківського р-ну.

Частково пошкоджені приміщення 50 бібліотек: у Дніпропетровській обл. – Центральна дитяча бібліотека КЗ «Нікопольська міська ЦБС»; у Донецькій обл. – Міська бібліотека для дітей Бахмутської ТГ, Бібліотека-філія № 5 Бахмутської ТГ, Бібліотека-філія № 8 Бахмутської ТГ, Центральна дитяча бібліотека ім. О. Купріна КЗ «Дружківська міська центральна бібліотека ім. Лесі Українки», Центральна міська дитяча бібліотека КЗК «Централізована система публічних бібліотек м. Костянтинівка», Бібліотека-філія для дітей КЗК «Централізована система публічних бібліотек м. Костянтинівка», Мангушська бібліотека для дітей КЗ «Мангушська ПБ» Мангушської селищної Ради», Центральна дитяча бібліотека ім. Т.Г. Шевченка Лиманської ТГ, Красногорівська міська бібліотека для дітей КЗК «Мар'їнська ЦБС», КЗ «Бібліотека — Центр екологічного виховання ім. Героя України О.Г. Лелеченка, Райгородоцька міська бібліотека-філія № 7

для дітей, Бібліотека-філія для дітей ім. І.Я. Франка КУ «ЦМПБ ММР» м. Маріуполь; Бібліотека-філія для дітей ім. В.В. Маяковського КУ «ЦМПБ ММР» м. Маріуполь; Бібліотека-філія для дітей ім. А.П. Чехова КУ «ЦМПБ ММР» м. Маріуполь; Бібліотека-філія для дітей ім. В.З. Нестайка КУ «ЦМПБ ММР» м. Маріуполь; Бібліотека-філія для дітей ім. Г.Х. Андерсена КУ «ЦМПБ ММР» м. Маріуполь, Центральна дитяча бібліотека КЗ «Слов'янська МПБ»; у *Запорізькій обл.* — Комишуваська селищна бібліотека-філія для дітей КЗ «Комишуваська центральна територіальна бібліотека» Комишуваської селищної ради Запорізького р-ну, Бібліотека для дітей КУ «ЦБС Гуляйпільської міської ради» Пологівського р-ну; у *Київській обл.* — Бібліотека для дітей КЗ «Публічна бібліотека » Макарівської селищної ради Бородянська дитяча бібліотека; у *Миколаївській обл.* — Миколаївська обласна бібліотека для дітей ім. В. О. Лягіна, Бібліотека-філія № 2 ЦМБ для дітей м. Миколаєва, Бібліотека-філія № 5 ЦМБ для дітей м. Миколаєва, Бібліотека-філія № 7 ЦМБ для дітей м. Миколаєва, Бібліотека-філія № 8 ЦМБ для дітей м. Миколаєва, Бібліотека-філія № 10 ЦМБ для дітей м. Миколаєва, Бібліотека-філія № 11 ЦМБ для дітей м. Миколаєва, Публічна бібліотека для дітей КЗ «Новобузька публічна бібліотека Новобузької міської Ради, Бібліотека для дітей Березнегуватської селищної ради – відокремлений підрозділ «Публічної бібліотеки» Березнегуватської селищної ради; у *Сумській обл.* – Дитяча бібліотека-філія Великописарівської публічної бібліотеки; у *Харківській обл.* – Центральна дитяча бібліотека ім. П. Панча ЦБС Шевченківського р-ну м. Харкова, Центральна дитяча бібліотека ЦБС Київського р-ну м. Харкова, Бібліотека-філія № 3 для дітей ім. А.С. Макаренка ЦБС Київського р-ну м. Харкова, Бібліотека-філія № 43 для дітей ЦБС Київського р-ну м. Харкова, Центральна дитяча бібліотека ЦБС Немишлянського р-ну м. Харкова, Бібліотека-філія № 18 для дітей ЦБС Немишлянського р-ну м. Харкова, Бібліотека-філія № 32 для дітей ЦБС Салтівського р-ну м. Харкова, Бібліотека-філія № 14 для дітей ЦБС Холодногірського р-ну м. Харкова, Бібліотека-філія № 35 для дітей ЦБС Шевченківського р-ну м. Харкова, Ізюмська міська дитяча бібліотека,

Печенізька бібліотека для дітей КЗ «Публічна бібліотека Печенізької селищної ради» Чугуївського р-ну, Бібліотека для дітей КЗ «Борівська ЦБС», Дитяча бібліотека КЗ «Барвінківська міська бібліотека» Барвінківської міської ради Ізюмського р-ну, КЗ «Великобурлуцька бібліотека для дітей Великобурлуцької селищної ради» Куп'янського р-ну; у *Херсонській обл.* – КЗ «Херсонська обласна бібліотека для дітей ім. Дніпрової Чайки» Херсонської обласної ради, Білозерська бібліотека для дітей КЗ «Білозерська бібліотека імені Петра Григоренка» Білозерської селищної ради, Великоолександрівська селищна бібліотека для дітей КУ «Великоолександрівська публічна бібліотека»; у *Чернігівській обл.* – Бібліотека для дітей ім. О.П. Довженка Чернігівської міської комунальної централізованої бібліотечної системи.

Сьогодні бібліотеки переживають переломний етап свого розвитку, це час, коли їхній сучасний стан кардинально відрізняється від минулого, а майбутнє досить невизначене. Очікуючи таку жадану Перемогу України та сподіваючись тільки на краще майбутнє, ми всі здійснюємо переоцінку цінностей і самовіддано продовжуємо працювати далі. Ми гідно виконуємо свою основну місію з популяризації книги та читання, підтримання інтелектуального здоров'я нації, виховання юних патріотів, які разом з нами мріють про мир та відбудову України.

Розділ II. Науково-дослідна робота бібліотек для дітей

Досвід організації науково-дослідної роботи, зокрема прикладних соціологічних та моніторингових досліджень із проблем функціонування спеціалізованих бібліотеках для дітей України та інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів-дітей у 2020-2022 роках, акумулюється в Національній бібліотеці України для дітей (надалі НБУ для дітей). Проведення науково-дослідної діяльності бібліотеки закладено в її Статуті і здійснюється відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 12 січня 2016 року.

У 2020-2022 роках наукова діяльність НБУ для дітей була спрямована на забезпечення відповідності змісту роботи бібліотек для дітей потребам і

викликам українського суспільства та надання якісних бібліотечно-інформаційних послуг дитячому населенню. Досліджувалися, зокрема, функціонування та розвиток спеціалізованих бібліотек України для дітей, проблеми читання дітей, професійна компетентність бібліотекарів.

Основним напрямом наукової діяльності цього періоду було наукове дослідження, вивчення, аналіз і узагальнення досвіду роботи бібліотек України для дітей з питань бібліотечно-інформаційної діяльності в період з 1991-2011 рр. та окреслення основних тенденцій їх подальшого розвитку у нових соціально-економічних умовах («Бібліотеки України для дітей. 1991-2011 рр.».[1]). Ця наукова робота є продовженням вже здійсненого ретроспективного дослідження «Історія розвитку бібліотек України для дітей (кінець ХІХ-ХХст.)». Із позиції історичної ретроспективи та об'єктивності вона висвітлює як зв'язок епох, так і еволюцію функцій бібліотек за роки незалежності, показує самовіддану роботу бібліотекарів на ниві освіти, культури, виховання дитини як громадянина і патріота своєї незалежної держави.

Тематика наукового дослідження протягом оглядового періоду розкривалася авторами у наукових статтях: Дзюба Н., Кисельова С. «Система стандартизації процесів каталогізування та її вплив на початок інформатизації бібліотек України для дітей», Загоруйко Н. «Історичні аспекти збереження фондів і бібліотек для дітей у 1991-2011 роках», Шамаріна Т. «Бібліотеки України для дітей в умовах здобуття незалежності. Нові підходи в обслуговуванні», Кислова О. «Рекламна діяльність дитячих бібліотек України у 1991-2011 рр. (за матеріалами дослідження)» [2,3,4,5]. Пошукова робота з дослідження історії дитячих бібліотек України, започаткована Національною бібліотекою України для дітей, триває і доповнюється новими фактами, подіями і особистостями.

Із проведенням реформи адміністративно-територіального устрою країни до об'єднаних територіальних громад увійшло 123 дитячі бібліотеки.

Тож із метою вивчення стану ресурсних та функціональних можливостей бібліотек для дітей об'єднаних територіальних громад (далі

ОТГ) із надання бібліотечно-інформаційних та культурних послуг дитячому населенню громад НБУ для дітей у 2020 році було проведено моніторингове дослідження «Функціональні можливості бібліотек для дітей в об'єднаних територіальних громадах України».

Зведені дані з 14 областей країни показали, що на момент дослідження бібліотеки для дітей, що підпорядковуються ОТГ, склали всього 20,6% від загальної кількості бібліотек для дітей в цих областях. Зокрема селищні бібліотеки для дітей ОТГ становили 61,7% (всього 47 селищних бібліотек для дітей), об'єднаним територіальним громадам підпорядковані 40,7% сільських дитячих бібліотек (всього 27 сільських дитячих бібліотек), у містах у підпорядкуванні ОТГ функціонувало 17,9% міських бібліотек для дітей (всього 268 міських дитячих бібліотек), у районних центрах ОТГ підпорядковувалося 12,0% бібліотек для дітей (всього 200 районних бібліотек для дітей).

Із переходом дитячих бібліотек у підпорядкування об'єднаних територіальних громад зросли основні показники бібліотечної роботи, а також у 55,9% бібліотек покращилася матеріально-технічна база та побутові умови праці.

Усі бібліотеки, що взяли участь у моніторингу, комп'ютеризовані – на одну дитячу бібліотеку припадає більше двох комп'ютерів. Кожна бібліотека для дітей має спеціально виділені комп'ютери для користувачів. Майже кожна спеціалізовану бібліотеку для дітей ОТГ підключено до інтернету, а наявність Wi-Fi зафіксовано у понад 50% закладів.

Висновок дослідження позитивний: бібліотеки для дітей цілком здатні надавати якісні бібліотечно-інформаційні та культурні послуги і мають усі можливості для переходу від пасивного функціонування до активного розвитку, щоб стати сучасними дієздатними та затребуваними місцевими громадами закладами, що впливатимуть на загальнокультурний та освітній рівень населення.

Ця інформація допоможе сформувати «відправну точку» в баченні та оцінці майбутніх змін в наявній інфраструктурі культурних послуг на терені

співпраці бібліотек для дітей та громад, розробити певні індикатори, необхідні для оцінки їхньої діяльності в майбутньому. Моніторинг буде продовжено й надалі, а висновки сприятимуть розробленню пропозицій щодо подальшого розвитку спеціалізованих бібліотек для дітей та надання ними культурних послуг в умовах децентралізації як на рівні села, селища, так і міста. [6].

2021 року НБУ для дітей провела моніторингове дослідження «Трансформація надання бібліотечних послуг бібліотеками України для дітей в умовах сучасних викликів». Співорганізатором і учасником дослідження стала 21 обласна бібліотека для дітей. Об'єкт дослідження – культурні послуги спеціалізованих бібліотек для дітей.

Суб'єкт дослідження – форми роботи з надання культурних послуг спеціалізованими бібліотеками для дітей.

Під час дослідження було вивчено:

– спектр надання послуг спеціалізованими бібліотеками для дітей в умовах реформування адміністративно-територіального устрою країни та запровадження карантинних обмежувальних заходів із запобігання розповсюдження COVID–19.

– нові форми роботи та визначення норм для конкретних процесів.

Дослідження здійснювалося методом анкетування: опитування директорів (завідувачів) спеціалізованих бібліотек для дітей («Анкета фахівця») в електронному режимі. Базами дослідження стали 275 спеціалізованих бібліотек для дітей, з яких 172 міських, 70 селищних, 15 районних, 13 обласних та 6 сільських бібліотек для дітей.

На запитання онлайн-анкети відповіли 275 респондентів-бібліотекарів дитячих бібліотек, які на момент дослідження займали наступні посади:

- директор, завідувач бібліотек – 156 (56,7%);
- заступник директора – 65 (23,6%);
- бібліотекар, бібліограф – 49 (17,9%);
- завідувач відділу, сектора – 5 (1,8%).

Під час дослідження оцінювалися матеріально-ресурсні можливості бібліотек для надання якісних інноваційних бібліотечно-інформаційних та культурних послуг дитячому населенню громад в умовах децентралізації та глобальної пандемії COVID-19 2020-2021 років. Узагальнені результати проведеного соціологічного дослідження «Трансформація надання бібліотечних послуг бібліотеками України для дітей в умовах сучасних викликів» показали, що більшість спеціалізованих бібліотек для дітей мають комфортні умови для надання культурних послуг користувачам-дітям (89,6%). У 70,2% бібліотек організований доступ до культурних послуг для дітей з інвалідністю.

Інноваційні послуги, які нині надаються, необхідні і повинні обов'язково входити до складу базового набору культурних послуг. Потребують змін «Типові норми часу на основні процеси бібліотечної роботи» затверджені наказом Міністерства культури і туризму України 29.12.2008 р. № 1631/0/16-08.[7].

У нинішніх умовах успішність бібліотеки залежить від оперативного моніторингу та вчасної адаптації до нових умов функціонування, трансформації у бік інновацій і технологій.

З метою удосконалення бібліотечних послуг щодо обслуговування користувачів із інвалідністю КЗК «Донецька обласна бібліотека для дітей» у 2020 році провела регіональне дослідження «Інклюзія в бібліотеці». Дослідження показало, що 40 бібліотечних закладів Донецької області, які взяли участь у дослідженні, а саме 1 обласна бібліотека (ДОБД), 11 міських ЦБС, 8 міських бібліотек, 5 районних ЦБС, 15 сільських бібліотек протягом року обслуговують 348411 користувачів, із них дітей – 100137, користувачі з інвалідністю складають 3167 осіб, у тому числі діти – 700.

У 16 бібліотеках та бібліотечних системах користувачів з інвалідністю виділено в окрему групу, що складає 40%. Не виділяють в окрему групу користувачів людей з інвалідністю 24 бібліотеки та бібліотечні системи, що складає 60%. У 14 бібліотеках та бібліотечних системах здійснюється позастаціонарне обслуговування людей з інвалідністю, що складає 35%. Із

них на дому обслуговується 343 читача, у тому числі дітей – 21. За результатами дослідження перед бібліотеками області та ДОБД поставлено завдання створити максимально комфортну обстановку для своїх особливих читачів і забезпечити умови для рівного та вільного доступу до інформації всім громадянам.

З метою визначення сучасних тенденцій застосування інформаційних сервісів соціальних мереж у бібліотечній сфері Дніпропетровською обласною бібліотекою для дітей у 2022 році було проведено соціологічне дослідження «Соціальні мережі як засіб рекламування бібліотеки». У дослідженні взяли участь 47 фахівців. Отримано наступні висновки: усі респонденти погоджуються з думкою про те, що сучасна бібліотека має презентувати себе у соціальних мережах, які швидше, ніж інші канали комунікації, інформують читача про діяльність бібліотеки. Найчастіше бібліотеки використовують Facebook, Instagram та YouTube для популяризації своєї роботи та залучення нових читачів. Більшість бібліотек мають сторінку бібліотеки в соціальних мережах, невелика кількість має QR-код для швидкого доступу до сторінки бібліотеки.

Переважна більшість опитаних оцінює свій рівень компетенції у веденні сторінок в соціальних мережах як середній. Бібліотекарі мають власні сторінки у таких соціальних мережах, як Facebook та Instagram, на яких висвітлюють події, що відбуваються у бібліотеці. Але все ж вони мають бажання підвищити кваліфікацію.

Бібліотеки для дітей сьогодні посідають гідне місце у громадському житті міст і сіл, формуванні пізнавального інтересу до рідного краю, його культурного та історичного минулого. З метою визначення сучасного стану краєзнавчої діяльності спеціалізованих бібліотек України для дітей у 2022 році проведено Всеукраїнське соціологічне дослідження «Сучасний стан краєзнавчої діяльності спеціалізованих бібліотек для дітей».

Об'єкт дослідження – краєзнавча діяльність спеціалізованих бібліотек України для дітей.

Суб'єкт дослідження – краєзнавчі ресурси бібліотек для дітей. Дослідження проводилося в онлайн-форматі на базі сервісу Google-форми. Співорганізаторами дослідження виступили Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська обласні бібліотеки для дітей.

Базами дослідження стали 189 бібліотек для дітей: 18 обласних бібліотек, 7 районних, 115 міських бібліотек, 31 селищна, 18 сільських бібліотек.

Основним методом дослідження було онлайн-анкетування 1577 респондентів – бібліотекарів-експертів та користувачів. Відповіді на запитання «Анкети користувача» надали 1388 респондентів, дівчаток – 827, хлопчиків – 561. «Опитувальну форму бібліотекаря-експерта» заповнили 189 респондентів.

Головними напрямками краєзнавчої роботи були: формування, зберігання та використання фонду краєзнавчих документів; формування, ведення та використання краєзнавчого довідково-бібліографічного апарату, створення системи краєзнавчих бібліографічних посібників, електронних ресурсів; популяризація краєзнавчих ресурсів і задоволення запитів користувачів. Краєзнавчу роботу в дитячих бібліотеках здійснювали спеціальні структурні підрозділи (сектори) або фахівці, які відповідають за цю ділянку роботи, за участю і в координації з усіма підрозділами.

Відповідно до завдань дослідження вивчено структуру краєзнавчих ресурсів бібліотек для дітей, які складаються із фонду (книги, періодичні видання, статті) і довідково-бібліографічного апарату (каталоги і картотеки).

Досліджено потреби користувачів із краєзнавчих питань і рівень спроможності бібліотек задовольняти їх. Фонди краєзнавчої літератури задовольняють 88% запитів користувачів.

У всіх бібліотеках, де проводилося дослідження, є довідково-бібліографічний апарат, який складається із краєзнавчих каталогів і картотек, що ведуться у традиційній (91.7%) і у електронній (8,7%) формах.

Визначено рівень популяризації краєзнавчих документів серед користувачів-дітей. Робота з популяризації проводиться на дуже високому рівні. Для цього використовуються різні форми і методи масової роботи, а також друкована продукція.[8].

Щоб визначити улюблені маршрути та місця відпочинку своїх користувачів, їхню обізнаність щодо історичних пам'яток міста Полтавська обласна бібліотека для дітей ім. Панаса Мирного 2021 року провела на платформі Google forms локальне опитування «Я і Полтава». За підсумками якого було з'ясовано, що користувачі цінують рідне місце, знайомі з його історичним минулим та переймаються його сьогоденням. А от знаннями щодо функціонування бібліотек у місті респонденти похвалитися не змогли.

Останнім часом активізувалася грантова діяльність бібліотек для дітей, і моніторинговий супровід стає невід'ємною частиною реалізації грантових, конкурсних проєктів. 2021 року НБУ для дітей у межах Міжнародного грантового проєкту Національної секції Міжнародної ради з дитячої та юнацької книги (IBBY) Всеукраїнського семінару-тренінгу «Зелена хвиля екочитання» провела моніторинг і оцінку якості проведеного бібліотекою заходу на основі відповідей «Анкети зворотного зв'язку» (фахівців) та «Анкети користувача НБУ для дітей» (дітей) учасників даного заходу.

Усі респонденти підтвердили, що змістовність заходу цілком відповідала меті, їхнім очікуванням та професійним потребам. 96% слухачів семінару отримали відповіді на всі запитання, що цікавили їх з даної тематики, і тільки 4% – «частково».

У коментарях респонденти писали: «зміст семінару відповідав моїм професійним потребам», «Мета повністю відповідає потребам. Зміст перевершив усі очікування: багато нових людей, професійних знайомств», «Здобула цікавий досвід із формування екологічної свідомості у дітей»,

«Прекрасний захід, цікаві гості», «Багато цікавих проєктів та ідей з екологічного виховання» та ін.

Анкетування дітей дозволило дослідити, як вплинули на користувачів заходи з екології в межах даного проєкту. Аналіз їхніх відповідей показав, що вони отримали цікаву і корисну інформацію про екологічні проблеми нашої планети і України, заходи, які проводилися в бібліотеці, їм сподобалися і запам'яталися. Діти багато чому навчилися: любити природу, дбати про довкілля, сортувати сміття, працювати в команді, правильно поводитися на природі, систематично читати.

Дуже важливо, що діти зробили висновки, і у багатьох з'явилося почуття особистої відповідальності за збереженням довкілля, а 30% респондентів відповіли, що будуть частіше відвідувати бібліотеку і прочитають книги по екології.

2021 року в рамках грантового проєкту за сприяння Посольства США в Україні «Англійська без обмежень» для виявлення змін базового рівня мови дітей-учасників англійської студії та оцінки ефективності реалізації проєкту НБУ для дітей було проведено моніторинг «Англійська без обмежень». Дослідження проводилося методом онлайн-анкетування користувачів-дітей учасників англійської студії. Посилання на анкету було розміщено у студійній Viber-групі. Більшість слухачів англійської студії «Англійська без обмежень» є активними користувачами бібліотек (95,0%).

Проведене онлайн-опитування показало практичну користь, яку отримують респонденти-діти 8-13 років, від реалізації даного проєкту. 55% респондентів підвищили рівень засвоєння нових слів на уроках, зросла їхня впевненість у спілкуванні з однолітками та рідними, які мешкають в інших країнах. Розширилося коло друзів та співрозмовників у соціальних мережах. Діти зрозуміли користь читання книжок англійською мовою та перегляду відеопродукції, створеної за цими творами. Всі вони виявили бажання продовжити заняття у студії «Англійська без обмежень».

На думку фахівців бібліотек для дітей, ефективність забезпечення потреб користувачів у бібліотечних послугах залежить від вивчення цих

потреб. Із цією метою бібліотеками для дітей Кіровоградської області тільки 2022 року було проведено 90 досліджень, 154 аналізи читань, якими охоплено 3,3 тис. учнів 1-9 класів, організаторів дитячого читання. 2020 року бібліотека-філія для дітей № 19 МЦБС м. Кропивницького провела онлайн-опитування «Які з послуг, що може надавати бібліотека, вам необхідні?».

Цього року з метою вивчення особливостей представництва бібліотек у віртуальному просторі як середовища соціокультурної комунікації та їхню ефективність для читачів Дніпропетровською обласною бібліотекою для дітей було проведено локальне дослідження на тему «Віртуальний бібліотечний простір як засіб комунікації між бібліотекою і читачем». У дослідженні взяли участь батьки читачів-дітей, всього 36 респондентів. Дослідження виявило, що респонденти надають перевагу таким соціальним мережам як Facebook, Instagram та Telegram і саме в цих соціальних мережах їм найзручніше стежити за діяльністю бібліотеки.

Більшість із опитаних знає про діяльність сайту бібліотеки для дітей, найчастіше їх цікавлять такі розділи як новини бібліотечної діяльності (інформація про заплановані та проведені заходи), послуги, які надає бібліотека, інформаційні розділи (нові надходження, періодичні видання, інформація для користувачів), інформація про бібліотечні клуби та бібліотеку загалом.

На думку опитаних, публікації на сторінках бібліотеки в соціальних мережах мають відрізнятися від офіційних повідомлень на сайті. Основні критерії для таких дописів – оригінальність, лаконічність та актуальність.

Переважна більшість респондентів знає про сайт бібліотеки, але не завжди ним користується. На думку респондентів, покращити сайт можуть дизайн (наразі він занадто яскравий) зі зрозумілим інтерфейсом і можливістю переглядати в мобільній версії, збільшення електронного каталогу книг, завчасна публікація інформації про заплановані заходи та діяльність клубів, добірки книг по темах та хештегах.

Також 2022 року Дніпропетровською обласною бібліотекою для дітей під час соціологічного дослідження «Буктрейлер як засіб підвищення

читацької активності учнів» вивчалася думка користувачів щодо методів покращення читацької активності. Респондентами виступали учні-читачі від 12 до 16 років. Усього було опитано 38 респондентів.

На думку опитаних, сприяти популяризації книгочитання в Україні можуть: реклама в соціальних мережах, реклама на телебаченні, презентації книг, залучення відомих осіб (блогерів, зірок шоу-бізнесу). Респонденти вважають, що різноманітні креативні інструменти, такі як квест та флешмоб, можуть впливати на популяризацію читання. Респонденти вказали, що хотіли б побачити буктрейлери до таких книг: Джоан Роулінг «Гаррі Поттер», Клайв Стейплз Льюїс «Хроніки Нарнії», Роберт Луїс Стівенсон «Острів скарбів», Всеволод Нестайко «Тореадори з Васюківки», Марк Твен «Пригоди Тома Сойєра», Жюль Верн «15-річний капітан», Марія Парр «Вафельне серце», «Воротар і море», Девід Мітчелл «Кістяні годинники».

Ставлення користувачів до сучасних бібліотек вивчалася 2021 року Полтавською обласною бібліотекою для дітей ім. Панаса Мирного шляхом регіонального опитування «Чому ти не відвідуєш бібліотеку». За його підсумками було з'ясовано, що більшість опитаних любить проводити вільний час вдома (72,9%). Лише 27,1% вказали, що проводять вільний час поза домом, можливо, це один із головних чинників зниження відвідуваності не тільки бібліотек, а й взагалі культурно-дозвіллевих заходів.

КЗ «Черкаська обласна бібліотека для дітей» Черкаської обласної ради у 2021 році провела локальне дослідження «Послуги Черкаської ОБД: погляд користувача». Свою думку висловили 105 користувачів: 75 дітей різного віку та 30 батьків. Переважна більшість респондентів усіх вікових категорій висловилися за організацію в бібліотеці ігрової зони, смарт-зони, квест-кімнати, а учні 7-9 класів зацікавлені у створенні зони для спілкування, переглядів фільмів, навчання медіаграмотності. Результати дослідження стануть основою при плануванні розширення спектру послуг та облаштуванні бібліотечного простору.

2022 року в межах відзначення 55-річчя з дня заснування Національної бібліотеки України для дітей на сайті бібліотеки було проведено онлайн-

опитування «Чи знаєте ви свою бібліотеку?». Виявили бажання дати відповіді на запитання 89% постійних користувачів, 7% – користувачі в минулому, 4% – віртуальних, віком від 6 до 51 року. Аналіз їхніх відповідей показав, що респонденти не тільки добре знають послуги, які надає бібліотека, а і її чудовий інтер'єр (100% правильних відповідей).

Усі опитані користувачі зазначили, що найчастіше користуються абонементними залами бібліотеки і найбільше зацікавлені в отриманні нових книг. 93% із них обрали НБУ для дітей за можливість отримувати необхідну інформацію, 7% – за зручне місце розташування. 96% респондентів найважливішим у бібліотеці вважають оперативне і якісне обслуговування.

Респондентам не байдуже, якою буде бібліотека у майбутньому. Вони вважають, що НБУ для дітей повинна модернізуватися, створювати нові відділи і ще комфортніші умови для користувачів, тому надали свої пропозиції для покращення її роботи.

Із метою вивчення цінностей молоді, яка відвідує бібліотеки, її потреб, пріоритетів, визначення бібліотечних послуг для молоді 2020 року КЗК «Донецька обласна бібліотека для дітей» провела регіональне соціологічне дослідження «Бібліотека: ціннісні молодіжні орієнтири». У дослідженні взяла участь 21 бібліотека Донецької області: 1 ДОБД, 8 бібліотек ЦБС, 6 міських бібліотек, 2 районні бібліотеки для дітей, 4 сільські бібліотеки. До опитування залучено 296 респондентів віком від 14 до 35 років, з яких 32,1% чоловіків та 67,9% жінок.

Аналітика результатів: позитивно сприймають своє життя 84,8% респондентів, це свідчить, що більшість молоді налаштована досить оптимістично й готова приймати виклики і зміни з мінімальними розчаруваннями та втратами. На запитання «Що для Вас є найголовнішим у житті?» більшість відповідей – «бути здоровим» (58,4%). До найважливіших соціальних цінностей 63,17% опитаних респондентів віднесли мир та злагоду у суспільстві. Більше всього непокоїть молодь військові дії на Сході України (54,05% опитаних респондентів). Культурні запити та проведення дозвілля є показником цінностей та прагнень молоді. Молодь проводить більшість

свого вільного часу пасивно: у себе вдома (58,11% респондентів), за комп'ютером (45,27%), на природі (38,18%). Лише іноді виникає потреба у культурному дозвіллі: в бібліотеці (31,08%), у кінотеатрах, театрах, концертах (4%), по 0,34% читають книжки та відвідують інтернет-центр, 1% проводить свій вільний час у мандрах. 66,22% опитаних респондентів зазначають, що їм не вистачає місця для проведення дозвілля. Найчастіше використовують інтернет із розважальною метою 66,55% респондентів, з освітньою метою – 49,32%, з комунікаційною та професійною – 40,88% і 0,34% – працюють в інтернеті. Комп'ютери і телекомунікаційні технології звужують коло живого спілкування і роблять стосунки між людьми відстороненими. Більшість респондентів відвідує бібліотеку з метою отримати необхідну літературу для підвищення рівня знань та навчання – 63,85%, 36,15% опитаних підвищують свій культурний рівень, відвідуючи книгозбірню, 30,07% відвідують бібліотеку заради масових заходів та цікавого дозвілля, 22,63% – щоб спілкуватися з цікавими людьми, 13,18% – для підвищення кваліфікації та професійного рівня, 1% ходить до бібліотеки заради задоволення та читання для душі. На запитання, яку роль у житті відіграє читання, 65,20% відповіли – отримання нових знань, 51% – спосіб проведення дозвілля, 20,95% респондентів вказали можливість відійти від повсякденних проблем, 0,34% зазначили, що читання – гарний спосіб саморозвитку та виконання шкільної програми. Більшість відвідувачів бібліотеки користується послугою видачі книг з абонементу (78,38%), вільний доступ до мережі «Інтернет» використовують 38,85%, а 28,38% користувачів відвідують масові заходи, видача періодичних видань з читального залу цікавить 27,02% респондентів, сканування, друк та редагування текстів та графічних зображень приваблює 20,95%, запис інформації на флеш-носії 16,89% опитуваних, користуються каталогами 7,77%. Більшість опитуваних вважає, що бібліотека повинна проводити культурно-масові заходи, створювати молодіжні клуби за інтересами, залучати молодь до спільних з бібліотекою проєктів. 19,25% відвідувачів бібліотек пропонують оновити комп'ютери, створити більш комфортні умови

в інтернет-центрі бажають 13,85%, 12,84% пропонують поповнити фонди новою літературою, 5,4% все влаштовує і 4,73% пропонують придбати більше світових бестселерів для молоді. На покращення технічного забезпечення бібліотеки очікують 67,57% читачів, наявність у фондах електронних книг, аудіокниг чекають 50,35% опитаних, наявність у фондах книг для мобільних телефонів задовольнила б 30,07% респондентів, 4,39% бажають бачити в бібліотеці більше свіжих видань.

2020 року з метою вивчення сучасних літературних уподобань підлітків 12-14 років Центральна міська бібліотека для дітей ім. Шури Кобера і Віті Хоменка Миколаєва провела загальносистемне соціологічне дослідження «Белетристика і нон-фікшн в читанні підлітків: теми і жанри». У дослідженні взяли участь 53 респонденти визначеної вікової категорії. За результатами дослідження більшість респондентів задоволені фондами своїх бібліотек (74%), «частково» – 22%, «ні» – 4%. Лідером читання є художня література (78,4%), однак до кола дитячого читання входять також нехудожні твори — пізнавальна та навчальна (шкільна) література, так званій «нон-фікшн», і займає 25,5% .

На запитання «Які основні види нон-фікшну (науково-популярної, інтелектуальної літератури) тобі подобаються?» отримані були такі відповіді: про космос (28,3%), на другому місці винаходи та історія (20,8%), на третьому – мистецтво, культура (17%), на четвертому – природа (13,2%), на п'ятому – комп'ютерні технології, техніка (9,4%), шосте і сьоме місце поділили документальна або література факту (біографії, автобіографії, мемуари) та мотиваційна література (сімейні цінності, психологія, розвиток особистісних якостей, фітнес, дієти, спорт, здоров'я, туризм, хобі, хендмейд та ін.) – приблизно по 5,65%.

Дослідження виявило, що підлітки надають перевагу пригодам, детективам, містиці, фентезі, фантастиці, науково-пізнавальній літературі (нон-фікшн). Перелік найулюбленіших підлітками книг, які вони порекомендували б друзі (10 книг), такий: «Володар Перснів» (автор Дж. Толкін, жанр: фентезі), «Гобіт, або Туди і Звідти» (автор Дж. Толкін, жанр:

фентезі), серія книг про Агату Містері (автор С. Стівенсон, жанр: детектив), «Жага до життя» (автор Д. Лондон, жанр: пригода), «Полліанна» (автор Е. Х. Портер, жанр: роман), «Дім дивних дітей» (автор Р. Ріггз, жанр: фентезі, роман), «Рік у лісі» (автор Е. Дзюбак, жанр: нон-фікшн), «Відкриваємо космос: від телескопа до марсохода» (автори М. Дженкінс, С. Бісті, жанр: нон-фікшн), «Таємниця суперкрутих» (автор А. Аудгільд Сульберг, жанр: роман), «Крута компанія» (автор Н. Біла, жанр: підліткова література (реалістична проза)).

Цього ж року бібліотекою було проведено загальносистемне соціологічне дослідження «Бібліотерапія: чи допомагає література долати психологічні проблеми?». Мета дослідження – лікувальний вплив літератури на психологічний стан людини. В онлайн-дослідженні взяли участь 64 респонденти. Аналіз відповідей показав: у якому б скрутному становищі ми не опинилися, завжди є книга, яка нагадає нам, що ми не єдині, хто стикнувся з такою проблемою. Треба лише знайти цю книгу. Коли така книга знайдена, тоді починається потужна книготерапія. Її практикують психологи, соціальні працівники, консультанти та бібліотекарі в усьому світі, слово «книготерапія» (або «бібліотерапія») впевнено увійшло до лексикону, а сама тема набула значної популярності.

Так, на запитання «Як ви гадаєте, чому потрібно читати книги?» відповіді були такі: розвивають нашу уяву, мислення, моральні цінності (53,1%), покращують пам'ять і сон (20,3%), втішають, спонукають до дії, роздумів, знімають стрес, розвивають емпатію (48,4%), допомагають спілкуванню (43,8%), піднімають настрій, надихають (45,3%), надають впевненості (40,6%).

Сучасні тенденції дитячого читання очима батьків, усвідомлення ними ролі книги, бібліотеки в розвитку дитини вивчалися НБУ для дітей у ході дослідження «Книжка. Дитина. Читання» у рамках X Міжнародного фестивалю «Книжковий Арсенал» 2021 року. Анкетування проводилося з 24 по 27 червня 2021 року. Опитувалися дорослі відвідувачі, які прийшли на фестиваль разом із дітьми. Взяти участь в опитуванні погодились 43

відвідувачі, з них 70% – мами, 7% – татусі, 14% – бабусі, 9% – інші родичі, які виховують дітей різного віку.

Відповіді показали, що здебільшого батьки купують книжки для дітей (91%) і мають свої домашні бібліотечки (47%), до послуг бібліотек звертаються 77% , до Інтернету – 19%. На думку 56% батьків, їхні діти читають достатньо, «багато» – переконані 19%, «мало» – 21%. Дослідження показало зростання дитячого читання українською мовою (77%), 19% повідомили, що їхні діти залюбки читають іншими мовами: англійською, грецькою, турецькою, німецькою, польською.

80% респондентів запевнили, що діти користуються послугами бібліотек, причому одночасно записані до кількох, але найбільше користуються бібліотеками для дітей (76% відповідей), по 23% набрали відповіді «дорослою», «шкільною», але 47% мають свої домашні бібліотечки.

Отже, сучасні молоді батьки розуміють значення книги в розвитку дитини і прагнуть привчити дітей до системного читання змалечку. Найкращий приклад – наявність в оселі книжок, власна домашня бібліотека.

2020 року роль книги у житті дитини досліджувалася бібліотекою-філією для дітей МЦБС м. Кропивницького. Центральна міська бібліотека для дітей провела онлайн-опитування «Книга в твоєму розкладі», а бібліотека-філія для дітей № 19 – онлайн-опитування «Чи є майбутнє у книжок?». Під час останнього з'ясували, яке місце займе паперова книга серед електронних пристроїв в майбутньому.

Низка соціологічних досліджень читацьких уподобань сучасних дітей 2022 року була проведена Дніпропетровською обласною бібліотекою для дітей. Так, у соціологічному дослідженні «Українське чи зарубіжне: аналіз попиту на літературу в бібліотеці для дітей» взяли участь 82 респонденти. Для більшості з них, як з'ясувалося, читання – найулюбленіше дозвілля. Більшість опитаних обирає зарубіжну літературу. Основні критерії, що обумовлюють цей вибір, – різноманітність авторів, великий вибір літератури в жанрі фантастики, зрозумілий і легкий у читанні стиль написання зарубіжних авторів.

Трохи меншою популярністю користується українська література. Серед відповідей, чому українську літературу обирають для читання найчастіше: цікаві розповіді про події в Україні, про український народ, цікаві тексти, відбувається вивчення української мови, читати українську літературу модно, цікаво і сучасно. Респонденти назвали улюблені твори зарубіжних та українських авторів.

Дослідження «Мода на інтелект. Читати літературу по мистецтву зараз модно?» було проведене, щоб визначити розуміння поняття моди та інтелекту дітьми та їхнє ставлення до літератури з мистецтва. В ньому взяли участь 20 респондентів – учнів 4 класу гімназії № 12 м. Кам'янське.

На думку 50% опитаних, мода – це манера поводитися, одягатися та говорити, що є хибною. Водночас, 95% читачів-респондентів правильно вважають, що інтелект це – розум, здатність людини мислити, думати. Більшість з них переконані, що мода та інтелект не пов'язані між собою. 55% опитаних учнів люблять читати і вважають, що читати зараз модно, і абсолютно всі погоджуються з висловом «Хто багато читає, той багато знає».

Серед опитаних респондентів 85% слідкують за тим, що зараз є модним. Їх найбільше цікавлять такі складові модного життя як зовнішній вигляд, спорт, музика, мистецтво, танці. І все ж дітей цікавлять такі види мистецтва як декоративно-прикладне мистецтво, музичне мистецтво, театр, опера, танці, образотворче мистецтво, кіно та мультфільми.

У дослідженні «Мій улюблений герой та його майбутнє в моїх уявленнях» за допомогою дитячих малюнків працівники бібліотеки дізнавалися, чи є у дітей улюблений герой. Усього взяли участь 25 читачів-дітей. У результаті дослідження з'ясовано, що у сучасних дітей найчастіше улюбленими героями стають персонажі мультфільмів та коміксів. Це, переважно, супергерої Marvel та різноманітні мультиплікаційні герої-рятівники. Їхнє майбутнє – рятувати світ від злих та лихих персонажів. На жаль, жоден малюнок не був присвячений літературним казковим героям.

Бібліотеки для дітей не тільки забезпечують юним користувачам оперативний доступ до інформаційних ресурсів, а і водночас є центрами виховання культури медіаспоживання.

Полтавською обласною бібліотекою для дітей ім. Панаса Мирного у 2020 році в рамках тренінгового заняття "Stop fake" було проведено мінідослідження «Виявлення рівня медіаграмотності користувачів бібліотеки». Опитувалися користувачі-учні 6-8 класів. Результати показали, що серед опитаних більшість вважає себе медіаграмотними, вкладаючи у це поняття, передусім, здатність аналізувати, критично мислити і створювати медіатексти, а також визначати їхні джерела, політичні, соціальні, комерційні або культурні інтереси та контекст.

Ставлення користувачів-дітей до сучасних гаджетів вивчалось Полтавською обласною бібліотекою для дітей ім. П. Мирного 2021 року мінідослідженням «Ставлення користувачів бібліотеки до гаджетозалежності: когнітивний рівень». Результати показали, що майже третина опитаних респондентів у віці до 18 років проводять час в гаджетах від 1,5 до 3 годин на добу. А кожен четвертий витрачає на це від 3 до 6 годин на добу. Взаємодіючи з віртуальною реальністю, діти відчують особистий комфорт. У цифровому просторі їм легше висловлювати свої думки, бо там вони почуваються здатними на все і можуть реалізувати себе.

Нині спеціалізовані бібліотеки для дітей не просто реалізують право юних користувачів на вільний доступ до інформації, а й через популяризацію читання українських книг вітчизняних авторів підвищують рівень їхньої читацької компетентності, сприяють формуванню національної свідомості.

У рамках святкування ювілейного 2021 року Лесі Українки Національна бібліотека України для дітей провела бліцанкетування «Славетна донька України». Метою опитування було вивчення стану поінформованості дітей старшого віку про життя і творчість Лесі Українки. Анкетування проводилося серед користувачів бібліотеки та відвідувачів

Національного центру «Український дім» на Всеукраїнському мистецькому проєкті «Леся Українка: 150 імен». Всього було опитано 127 респондентів.

Дане анкетування показало, що більшість респондентів (85%) обізнані з життям і творчістю Лесі Українки. Так, відповідаючи на запитання «Хто носив псевдонім Леся Українка?», 74,8% респондентів дали правильну відповідь, назвавши Ларису Косач-Квітку. 86,1% правильно назвали твори, що належать перу Лесі Українки. Відповідаючи на запитання з особистого життя «Хто кохані чоловіки Лесі Українки?», 45,90% назвали Климента Квітку. У багатьох респондентів з'явилося бажання розширити свої знання про Лесю Українку – перечитати її твори і ознайомитися з новими цікавими фактами її біографії, про які вони раніше не знали.

До Дня незалежності України 2021 року на сайті бібліотеки проводилось онлайн-опитування «Зростаємо українцями». Серед респондентів 90% – постійні відвідувачі та 10% – випадкові.

На перше запитання «Від якого державного символу було взято кольори українського прапора?» всі 100% респондентів дали правильну відповідь – від герба Галицько-Волинської держави. На решту запитань респонденти дали 98% правильних відповідей. Онлайн-опитувальник спонукав кожного заглибитись в історію виникнення держави, її символів і перевірити свої знання.

Одержання розширеної соціологічної інформації про читацький інтерес користувачів учнів 5-9 класів до сучасної української книжки стало метою проведення 2020 року Національною бібліотекою для дітей Всеукраїнського соціологічного дослідження «Сучасна українська книжка у читанні дітей».

Об'єктом дослідження виступили користувачі-учні 5-9 класів бібліотек для дітей. Суб'єкт дослідження – читання книги як українського національного культурного продукту.

Під час дослідження було вивчено:

- рівень популяризації серед дітей нової української книжки;
- читацький інтерес до конкретної книги українського та зарубіжного автора;

– рівень читацької компетентності юних користувачів: знання автора книги, рік видання книги видавництвом, художника-ілюстратора книги, перекладача книги зарубіжного автора українською мовою.

Дослідження здійснювалося методом анкетування: «Анкета користувача» для користувачів-учнів 5-9 класів та «Анкета бібліотекаря-експерта» для фахівців. Усього опрацьовано 1160 анкет. Первинну інформацію зібрано в спеціалізованих бібліотеках для дітей 15 областей.

У цьому дослідженні дитяче читання розглядалося як «культурна норма» кожної людини, промоція читання як популяризація якісної книги для дітей, а дитяче читання – як один із ключових факторів розвитку суспільства. Тому основна увага була спрямована на рівень сприйняття дітьми книжкового контенту.

Узагальнені результати проведеного соціологічного дослідження «Сучасна українська книжка у читанні дітей» показали, що рівень читацької грамотності та набуття навичок читання нерозривно пов'язані як із заходами популяризації читання бібліотеками, так і розвитком книжкової галузі. Такий тандем сприяє популяризації українських книжок у світі. Результати дослідження лягли в основу відбору Національною секцією Міжнародної ради з дитячої книги (ІВВУ) номінантів сучасної української дитячої книжки до Почесного Списку ІВВУ, каталогу Видатних книг для молоді з обмеженими можливостями, Міжнародну премію Г. К. Андерсена, Меморіальну премію Астрід Ліндгрєн.[9]

У спеціалізованих бібліотеках для дітей вибудовано комплексну систему промоції читання, де одним із пріоритетних напрямів є щорічне поповнення фондів бібліотек новими книгами вітчизняних видавництв.

З метою визначення стану забезпечення спеціалізованих бібліотек України для дітей новими українськими книгами в 2019–2020 роках і рівня поінформованості користувачів-дітей про їх наявність Національна бібліотека України для дітей у 2021 році провела Всеукраїнський моніторинг «Нова українська книга у фондах спеціалізованих бібліотек для дітей».

Моніторинг проводився в онлайн-форматі на базі сервісу Google-форми. Співорганізаторами дослідження виступили обласні бібліотеки для дітей Вінницької, Волинської, Донецької, Дніпропетровської, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Кіровоградської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької, Чернігівської областей. Базами дослідження стали 110 бібліотек для дітей названих областей.

Основним методом дослідження було анкетування, в ході якого онлайн-анкети заповнили 1898 респондентів. Відповіді на запитання «Анкети користувача» надали 1565 респондентів-дітей, в «Опитувальній формі бібліотекаря-експерта» взяли участь 312 бібліотекарів-експертів, в «Опитувальній формі для методиста обласної бібліотеки для дітей» – 21 респондент. Крім того, було проаналізовано статистичні таблиці «Основних показників роботи бібліотек України для дітей» за 2019-2020 роки.

Як показало дослідження, ситуація з поповненням бібліотечних фондів спеціалізованих бібліотек для дітей залишається складною. Зафіксовано значне падіння оновленості бібліотечних фондів у 2020 році в порівняно з 2019 роком. Особливо знизилась кількість нових надходжень до селищних та сільських бібліотек для дітей. Саме у респондентів-дітей цих бібліотек найбільший незадоволений читацький попит. Сьогодні бібліотеки для дітей сіл та селищ опинилися на порозі істотних змін – створення територіальних громад, ліквідація районів, спалах Covid-19. Все це спричинило дисбаланс у фінансуванні та створило труднощі із доступом до нових книг для користувачів.

З'явилися й позитивні моменти: досить активно оновлюються фонди у міських бібліотеках для дітей, діє державна програма поповнення фондів публічних бібліотек, до її реалізації лише 2020 року долучилося 170 бібліотек для дітей. Бібліотеки для дітей спроможні бути активними промоутерами читання та реалізації проєкту «Стратегії розвитку читання на 2021–2025 роки». [10]

У рамках даного дослідження Дніпропетровська обласна бібліотека для дітей 2021 року узагальнила результати по області. Порівняльний аналіз надходження нових книг до фондів спеціалізованих бібліотек для дітей у 2019-2020 роках показав невтішну картину їх поповнення, адже нові надходження книг у 2020 році в порівнянні з 2019 роком зменшилися. Оновлення книжкового фонду у Дніпропетровській обласній бібліотеці для дітей у 2019 році – 1,8% , а 2020 року – 1,1% .

Оцінку якості оновлення книжкових фондів надає і такий кількісний показник як надходження нових видань на одного користувача бібліотеки. У Дніпропетровській обласній бібліотеці за досліджувані роки (2019–2020 рр.) він був таким: у 2019 р. – 0,11 прим.; у 2020 р. – 0,17 прим.

Свою оцінку нових надходжень у бібліотеці висловили бібліотекарі та користувачі-діти. Відповідаючи на запитання «Чи достатньо нових українських дитячих книжок у вашій бібліотеці?», 84% бібліотекарів-експертів відповіли «так», «ні» – 16% . Користувачі-діти дещо по-іншому оцінили наявність нових книг у бібліотеках: 34,0% із них задоволені, не зовсім – 32,5%, «ні» – 33,5%.

Також дослідження показало ставлення батьків до читання їхніми дітьми сучасної української книги. Зокрема, відповіді респондентів-дітей на запитання «Чи купував(-ла) ти або твої батьки за два останні роки нову українську книжку?» показали, що тільки 29% батьків купують дітям нові книжки, 70% – ні, один відсоток дітей не відповіли на дане запитання.

Стан та тенденції забезпечення періодичними виданнями користувачів-дітей у дитячих бібліотеках України, ступінь їх використання, трансформація читацьких уподобань дітей вивчались НБУ для дітей у 2020 році в ході Всеукраїнського соціологічного дослідження «Вивчення ресурсів бібліотек України для дітей у задоволенні запитів користувачів на періодичні видання». Мета дослідження: виявити ставлення дітей до читання періодичних видань; здійснити аналіз наявного фонду періодичних видань; проаналізувати використання періодичних видань. Дослідження здійснювалося методом анкетування користувачів-дітей спеціалізованих

бібліотек для дітей та методом порівняльного аналізу статистичних кількісних показників дитячих бібліотек України.

Під час дослідження первинну інформацію зібрано в спеціалізованих бібліотеках для дітей 14 областей: Вінницької, Донецької, Закарпатської, Запорізької, Кіровоградської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Харківської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької.

Анкетування проведено серед дітей-користувачів обласними (182 особи), міськими (245 осіб), районними (354 особи), селищними (95 осіб), сільськими (161 особа) бібліотеками для дітей. Усього було опитано 1037 респондентів-дітей, що забезпечило репрезентативність дослідження та дозволило зробити такі висновки:

- читання для дітей є важливою сферою їхнього життя;
- як джерело пошуку інформації періодичне видання посідає останнє місце (21%), основне джерело – інтернет (54%), потім книга (46%);
- 13% респондентів-користувачів дитячих бібліотек взагалі не читають періодики, а за даними Міжнародного дослідження PISA-2018 50% українських підлітків віком до 15 років не читають журналів та газет;
- більшість батьків (78%) не передплачують дитячі періодичні видання своїм дітям;
- нерівномірність наповнюваності фондів періодичних видань у дитячих бібліотеках перешкоджає забезпеченню рівних прав дітей в отриманні інформації;
- кількість періодичних видань спеціалізованих бібліотек для дітей в середньому становить 6% від загального наявного бібліотечного фонду, а видача – 35% від загальної кількості документо видачі;

З урахуванням отриманих результатів дослідження були надані такі пропозиції: активізувати роботу з вивчення та аналізу використання наявних документних фондів бібліотек для дітей; періодично проводити аналіз суцільного обліку видачі документів у бібліотеці; широко вивчати інформаційні потреби своїх користувачів щодо періодичних видань;

активніше залучати додаткові фінансові джерела для передплати дитячих періодичних видань;

За результатами дослідження видано соціологічний бюлетень Вип. 36 «Вивчення ресурсів бібліотек України для дітей у задоволенні запитів користувачів на періодичні видання». [11]

Бібліотеками України для дітей постійно досліджуються питання, пов'язані з читанням дітей, відстежуються нові тенденції дитячого читання сучасної вітчизняної та зарубіжної літератури. Це дає можливість визначити стан кола читання користувачів-дітей та відповідно оновлювати документний фонд бібліотек.

Для вивчення читацького попиту дітей і ступеню його задоволення та з метою надання пропозицій щодо формування репертуару видавничої продукції для дітей до Програми поповнення фондів публічних бібліотек відповідно до ст. 26-1 Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку випуску видавничої продукції на умовах державного замовлення» зі змінами, внесеними згідно із Законом N 1197-VII (1197-18) від 10.04.2014 р. НБУ для дітей продовжувала проводити моніторинг «Незадоволений читацький попит на літературу для дітей у спеціалізованих бібліотеках України для дітей».

Зріз незадоволеного читацького попиту на дитячу книгу 2020 році було проведено на базі 764 бібліотек для дітей України (ОДБ, міських, сільських). Під час дослідження опрацьовано списки книг незадоволеного читацького попиту загальною кількістю 5247 позицій. На основі зібраної первинної інформації було сформовано узагальнений список незадоволеного читацького попиту на дитячу книгу в бібліотеках України для дітей за 2020 р., до якого увійшли 2634 назви книг, критеріями відбору стали відсутність або недостатня кількість примірників у фонді кожної бібліотеки. До цього списку увійшло 2094 назви книг художньої літератури, серед них твори української класичної художньої літератури – 528; твори сучасної української художньої літератури – 725; твори зарубіжної художньої

літератури – 841. Науково-популярні видання для дітей склали 287 назв книг, а довідкові видання для дітей – 253 назви.

Результати моніторингу висвітлені в аналітичній довідці «Незадоволений читацький попит на дитячу літературу в бібліотеках України для дітей у 2020 році» виставлені на сайті бібліотеки і є затребуваними у видавців дитячих книжок.[12]

У межах даного дослідження КЗК «Донецька обласна бібліотека для дітей» у 2020 році узагальнила результати по області. Збір первинної інформації відбувався у 19 бібліотеках області. За підсумками дослідження в Донецькій області існує гостра нестача літератури тематичної спрямованості: наука про землю, екологія, охорона природи, транспорт, українознавство, звичаї, свята та обряди народу України та її регіонів; художня література: українська та зарубіжна класика, сучасні твори українських авторів; література універсального змісту: словники, довідники, енциклопедичні видання (універсальні).

З моменту збройної агресії росії проти України книга розглядається як складова інформаційної безпеки нашої країни, її культурного та економічного розвитку, адже у процесі читання відбувається формування суспільної свідомості громадян, а також особистий розвиток людини. Для актуалізації даних щодо незадоволеного читацького попиту на вітчизняну україномовну книжкову продукцію в бібліотеках України для дітей та сприянню видавництвам у їх перевиданні, формуванню переліку книжкових видань, передбачених до закупівлі за програмою поповнення фондів публічних бібліотек, та відповідно до Закону України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні» Національна бібліотека України для дітей 2022 року провела моніторинг «Незадоволений читацький попит на вітчизняні україномовні книжкові видання для дітей та юнацтва у спеціалізованих бібліотеках України для дітей».

Дослідження незадоволеного читацького попиту на дитячу українську книгу проводилося у 408 бібліотеках України для дітей. У зв'язку з російською збройною агресією бібліотеки для дітей Донецької, Запорізької,

Луганської, Херсонської областей не взяли участі в моніторингу. На основі даних, отриманих від учасників дослідження, сформовано узагальнений список незадоволеного читацького попиту на вітчизняну україномовну літературу для дітей та юнацтва за такими розділами:

- художня література – 256 назви книг:
- твори сучасної української художньої літератури – 111;
- твори зарубіжної художньої літератури – 145;
- науково-популярні видання для дітей – 64;
- довідкові видання для дітей – 59.

Узагальнені результати показали, що зараз ситуація з оновленням документних фондів бібліотек для дітей, як ніколи, гостра. А їхня актуалізація потребує змінити підхід до відбору книжкової продукції, що подають видавці для поповнення бібліотечних фондів згідно Наказу Міністерства культури та інформаційної політики України від 17.06.2020 р. № 1906 «Порядок відбору, придбання та розподілу книжкової продукції для поповнення бібліотечних фондів», розглянувши можливість включення україномовних книг, що вже були видані, але на які існує незадоволений читацький попит користувачів-дітей у бібліотеках. [13]

Надання користувачам якісних інформаційно-бібліотечних послуг в сучасній бібліотеці вимагає від бібліотекарів високого професіоналізму. Останніми роками в дитячих бібліотеках розширилося використання інформаційно-комунікаційних технологій: більшість бібліотек підключилися до інтернету, створили власні сайти, блоги та інтерактивні продукти, активно використовують соціальні мережі. З метою виявлення рівня медійної та інформаційної грамотності трансляторів інформаційної культури – бібліотекарів дитячих бібліотек – Національна бібліотека України для дітей у 2022 році провела моніторингове дослідження «Індекс медійної та інформаційної грамотності бібліотекарів обласних бібліотек для дітей». Співорганізаторами та базами моніторингового дослідження стали 19 обласних бібліотек для дітей Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської,

Львівської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Черкаської, Чернівецької, Чернігівської областей. Об'єктом дослідження виступили бібліотечні фахівці обласних бібліотек для дітей, суб'єктом – їхня медійна та інформаційна грамотність.

Проведене дослідження показало, що на сьогодні медіаграмотність кожного бібліотекаря бібліотек для дітей є обов'язковою навичкою професійної діяльності. Сучасний дитячий бібліотекар спілкується з користувачами та навколишнім світом у темпі, що визначається рівнем розвитку комп'ютерних технологій і вимагає від нього відповідного рівня медіакомпетентності. Тож, за даними дослідження бібліотекарі обласних бібліотек для дітей на сьогодні:

- уміють користуватися пристроями для доступу в інтернет (смартфоном – 76,0%, стаціонарним комп'ютером – 50,6%);

- користуються інтернетом як з професійних мотивів (пошук необхідної інформації – 93,3%, створення сторінок, каналів, сайтів – 16,1%, розміщення контенту, завантаження фото-, відео-, аудіофайлів – 29,7%), так і з особистих потреб – (спілкування в соцмережах та месенжерах – 75,6%, здійснення покупок – 45,5%);

- володіють навичками інтернет-безпеки при користуванні гаджетами та мережею Інтернет;

- вміють аналізувати джерела інформації, в умовах війни довіра до офіційних джерел вийшла на перший план (посилання на інформацію від офіційних органів влади – 79,7%, офіційні повідомлення для преси на урядових вебсайтах – 69,6%);

- поінформовані про діючі в країні проекти з медіаграмотності (87,0%);

- постійно оновлюють і розширюють свої знання з медіаграмотності (заняття або спеціальні курси з медіаосвіти відвідали 61,8%, національний тест на цифрову грамотність «Цифрограм» пройшли 51% респондентів);

- виявили бажання розширити свої знання з медіаграмотності на заняттях, які проводить Національна бібліотека для дітей (71,0%);

– мають за самооцінкою середній рівень медіаграмотності – 59,0%, вище середнього – 26,0%, високий – 6,0%.

Успішна медіаграмотність бібліотекарів пов'язана як і з їхнім постійним прагненням до самоосвіти, так і з її популяризацією у суспільстві. Синергія зусиль, спрямованих на розвиток медіаграмотності різних організацій, в тому числі і Національної бібліотеки України для дітей, сприяє оперативному підвищенню фахової компетентності працівників обласних бібліотек для дітей. Отже, результати моніторингу показали спроможність бібліотечних фахівців бути промоутерами медіаграмотності серед користувачів бібліотек для дітей.

Практичне значення дослідження полягає у розробці НБУ для дітей курсу занять із медіаграмотності згідно із запитамі бібліотекарів та проведення соціологічного дослідження із проблем формування медіаграмотності користувачів дитячими бібліотеками України.[14]

З метою вивчення підвищення кваліфікації бібліотекарів в онлайн-форматі в умовах карантинних обмежень Кіровоградська обласна бібліотека для дітей ім. Т. Г. Шевченка 2021 року провела обласне анкетне опитування «Фаховий зріст бібліотекарів – новий формат» керівників бібліотек для дітей області. У дослідженні взяли участь 20 керівників дитячих бібліотек області, що становить близько 77,0% від загальної кількості керівного складу, крім Кіровоградської ОБД ім. Т. Г. Шевченка. Анкета дослідження складалася із 10 запитань, відповіді на які дали загальну картину професійних навчань в режимі онлайн, дозволили проаналізувати їхній розвиток та результати. За 2 роки (2020 та 2021 рр.) пройшли навчання 86,3% спеціалістів. Сертифікати отримали 55,8% респондентів.

Аналіз дослідження дав можливість оцінити прагнення дитячих бібліотекарів до самоосвіти. Здобуті нові знання та навички фахівців, підтверджені отриманими сертифікатами, вказують на бажання бібліотекарів надолужувати втрачене під час обмежень, прагнення рухатися далі. Результатом навчань стали практичні дії бібліотек – участь у різних проєктах, програмах, конкурсах, фестивалях. Це дало змогу бібліотекам

статі офлайн-хабами, створити європейські куточки «ЄС на книжковій полиці», авторські інформаційні продукти в мережі, тематичні онлайн-мапи, віртуальні рубрики «Вабі-Кіпери», виставки та вікторин на різних цифрових платформах; записи аудіокниг, удосконалити роботу з фондами та бібліотечною документацією, здобути навички зі створення буктрейлерів.

Отже, проведений аналітичний огляд науково-дослідної діяльності бібліотек України для дітей за 2020-2022 роки показав, що на фокус соціологічних та моніторингових досліджень впливають не тільки бібліотечні проблеми, а й суспільно-економічне і політичне життя країни. Дослідницька робота бібліотек – це комплекс досліджень із отримання нових знань, пошуку нових ідей, методів та шляхів їх застосування. Науково-дослідна робота є однією з провідних функцій Національної бібліотеки України для, що визначається Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» та діє на підставі статуту бібліотеки, Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», і постійно наповнюється новим змістом і методиками проведення досліджень, освоєнням інформаційних технологій. Водночас досліджується проблема удосконалення системи бібліотечного обслуговування дитячого населення в умовах децентралізації та українізації бібліотечних фондів.

Отримана завдяки соціологічним дослідженням об'єктивна інформація стала важливим засобом розробки кваліфікованих рекомендацій щодо удосконалення діяльності бібліотек для дітей. Моніторинг бібліотечних сфер допомагає побачити динаміку окремих тенденцій і визначити ефект бібліотечних нововведень, щоб в подальшому оцінити результати роботи.

Результати проведених досліджень оприлюднюються в соціальних мережах, виданнях «Бюлетень соціологічної служби», працівники публікують статті в наукових збірниках, фахових періодичних виданнях, виступають із повідомленнями на науково-практичних конференціях.

Список використаної літератури

1. Бібліотеки України для дітей: 1991-2011 рр. : програма / Нац. б-ка України для дітей : уклад. Л. П. Каліберда, Н. О. Новікова. — Київ, 2013. — 12 с.
2. Дзюба Н. Система стандартизації процесів каталогізування та її вплив на початок інформатизації бібліотек України для дітей [Електронний ресурс] : історія спеціалізованих бібліотек для дітей / Н. Дзюба, С. Кисельова // Бібліотека у форматі Д°. — 2020. — № 1. — С. 31-33. — Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua/D0/Book/View/120#page/30/mode/2up>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 14.06.2022.
3. Загоруйко Н. Історичні аспекти збереження фондів бібліотек для дітей у 1991-2011 роках [Електронний ресурс] : історія спеціалізованих бібліотек для дітей / Н. Загоруйко // Бібліотека у форматі Д°. — 2020. — № 1. — С. 26-30. — Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua/D0/Book/View/120#page/26/mode/2up>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 22.06.2022.
4. Шамаріна Т. Бібліотеки України для дітей в умовах здобуття незалежності. Нові підходи в обслуговуванні [Електронний ресурс] : історія спеціалізованих бібліотек для дітей / Т. Шамаріна // Бібліотека у форматі Д°. — 2020. — № 3. — С. 52-55. — Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua/D0/Book/View/122#page/52/mode/2up>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 22.03.2021.
5. Кислова О. Рекламна діяльність дитячих бібліотек України у 1991-2011 рр. (за матеріалами дослідження) [Електронний ресурс] : професійне спілкування / О. Кислова // Бібліотека у форматі Д°. — 2021. — № 3. — С. 14-18. — Режим доступу: <https://chl.kiev.ua/D0/Book/View/127#page/14/mode/2up>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 14.06.2022.
6. Функціональні можливості бібліотек для дітей в об'єднаних територіальних громадах України [Електронний ресурс] : підсумки регіон. соціол. дослідж. : бюл. соціол. служби. Вип. 37 / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. Є. Ю. Подокопна. — Київ, 2021. — 49 с. — Режим доступу: <https://chl.kiev.ua/MBM/Book/View/631#page/1/mode/2up>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 12.06.2022.
7. Трансформація надання культурних послуг бібліотеками України для дітей в умовах сучасних викликів [Електронний ресурс] : підсумки дослідж. : бюл. соціол. служби. Вип. 39 // Нац. б-ка України для дітей ; уклад. Є. Ю. Лідерман. — Київ : НБУ для дітей. — 20 с. — Режим доступу: <https://chl.kiev.ua/mbm/Book/View/782#page/1/mode/2up>. — Назва з екрана. — Дата звернення : 15.09.2023.
8. Сучасний стан краєзнавчої діяльності спеціалізованих бібліотек для дітей : аналіт. довідка [Електронний ресурс] // Нац. б-ка України для дітей ; уклад. В. В. Даниленко. — Київ : НБУ для дітей, 2022. — 16 с. — Режим доступу: https://chl.kiev.ua/prof_nov/2023/230215/%D0%A1%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD.pdf. — Назва з екрана. — Дата звернення: 15.09.2023.

9. Сучасна українська книжка у читанні дітей : результати Всеукр. соціол. дослідж. [Електронний ресурс] : соціол. бюл. Вип. 38 // Нац. б-ка України для дітей ; уклад. О. О. Обіжисвіт; літ.ред. В. В. Зеленська. — Київ, 2021. — 20 с. — Режим доступу: <https://chl.kiev.ua/MBM/Book/View/638#page/1/mode/2up>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 22.06.2022.

10. Нова українська книга у фондах спеціалізованих бібліотек для дітей : результати Всеукр. моніторингу [Електронний ресурс] : аналітична довідка // Нац. б-ка України для дітей; уклад. В. В. Даниленко, О. О. Обіжисвіт; літ. ред. Н. М Кийко — Київ : НБУ для дітей, 2021. — 16 с. — Режим доступу: <https://chl.kiev.ua/MBM/Book/View/685#page/1/mode/2up>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 22.06.2022.

11. Вивчення ресурсів бібліотек України для дітей у задоволенні запитів користувачів на періодичні видання [Електронний ресурс] : підсумки соціологічного дослідження // Нац. б-ка України для дітей ; уклад. О. Б. Петренко. — Київ, 2020. — 16 с. — Режим доступу: <https://chl.kiev.ua/mbm/Book/View/561#page/2/mode/2up>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 12.03.2021.

12. Незадоволений читацький попит на дитячу літературу в бібліотеках України для дітей у 2020 році [Електронний ресурс] : аналіт. довідка за результатами опитування // Нац. б-ка України для дітей. — Режим доступу: http://www.chl.kiev.ua/prof_nov/2021/210112/НЧП%202020.pdf. — Назва з екрана. — Дата звернення: 12.03.2021.

13. Незадоволений читацький попит на вітчизняні україномовні книжкові видання для дітей та юнацтва у спеціалізованих бібліотеках України для дітей [Електронний ресурс] : аналіт. довідка за результатами моніторингу // Нац. б-ка України для дітей ; уклад. Є. Ю. Лідерман. — Київ : НБУ для дітей. — 2022. — 24 с. — Режим доступу: <https://chl.kiev.ua/mbm/Book/View/795#page/1/mode/2up>. — Назва з екрана. — Дата звернення : 15.09.2023.

14. Індекс медійної та інформаційної грамотності бібліотекарів обласних бібліотек для дітей: підсумки моніторингового дослідж. [Електронний ресурс] : бюл. соц. служби. Вип. 40 // Нац. б-ка України для дітей ; уклад. О. Б. Петренко, Є. Ю. Лідерман. — Київ : НБУ для дітей, 2022. — 34 с. — Режим доступу: <https://chl.kiev.ua/mbm/Book/View/783#page/1/mode/2up>. — Назва з екрана. — Дата звернення : 15.09.2023.

Розділ III. Формування бібліотечних фондів

Повномасштабна війна на пряму відобразилася на стані фондів бібліотек для дітей та їх подальшому розвитку. Серед книгозбірень, що зазнали руйнування та часткового або повного знищення фондів, є бібліотеки для дітей. Так, повністю знищений фонд Донецької обласної бібліотеки для дітей у місті Маріуполі – понад 50 тис. сучасних видань. Лише за три роки

перед повномасштабною війною бібліотека закупила книг на 4 млн грн. Часткового руйнування приміщення та фондів зазнали бібліотека для дітей Макарівської селищної ради, Бородянська дитяча бібліотека у Київській області, Нікопольська центральна міська бібліотека для дітей Дніпропетровської області, Ізюмська міська дитяча бібліотека Харківської області та інші бібліотеки, насамперед розташовані на деокупованих територіях та в населених пунктах, де були чи тривають бойові дії. Вже у березні 2022 року із фондів бібліотек, що перебували на тимчасово окупованих територіях, розпочалося вилучення української історичної та художньої літератури, яка суперечить кремлівським постулатам. Натомість масово завозилися тисячі російськомовних книг антиукраїнського змісту.

Аналіз статистичних даних, наведених у підготовлених Національною бібліотекою України для дітей щорічниках «Основні показники роботи бібліотек України для дітей» свідчить, що протягом 2020-2022 років сукупний фонд бібліотек для дітей продовжував скорочуватися: з 22,2 млн на початок 2020 року до 14,9 млн на кінець 2022 року. Скорочення фондів відбулося через інтенсивне вилучення видань, невеликі обсяги нових надходжень, зменшення мережі бібліотек для дітей, знищенням та частковим руйнуванням фондів внаслідок російської агресії.

Обсяги вилучених документів у разі перевищували обсяги нових надходжень. Так, протягом 2020-2022 років із фондів бібліотек для дітей вилучено понад 5 млн, а надійшло – 1,1 млн документів. Інтенсивне списання відбулося у 2022 році, їх обсяги майже у 8 разів перевищували обсяги нових надходжень. Так, до фонду КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей» надійшло 950 документів, вилучено – 23,7 тисяч. До фонду Полтавської бібліотеки для дітей ім. Панаса Мирного надійшло 300 книжок, а вилучено – 6,5 тисяч, до фонду Волинської обласної бібліотеки для дітей надійшло 110 книг, а вибуло – 4,7 тисяч. Схожа ситуація спостерігалася в усіх бібліотеках для дітей.

Завдяки проведеній роботі з очищення фондів значно збільшилися обсяги україномовних видань бібліотек для дітей. Так, якщо на початок 2020

року вони становили 54,8 % від загального обсягу фондів, то наприкінці 2022 року – понад 60 %. Протягом оглядового періоду частка надходжень до фондів бібліотек для дітей україномовних видань переважала над україномовними виданнями, що вибували з фондів. Так, аналіз «Основних показників роботи бібліотек за 2022 рік» свідчить, що до фондів бібліотек для дітей надійшло понад 80 % видань українською мовою, а вибуло – лише 35 %.

У 2022 році через повномасштабну війну поповнення фондів бібліотек, які перебували на підконтрольній Україні території, суттєво зменшилося. Закупівлі книг та періодичних видань призупинили через зміни механізму проведення платежів органами Казначейської служби України. Зокрема, внесли зміни до «Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану» (затверджені Постановою Кабінету Міністрів України № 590 від 9 червня 2021 року). Цей порядок визначає механізм виконання в особливому режимі повноважень Казначейством та органами Казначейства, пов'язаних із здійсненням казначейського обслуговування бюджетних коштів та коштів інших клієнтів в умовах воєнного стану в Україні. Казначейства не оплачували укладені договори на закупівлі книжок та передплату періодичних видань через їх відсутність у зазначеному порядку.

Наведена нижче таблиця наочно демонструє кількісні показники документів, що надходили до фондів бібліотек для дітей різних рівнів та вибували з них протягом 2020-2022 років.

Рік	Надійшло (тис. прим.)				Вибуло (тис. прим.)			
	НБУ для дітей	Обласні бібліотеки для дітей	Спеціалізовані бібліотеки для дітей	Усього	НБУ для дітей	Обласні бібліотеки для дітей	Спеціалізовані бібліотеки для дітей	Усього
2020	6,60	57,74	354,71	419,05	9,11	222,03	1401,66	1632,80

2021	6,72	46,90	456,72	510,34	11,0	160,52	1842,04	2013,56
2022	3,53	32,21	159,08	194,82	8,23	190,07	1299,48	1497,78
Разом	16,85	136,85	970,51	1124,21	28,34	572,62	4543,18	5144,14

Таблицю складено на основі статистичних показників, відображених у підготовлених Національною бібліотекою України для дітей «Основних показниках роботи бібліотек України для дітей» за 2020, 2021 та 2022 роки.

Поповнення бібліотечних фондів належить до сфери відповідальності органів місцевого самоврядування. Тому в більшості регіонів існували власні регіональні програми наповнення бібліотек та підтримки книговидання. Програми спрямовані на реалізацію в регіоні державної політики щодо відродження соціального значення книги та читання як процесу культурного, духовного, професійного та інтелектуального збагачення людини, створення сприятливих умов для розвитку книговидавничої сфери та системи інформування про вітчизняну та місцеву видавничу продукцію, підтримку видання творів письменників, наукової інтелігенції регіону, поповнення фондів бібліотек регіону.

Наприклад, у м. Києві успішно реалізовувалася міська цільова програма розвитку інформаційно-комунікативної сфери міста, у м. Хмельницькому – програма підтримки книговидання та читацької культури на 2021-2025 роки «#ЩодняЧитай українською», у Чернігівській області – «Рідні джерела», у Миколаївській – обласна програма підтримки вітчизняного книговидання, книгорозповсюдження та популяризації української книги на 2017-2021 роки, у Чернівецькій – комплексна програма розвитку інформаційної та видавничої галузей, на Львівщині – «Кращі книги Львівщини» та «Обласна програма поповнення бібліотечних фондів та реалізації бібліотечних проєктів». Саме завдяки «Обласній програмі поповнення бібліотечних фондів» протягом 2020-2021 років Львівська

обласна бібліотека для дітей закупила 3666 книг на суму 463 тис. грн. Частину цих видань (932 примірників, 20 назв) розподілили серед бібліотек області. Крім того, для бібліотек Львівщини передплачено 26 комплектів журналу «Колосок» на 2020 рік. А за рахунок «Комплексної програми розвитку культури Львівщини» у 2021 році бібліотеки територіальних громад отримали настільні ігри «Цікаве про відомих. Леся Українка» та «УПА – відповідь нескореного народу».

Типовою ознакою в оглядовому періоді було недофінансування, а для більшості бібліотек і відсутність фінансування на поповнення фондів новими книгами та періодичними виданнями. Для прикладу розглянемо джерела надходження книг до бібліотек для дітей Черкаської області у 2020 році. Вони поповнювали фонди в основному за рахунок державної та обласної програми поповнення фондів, значну частину книг отримали від ГО «Фундація Дарини Жолдак». Лише деякі бібліотеки (Черкаська МЦБС, Маньківська та Чорнобаївська РБД) отримували у 2020 р. кошти на придбання книг. У 2020 р. у середньому кожна бібліотека для дітей отримала 216 книг та 108 прим. періодичних видань. Натомість, Вільшанська селищна бібліотека для дітей протягом оглядового періоду не мала фінансування на передплату періодичних видань. Деякі дитячі бібліотеки Кіровоградщини отримали у 2020 р. понад 500 прим. (Долинська, Новомиргородська, Петрівська РБД, ЦБД Олександрійської МЦБС). Незначні надходження – менше сотні – отримали Благовіщенська та Новоархангельська РБД, а також Світловодська МБД. Водночас Добровеличківська селищна бібліотека для дітей залишилася без нових надходжень. Така ситуація щодо нерівномірності у виділенні коштів та обсягів отриманих видань властива кожному регіону України.

Протягом 2020-2021 років важливу роль у поповненні фондів бібліотек для дітей відігравали державні програми, спрямовані на забезпечення фондів бібліотек сучасним інформаційним україномовним контентом. Бібліотеки для дітей поповнювалися книгами, закупленими Державною установою «Український інститут книги» (надалі – УІК) на виконання наказів Міністерства культури та інформаційної політики України від 06 листопада

2020 р. № 2271 та від 20 серпня 2021 року № 67 «Про затвердження переліку книжкової продукції, що закуповується для поповнення бібліотечних фондів». У 2020 році придбано 833 назви книг, 381 тис. примірників на суму понад 47 млн грн. у 79 видавництвах. Книги розподілені серед 606 публічних бібліотек. У 2021 році УІК закупив 684 назви, більш ніж 331 тисячу книжкових видань на суму понад 50 мільйонів гривень у 86 видавництвах. Ці книжки отримали 616 публічних бібліотек. Перелік бібліотек-отримувачів книг формував УІК на підставі пропозицій структурних підрозділів із питань культури обласних та Київської міської державних адміністрацій. Усі книжкові видання, придбані УІК за державні кошти у межах програми, проходили багатоступінчастий, складний та прозорий відбір. Під час відбору видань експерти надали перевагу літературі для дітей та юнацтва. Частина книг для цієї категорії читачів у 2020 р. склала 61,7%. (510 назв) від усіх відібраних для програми книжок, а у 2021 р. – 63,7 %, (439 назв). Саме таку кількість книжок отримала кожна дитяча бібліотека, відібрана для участі в програмі. Для таких бібліотек книги, отримані за державною програмою поповнення фондів, стали основним джерелом поповнення фондів.

Бібліотеки для дітей, насамперед обласні, отримували книги, видані за кошти Українського культурного фонду – першої державної грантової організації, яка за відкритими конкурсами і прозорими процедурами надає підтримку проектам у сфері культури. Зокрема, в рамках підтриманих УКФ проєктів вийшли книжки «Рідна колісанка» – збірка коліскових національних спільнот України (Київ: Веселка, 2020); «Нарбут [Образотворчий матеріал] : студії. Спогади. Листи : [реконструкція знищеного 1933 р. "Нарбутівського Збірника"]» (Київ : Родовід, 2020); Вінницька Я. «Ковчег Музика : традиц. музика, духовна музика, музика бароко, класич. музика : шедеври укр. муз. Спадщини» (Львів : Ковчег, 2020); Шекерик-Доників П. «Дідо Иванчік» / пер. І. Андрусяка» (Брустурів : Дискурсус, 2021); Кіпіані В. «Дисиденти» (Харків : Vivat, 2021) тощо. За підтримки УКФ вперше в Україні видані художні тексти з ілюстраціями у форматі легкого читання для залучення до читання художньої літератури людей, які мають інтелектуальні порушення, та яким важко сприймати та

розуміти звичайні тексти. Ці інклюзивні видання з п'яти книжок закарпатських казок, тексти і малюнки до яких створювалися за участі людей з інтелектуальними порушеннями, видано у видавництві Олександри Гаркуші у 2021 році і поширено по всій Україні. Також за підтримки УКФ у межах проєкту «Книга, що долає бар'єри», започаткованого Львівським обласним осередком всеукраїнської громадської організації «Українська спілка інвалідів – УСІ», у 2020 році шрифтом Брайля видано 10 літературних творів для дітей тиражем 60 примірників кожен. Книги мають універсальний дизайн — плоский і рельєфно-крапковий шрифт, QR-код з аудіоверсією тексту, рельєфні малюнки та тверду кольорову палітурку.

Суттєвим джерелом поповнення бібліотечних фондів стали різноманітні благодійні фонди та громадські організації. Так, у 2021 році БФ «Бібліотечна країна» та народний депутат України Євгенія Кравчук започаткували спільну акцію «Нова сторінка» з наповнення бібліотек невеликих громад новими книгами. У 2022 році у межах цього проєкту книжки отримали також бібліотеки, які постраждали внаслідок бойових дій, та які активно працюють із переміщеними українцями. Серед отримувачів були і бібліотеки для дітей, зокрема, бібліотека для дітей КУ «Кремінська ЦБС» Луганської області, Здолбунівська бібліотека для дітей та юнацтва Рівненської області.

ГО «Фундація Дарини Жолдак» продовжувала реалізацію проєкту «100000 книжок для сільських бібліотек». У його межах лише у 2020 році 46 тис. інтерактивних книг із доповненою реальністю надійшло до більш ніж 6 тис. бібліотек, серед яких бібліотеки для дітей Волинської, Житомирської, Запорізької, Черкаської, Чернівецької та інших областей України.

Чимало бібліотек для дітей отримали книги в рамках благодійної акції «Українським дітям – українську книгу!», започаткованої 15 березня 2022 року Державним комітетом телебачення і радіомовлення України спільно з Офісом Президента України та Міністерством культури та інформаційної політики України. Її мета – безкоштовне забезпечення підручниками, навчальними посібниками, художньою літературою дітей, змушених переселитися через війну росії проти України.

Бібліотеки, як і раніше, активно використовували позабюджетні джерела фінансування на поповнення фондів: кошти за платні послуги, що надавалися відповідно до «Порядку визначення вартості та надання платних послуг закладами культури, заснованими на державній та комунальній формі власності», затвердженому спільним наказом Міністерства культури і мистецтв України, Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 01.12.2015 № 1004/1113/1556; власні надходження від додаткової (господарської) діяльності; надходження від реалізації в установленому порядку майна (у т. ч. списаних видань); благодійні внески, гранти та дарунки. Наприклад, Волинська обласна бібліотека для дітей у 2020 році отримала від надання користувачам платних послуг понад 22 тис. грн, які використали на поповнення фонду. А ЦБ ім. Т.Г.Шевченка для дітей у м. Києві витратила на придбання нових документів 100 тисяч грн, зароблених від надання користувачам платних послуг у 2022 році.

Фонди документів іноземними мовами здебільшого поповнювалися через інформаційно-культурні центри представництв іноземних держав. Так, Гете інститут в Україні систематично передавав бібліотекам книги німецькою мовою; відділ преси, освіти та культури Посольства США в Україні – книги та аудіовізуальні матеріали англійською мовою. Активна робота Національної бібліотеки України для дітей з урядовими та неурядовими організаціями інших держав сприяла інтенсивному поповненню фонду документів іноземними мовами: протягом 2020-2022 рр. до бібліотеки надійшло 1434 книги різними мовами світу. Зокрема від посольства Норвегії надійшло 224 книги норвезькою мовою, здебільшого це твори класичної та сучасної норвезької літератури. Хмельницька ОБД ім. Т. Г. Шевченка продовжувала поповнювати фонд літературою польською мовою завдяки співпраці з бібліотекою м. Баябла (Польща). Основними джерелами надходження книжок іноземними мовами до фонду Тернопільської ОБД у 2020 році були Почесне консульство Угорщини у м. Тернопіль та «Нове життя» – благодійний фонд незалежної церкви.

Бібліотеки для дітей співпрацювали з обмінними фондами інших бібліотек. Як і раніше здебільшого використовувалися обмінні фонди Національної бібліотеки України для дітей, Національної бібліотеки України ім. Я. Мудрого та обласних наукових бібліотек. Проте активність використання цього джерела поповнення фондів значно зменшилася. Так, з обмінного фонду Національної бібліотеки України для дітей обласним, районним, міським бібліотекам для дітей та бібліотекам об'єднаних територіальних громад протягом 2020-2022 рр. передано лише 2,3 тис. книг, що втричі менше показників попереднього оглядового періоду. Серед розповсюджених книг «Проста конституція» від видавництва «Основи»

Велику роботу з отримання, розподілу та передачі книг бібліотекам регіону здійснював КЗ Київської ОР «Київська ОБД»: протягом 2020-2021 рр. бібліотекам Київської області передано понад 43 тис. книг, виданих та закуплених за державними програмами, отриманих від видавництв, громадських організацій, благодійних фондів, з обмінних фондів інших бібліотек та інших безоплатних джерел. КЗ «Рівненська ОБД» Рівненської ОР лише у 2020 році прийняла та розподілила між бібліотеками області понад 20 тис. книг. Таку ж роботу здійснювали й інші обласні бібліотеки для дітей, хоча обсяги книг, що передавалися бібліотекам регіону, були значно меншими.

У бібліотеках для дітей систематично відбувалися широкомасштабні результативні акції – подарунки бібліотекам книг. Наприклад, Компаніївська РБД Кіровоградської області внаслідок такої акції у 2020 р. отримала від читачів 80 книг, а бібліотеки для дітей Миколаївщини поповнили фонди 1283 книгами. Цікаво пройшла така акція у Черкаській МЦБС. Дарувальники книг залишали у книгах свої побажання користувачам бібліотеки та автограф, крім того на сторінках бібліотек в інтернеті виставлялися їхні фото (за згодою).

В останні роки в Україні все більше обертів набирає святкування Міжнародного дня дарування книг, що активно відзначається у всьому світі з 2012 року. Все частіше бібліотеки отримують у цей день у подарунок книжки. Наприклад, Тернопільська ОДБ у 2020 році завдяки акції «Щедра

п'ятниця» отримала цього дня 254 книги, а у 2022 році – понад три сотні книг, у тому числі й чималу добірку англomовних книг від лондонської спільноти «Harstead Mums». КЗ «Рівненська ОБД» РОР завдяки спільній акції з КП «Рівнекнига» отримали 82 книги. Долучалися до акції не тільки читачі бібліотек, а й видавці, громадські організації, благодійні фонди. Видавництво «Ранок» проводило флешмоб з популяризації в Україні Міжнародного дня дарування книг, а видавництво «Фабула» за креативні фото та відео дарувало книжки бібліотекам. Бібліотеки для дітей – активні учасники розіграшів, які регулярно проводять на своїх сторінках у соціальних мережах видавництва та дружні до читання організації: видавництва «Читаріум», «Vivat», «видавничий центр «Академія», «Урбіно», «Абабагаламага», «Ранок», «Розумна дитина» тощо. Наприклад, лише «БараБука» провела у 2021 році дванадцять розіграшів книжок.

У 2022 році «Видавничий дім «Школа» з нагоди Всеукраїнського дня бібліотек провів безпрецедентну акцію з поповнення фондів бібліотек – безкоштовно надіслав по декілька десятків нових книг бібліотекам України, які погодитися оплатити лише доставку цих книг.

У 2022 році вся українська громадськість активно допомагала бібліотекам, що постраждали в результаті російської агресії. Національна бібліотека України для дітей у листопаді оголосила безстрокову Всеукраїнську акцію зі збору україномовних книг для таких бібліотек. Лише за один день зібрали декілька сотень книг. Такі акції проводили більшість обласних бібліотек для дітей. УІК передав до бібліотек регіонів, де перебуває найбільше вимушених переселенців, і до бібліотек Київської області, які зазнали руйнувань та пошкоджень внаслідок російської агресії, отримані у 2021 році в межах програми поповнення бібліотечних фондів книжки. Наприклад, КЗ «Рівненська обласна бібліотека для дітей» отримала і розповсюдила серед бібліотек області 177 книг. Харківський Літературний музей, волонтери «Доброчинець» та видавництво «Vivat» у межах проекту «Після окупації. Книжки для дітей» оголосили наприкінці 2022 року збір книжок для дітей, які мешкають на деокупованих територіях Харківщини. До

цієї ініціативи активно долучилося «Видавництво Старого Лева», яке надіслало 750 книжок для дітей та підлітків до бібліотек деокупованих районів Харківщини. Наприкінці 2022 року Український ПЕН (культурна і правозахисна громадська організація, що об'єднує українських журналістів, письменників, науковців, видавців, перекладачів, правозахисників) зібрав і передав сотні книжок постраждалим внаслідок російських обстрілів чернігівським бібліотекам, зокрема і Центральній міській бібліотеці для дітей ім. О. Довженка. Неодноразово бібліотеки для дітей Харківської, Запорізької областей, що постраждали від російської агресії, отримували в подарунок книги від видавництва «Ранок». Так, Дергачівська бібліотека для дітей отримала 50 книг.

На допомогу фахівцям у відборі видань для поповнення фондів Національна бібліотека України для дітей публікувала на сайті бібліотеки та у журналі «Бібліотека у форматі Д» щоквартальні списки книжкових новинок від українських видавництв. У соціальній мережі «Фейсбук» у рубриці за хештегами [#нові_книжки_дітям](#) та [#книжковий_спойлер](#) презентувалися нові надходження обов'язкових примірників від видавництв. Миколаївська ОБД ім. В. О. Лягіна продовжувала роботу з електронним рекомендаційним ресурсом «Дитяче КнигоКОЛО», мета якого – допомогти бібліотекарям у поповненні фонду актуальною і якісною літературою для дітей та організаторів дитячого читання. Ресурс містить інформацію про видавництва, книготорговельні організації, книжки, що отримали вітчизняні та міжнародні нагороди й стали рейтинговими у різних номінаціях та категоріях. Хмельницька ОБД ім. Т.Г. Шевченка на власному сайті вела рубрику «Цікаві книжки з книжкового сховища», Чернігівська ОБД – віртуально-інформаційний проєкт «Новинки від видавництв», Житомирська ОБДЮ – «Книжкова скриня», а КЗ «Херсонська ОБД ім. Дніпрової Чайки» Херсонської ОР у 2020-2021 роках – відеопроект «Бібліотека рекомендує», де акумульовані за тематичними кейсами відеоогляди, промоційні відео, буктрейлери тощо, створені працівниками бібліотеки. Найпопулярніші – «Нові автори в програмі Нової української школи» та «Література

Херсонщини: «зіркові» імена». Інформацію про нові надходження на власних сайтах розміщували всі обласні бібліотеки для дітей.

Процес поповнення фондів бібліотек для дітей перебував у безпосередній залежності від стану національного книговидання, яке з початком повномасштабної війни зіткнулося зі спільними для всіх галузей культури і креативної індустрії викликами. Зокрема, із зупиненням/призупиненням роботи друкарень, подекуди – неможливістю евакуації складів, порушенням видавничої логістики, дефіцитом та подорожчанням паперу. З метою стимулювання книжкового ринку України як важливого фактору гуманітарного розвитку та національної безпеки 19 червня 2022 року прийнятий Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання розвитку українського книговидання і книгорозповсюдження», яким внесено зміни до деяких законодавчих актів України. Так, у ст. 25 Закону України «Про видавничу справу» прописано, що поповнення бібліотечних фондів публічних бібліотек за рахунок коштів державного та/або місцевого бюджетів здійснюється виключно книжковою продукцією, відомості про яку включені до електронного каталогу «Книжки на ринку». Електронний каталог «Книжки на ринку» – проєкт Українського інституту книги, що представляє актуальний каталог книжкових новинок у режимі реального часу.

Ключовою темою книг для дітей українських авторів у 2022 році стала повномасштабна російсько-українська війна, а також терапевтичні книжки, які допомагають дітям впоратися з негативними емоціями, відчаєм, руйнівними думками, підтримувати надію і віру в перемогу добра. Аналіз статистичних даних, розміщених на сайті Книжкової палати України, свідчить, що через повномасштабну війну різко зменшилися обсяги вітчизняного книговидання. Так, якщо у 2020 р. надруковано 2117 назв книг для дітей загальним накладом 4940 тис., то у 2022 році – відповідно 1105 назв загальним накладом 2458,5 тис. Протягом оглядового періоду на дитячому книжковому ринку з'явилася якісна продукція нових видавництв: «Парасоля», «Портал» (м. Київ), «Мушля» (м. Павлоград Дніпропетровської області), «Тут» (м. Гайсин Вінницької області).

Українські дитячі книжки стають відомими у світі, отримують різноманітні міжнародні відзнаки. Так, протягом 2020-2022 років шість книжок для дітей потрапили до престижного щорічного каталогу книжкових рекомендацій у галузі міжнародної дитячої та юнацької літератури «Білі круки» (White Ravens). Зокрема, «Реактори не вибухають» К. Міхаліциної від видавництва «Портал»; «Піратський маршрут» Г. Малик, «Куди і звідки» творчої майстерні «Аграфка»; «Мене звати Варвара» Д. Матіяш від «Видавництва Старого Лева»; «Сапієнси» В. Арєнєва та енциклопедичне видання «Україна. Від первісних часів до сьогодення» від видавництва «Ранок». Книжка «Найкращі дні в році» О. Луцєвської видавництва «Крокус» увійшла до каталогу рекомендацій від Swedish Art Council (Kulturrådet).

За поданням Національної секції ІВВУ до Почесного списку Міжнародної ради з дитячої та підліткової книги ІВВУ Honour List у 2020 році внесені Сашко Дерманський (Мері. — Київ : «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2018), ілюстраторка Ольга Кузнєцова (Пір'їнка птаха-мрії. — Київ : Авіаз, 2017) та перекладачка Наталя Іваничук (Антон та інші нещастя. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2018). У 2022 році — Сергій Гридін (Крейзі. — Київ, «Знання», 2020), ілюстратор Володимир Верховень (Малюткова абетка. — Харків : Віват, 2018), перекладач Віктор Морозов (Дал Р. Фантастичний містер Лис. — Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2020).

Також до каталогу Вибір ІВВУ 2021 Видатних книг для молоді з обмеженими можливостями до категорії Універсальний доступ увійшла книжка Анастасії Альошичевої «Світ догори ногами», видавництво «Ранок», 2018 р.

Важливим аспектом управління фондами є їхнє збереження. В умовах війни проблема захисту бібліотечних фондів є важливою складовою культурної політики України. Дотримання режиму зберігання фондів у бібліотеках передбачає обмеження впливу всіх факторів, які негативно позначаються на фізичному стані документа: коливання вологості і

температур; ультрафіолетового опромінення; наявності комах, гризунів, мікроорганізмів.

У бібліотеках для дітей режим зберігання фондів залежав від рівня технічного оснащення сховищ, організації фондів та ефективності проведення господарсько-технічних робіт. Майже всі обласні бібліотеки для дітей закуповували послуги з моніторингу сигналів систем охорони приміщень. Протягом оглядового періоду деякі бібліотеки оновили системи охоронної сигналізації, протипожежного захисту та системи відеоспостереження (ОБД Житомирської ОР, КЗ Київської ОР «Київська ОБД», Хмельницька ОБД ім. Т. Г. Шевченка). КЗ «Запорізька БД «Юний читач» ЗОР у 2021 році здійснила поточний ремонт книгосховища, а КЗ СОР «Сумська ОБД» – поточний ремонт системи вентиляції приміщень. КЗК «Дніпропетровська ОБД» у 2020 р. встановила у книгосховищі протипожежні двері. Для забезпечення якісного фізичного стану фонду в процесі збереження бібліотеки для дітей передбачали комплекси санітарно-гігієнічних заходів, які включали знепилювання, вологе прибирання, очищення повітря від порошу, дезінфекцію, дезінсекцію та дератизацію. Наприклад, у КЗ ЛОР «Львівська ОБД» санітарно-гігієнічний режим підтримувався за допомогою очисної системи «HYLA».

Соціальними чинниками збереження бібліотечних фондів у бібліотеках для дітей є виховання у користувачів дбайливого ставлення до бібліотечних фондів та почуття відповідальності за їх збереження. З цією метою з читачами проводилися комплекси заходів з формування інформаційної культури: індивідуальні бесіди, бібліотечні заняття, виготовлялися книжкові закладки, пам'ятки, звернення тощо. Також невід'ємною частиною діяльності бібліотек для дітей у частині збереження фондів є попередження заборгованості серед користувачів та забезпечення своєчасного повернення документів. З цією метою здійснювався контроль за термінами повернення документів, проводилися різноманітні заходи, списки боржників передавалися в школи. Бібліотекарі активно використовували телефонний зв'язок, місцеві засоби інформації, соціальні мережі. Звичними стали «дні»,

«тижні» та «місячники» повернутих книг, завдяки чому до бібліотек поверталися сотні заборгованих книг. Бібліотеки розробляли та використовували пам'ятки, звернення, скорочували терміни користування документами підвищеного попиту та документами, що є у фонді в обмеженій кількості. У Миколаївській ОБД ім. В. О. Лягіна продовжувалася реалізовуватися комплексна довгострокова програма «Збережемо планету «Книга»), мета якої – забезпечення збереження фондів як інформаційного потенціалу. У рамках програми відбувалися комплексні заходи відділу зберігання і реставрації бібліотечних фондів та відділів обслуговування, зокрема online-challenge «Поверни книгу вчасно – буде все у тебе класно». Полтавська ОБД ім. Панаса Мирного організувала щорічні місячники повернутої книги «Забудькуватий читач». Хмельницька ОБД ім. Т.Г. Шевченка систематично проводила «Дні пробачення боржників», «Тижні поверненої книги». В результаті лише у 2020 р. до бібліотеки повернуто 157 книг.

Важливим резервом збереження бібліотечних фондів є своєчасне ремонтування зношених та зіпсованих книг, які користуються великим попитом. Через відсутність фінансування бібліотеки для дітей здійснювали ремонт книг власними силами. Наприклад, працівники КЗ «ОБД» Черкаської обласної ради» лише у 2020 році відремонтували 900 книг, КЗ «Рівненська ОБД» Рівненської ОР – 433 книги.

Запорукою надійного збереження фондів є своєчасний облік нових надходжень та чіткий контроль за їх місцезнаходженням. Контрольну функцію забезпечував процес інвентаризації, яка здійснювалася бібліотеками для дітей з метою забезпечення достовірності даних обліку шляхом зіставлення їх із фактичною наявністю документів у фонді. Інвентаризація фондів бібліотек здійснювалася відповідно до «Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань», затвердженого Міністерством фінансів України законодавством України 02.09.2014 № 879. Питання збереження фондів систематично заслуховувалися на радах при директорах

бібліотек для дітей, бібліотеками – методичними центрами для працівників бібліотек нижчих рівнів проводилися семінари, практикуми тощо.

Бібліотеки для дітей приділяли увагу вивченню наявних фондів: визначення стану їх укомплектованості, ступеню відповідності запитам читачів, шляхів оптимізації використання, а також аналізу потреб читачів у документах певної тематики. Під час цієї роботи виявлялася пасивна частина фонду та визначалися причини її утворення, фонди бібліотек для дітей звільнялися від непридатних для подальшого користування, непрофільних, зайвих дублетних документів та таких, що втратили актуальність. Так, бібліотеки для дітей вивчали укомплектованість фондів у відповідності до шкільних програм, здійснювали моніторинг читацького попиту, його прогнозування, практикували проведення днів суцільного та вибіркового опитування користувачів щодо читацького попиту та намагалися вчасно реагувати на потреби користувачів.

Значну увагу бібліотеки для дітей приділяли популяризації книг з фонду книгосховищ. Успішно продовжувала працювати у цьому напрямку НБУ для дітей. Великою популярністю серед відвідувачів сайту бібліотеки користувався цикл віртуальних виставок «Книжковий експрес». За оглядовий період підготовлено сім випусків: «Відверто про «незручні» теми», або Поговоримо про інтимні речі», «Я можу жити без сміття», «Мікроби, що живуть навколо/всередині нас: «поганці» не на всі 100%?», «Абеток багато не буває», два випуски «Різдво – час Ч», «Коли закінчиться війна». Звичними стали театралізовані інтерактивні презентації книжкових виставок книг із фонду книгосховища, читання окремих книжок вголос з їхнім коментуванням. Так, реалізовано проєкт «Клуб книжкових подорожей на дивані» за серією книжок Галини Манів «Киці-мандрівниці» від видавництва «Рідна мова». Неординарною була презентація книжки Г. Шмідт та Г. Манів «Секрети вітру», виданої видавництвом «РМ» за участю авторів та голови правління Української вітроенергетичної асоціації. У рамках цього заходу відбулося відкриття виставки картин «Млини України» художників Г. Носенко та Г. Ягодкіна.

З метою популяризації книг бібліотеки для дітей створювали буктрейлери за книгами. Так, Волинська обласна бібліотека для дітей лише у 2020 році створила у 18 буктрейлерів .

2022 рік увійшов в історію розвитку фондів бібліотек для дітей як рік дерусифікації, деколонізації та декомунізації. Бібліотеки для дітей провели велику роботу з очищення фондів від документів, зберігати які з точки зору інформаційної безпеки нашої країни та впливу на суспільну свідомість громадян є неприпустимим. Це книги, що є у «Переліку видавничої продукції держави-агресора, на ввезення якої надано відмови у видачі дозволів» «Переліку видань, зміст яких спрямований на ліквідацію незалежності України, пропаганду насильства, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини»; «Переліку осіб, які створюють загрозу національній безпеці». Також вилучені із фондів бібліотек книги видавництв та авторів, до яких були застосовані обмежувальні заходи (санкції) відповідно до Закону України «Про санкції» та книги авторів, які публічно підтримали агресію проти України. Інформація про це міститься у відкритому доступі в мережі «Інтернет». При відборі документів, які підлягали вилученню з фондів, бібліотеки для дітей керувалися «Методичними рекомендаціями щодо актуалізації бібліотечних фондів», розробленими Міністерством культури та інформаційної політики спільно з фахівцями провідних бібліотек України з метою захисту національних інтересів, національної безпеки, прав, свобод та законних інтересів громадян України, суспільства та держави.

<https://mkip.gov.ua/files/pdf/rekomendacii.pdf>

Водночас актуалізація бібліотечних фондів відбувалася виважено і поступово, з урахуванням виду бібліотеки, і з застосуванням індивідуального підходу кожного документа, який зберігається в її фонді.

Каталогізування та автоматизована обробка бібліотечних фондів, їх організація та збереження

Автоматизація бібліотечно-інформаційної діяльності забезпечує не лише своєчасний і швидкий доступ до документних ресурсів, а й створює умови для реалізації одного з головних принципів відкритого суспільства – принципу загальної доступності інформації. Інноваційні процеси, що розвиваються у бібліотеках, стосуються не тільки сфери опрацювання документів, а і сфери обслуговування читачів. Саме електронний каталог (ЕК) бібліотеки не тільки в локальному, а й у мережевому середовищі задовольняє інформаційні потреби користувачів; забезпечує дистанційний доступ до бібліотечного фонду; надає можливість переглянути наявність видань у бібліотеці та багатоаспектність відображення змісту документів; дозволяє об'єднати зусилля з наукового опрацювання документів з іншими бібліотеками України для дітей тощо. Тому одним із пріоритетних напрямів діяльності дитячих бібліотек України у 2020-2022 рр. залишалося формування та редагування баз даних ЕК: формування електронного каталогу як інформаційної системи, повне і оперативне опрацювання документів, їх відображення в інформаційно-пошуковій системі бібліотек, внесення доповнень і змін до робочих таблиць Універсальної десятикової класифікації (УДК), формування авторитетних записів, удосконалення процесів каталогізації з використанням інформаційних технологій, надання консультативно-методичної допомоги каталогізаторам бібліотек України для дітей тощо.

Виконуючи Постанову Кабінету Міністрів України від 22 березня 2017 року № 177 «Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десятикової класифікації», значних змін у каталогізуванні зазнало лінгвістичне забезпечення, що є невід'ємною складовою ефективного пошуку документних ресурсів у електронному каталозі. Продовжуючи роботу щодо методичного забезпечення з питань переходу бібліотек для дітей на систематизацію документів за УДК, фахівцями Національної бібліотеки України для дітей було підготовлено науково-практичний посібник, що вийшов друком у видавництві «Ліра-К»: *УДК в бібліотеках для дітей: вивчаємо та*

впроваджуємо : наук.-метод. посіб. / Мін-во культури та інформ. політики України, Нац. б-ка України для дітей ; уклад. Н. Дзюба, С. Кисельова, В. Красножон, Н. Полуня ; ред. О. Кадькаленко. — Київ, 2021. — 146 с.

19-23 жовтня 2020 р. Національна бібліотека України для дітей спільно з Центром неперервної культурно-мистецької освіти Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв організувала та провела онлайн на платформі ZOOM проблемно-цільове навчання завідувачів відділів комплектування та обробки документів обласних та центральних міських бібліотек для дітей ЦБС для дітей за модулем «Інноваційні зміни в дитячих бібліотеках». До навчання долучилися понад 50 фахівців з різних областей України. Під час навчання обговорювалися проблеми та сучасні аспекти нормативного забезпечення бібліотечної галузі та чинних державних стандартів. Велику увагу приділялося питанням уніфікації та обміну бібліографічними записами, упорядкуванню документів книгосховищ відповідно до Універсальної десяткової класифікації, системи каталогів та картотек, чинним державним стандартам в описі електронних ресурсів: публікацій сайтів, блогів, соціальних мереж тощо. У рамках навчання відбувся круглий стіл «УДК у бібліотеках для дітей», на якому учасники навчання обговорювали питання систематизації документів під час впровадження УДК у бібліотеках України для дітей, методичного забезпечення УДК та організацію фондів відкритого доступу бібліотек, що обслуговують дітей.

Протягом 2020-2022 рр. впровадження УДК у практику роботи книгозбірень розглядалося на проблемно-цільових навчаннях з підвищення кваліфікації різних категорій фахівців, організованих НБУ для дітей спільно з Центром неперервної культурно-мистецької освіти Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, на заняттях у Всеукраїнській онлайн-школі, організованій НБУ для дітей. Зокрема розглядалися наступні теми: ділове спілкування «Методика систематизації документів на основі Універсальної десяткової класифікації. Клас 7 «Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт» для завідувачів науково-методичних

відділів, завідувачів відділів мистецтв обласних бібліотек для дітей та центральних міських бібліотек для дітей (проблемно-цільові навчання за модулем «Інноваційні зміни в дитячих бібліотеках», 14-15 червня 2022 р.); практичне консультування «Методичний супровід впровадження УДК у роботу бібліотек для дітей» (проблемно-цільові навчання для директорів обласних бібліотек для дітей за модулем «Інноваційні зміни в дитячих бібліотеках», 17-20 жовтня 2022 р.); лекція для бібліотечних працівників територіальних громад Хмельницької області «Методичний супровід впровадження УДК в роботу бібліотек для дітей» (Всеукраїнська онлайн-школа «Бібліотеки. Діти. Громади», 11 листопада 2022 р.).

Для підвищення професійного розвитку фахівці НБУ для дітей брали участь у науково-практичному семінарі «Універсальна десяткова класифікація: нові можливості інформаційно-пошукової системи» (03.12.2020/Книжкова палата України ім. І. Федорова); онлайн-презентації «АБІС Коha» (12.01.2021/Компанія «Biblio.Center»); науковому практикумі «Універсальна десяткова класифікація: Умовні знаки, які ідентифікують загальні та спеціальні визначники : Практичне заняття № 1» (у межах заходів із підвищення кваліфікації систематизаторів) (22.04.2021/Книжкова палата України ім. Івана Федорова); вебінарі-практикумі «Нове в УДК» (04.06.2021/ДНТБ України); онлайн-презентації «Все про автоматизовану бібліотечну інформаційну систему Коha» (14.04.2021/Компанія «Biblio.Center»); науковому практикумі «Універсальна десяткова класифікація: побудова індексів УДК із загальними та спеціальними визначниками: практичне заняття № 2» (у межах заходів із підвищення кваліфікації систематизаторів (21.09.2021/Книжкова палата України ім. Івана Федорова); науковому практикумі «Універсальна десяткова класифікація: побудова індексів та деталізування 82 класу: практичне заняття № 3» (у межах заходів із підвищення кваліфікації систематизаторів) (12.10.2021/Книжкова палата України ім. Івана Федорова); семінарі-практикумі «Нові нормативно-технічні документи із стандартизації у сфері діяльності ТК 144 «Інформація і документація» (18.02.2022/ДНТБ України);

науково-практичному семінарі «Універсальна десяткова класифікація: приклади побудови складних і складених індексів» (у межах заходів із підвищення кваліфікації систематизаторів) (08.12.2022/Книжкова палата України ім. Івана Федорова).

Фахівці бібліотек України для дітей проходили навчання, організовували та брали активну участь у регіональних заходах. У 2020-2022 роках навчання, консультування та обмін досвідом щодо впровадження УДК відбувалися у рамках обласного тематичного семінару «Сучасні тенденції бібліографічної та інформаційної діяльності бібліотек, що обслуговують дітей» (Миколаївська ОДБ), школи «МЕТОДИСТ online» (Львівська ОДБ), майстер-класів та тренінгів «УДК і організація фондів бібліотек, що обслуговують дітей» (Черкаська ОДБ), підвищення кваліфікації бібліотечних працівників області, обмін досвідом: «Впровадження УДК в практику діяльності ШБ» (Херсонська ОДБ, 2020).

Пандемія COVID-19 внесла корективи у науково-методичну роботу дитячих бібліотек. Введення карантинних обмежень, а згодом і початок повномасштабної війни росії проти України перемістили формат бібліотечних заходів у віртуальну площину. У 2020-2022 роках значна частка методичної роботи відбувалася у віртуальному просторі. Бібліотеками активно використовувалися платформа ZOOM, електронна пошта, соціальні мережі, месенджер, Viber та інші засоби комунікації. Саме таким чином проводилися проблемно-цільові навчання, конференції, презентації. Надавалися консультації: «Як перейти з ББК на УДК легко» (Черкаська ОДБ), «Систематизація документів згідно з УДК» (Полтавська ОДБ) тощо.

Електронний каталог поступово замінює існуючу раніше систему каталогів і картотек, проте продовжується ведення основних традиційних каталогів, що виконують функції резервних копій бібліографічних записів. Ознакою якісного та своєчасного інформування користувачів про документні ресурси є результативне задоволення їхніх інформаційних запитів. Ефективне функціонування бібліотеки неможливе без організованих каталогів як у традиційній, так і електронній формі. Їх поєднання визначає

успішне задоволення інформаційних потреб користувачів сучасної бібліотеки. Тому цей напрям роботи залишався одним із основних у діяльності дитячих бібліотек.

Збільшення інформаційного потоку, трудомісткість ручної обробки нових надходжень уповільнюють процес оперативного забезпечення споживача, оскільки з часом велика кількість інформації втрачає свою актуальність. Тому бібліотекам необхідно впроваджувати нові сучасні автоматизовано-інформаційні системи, що впливають на прискорення всіх процесів бібліотечної роботи. Для вирішення цієї проблеми у 2020 році Івано-Франківською обласною бібліотекою для дітей проведено відкриті торги на закупівлю та впровадження автоматизованої інтегрованої бібліотечної системи «Коґа» (АБІС), що працює на основі міжнародного стандарту каталогізації MARC21 з можливістю імпорту-експорту даних за протоколом Z39.50. Для ефективної роботи у новій програмі проведено навчання фахівців бібліотеки за темами:

- каталогізація згідно з форматом MARC21: Правила та стандарти створення електронних каталогів. Бібліотечна еталонна модель від IFLA. Основні принципи та положення правил каталогізації «Опис та доступ до ресурсу» (RDA). MARC21 для бібліографічних даних. Створення бібліографічних записів у форматі MARC21 за Коґа;

- робота з модулем «Серійні видання»: Створення підписки. Робота з претензіями. Перевірка комплектності. Налаштування повторюваності. Керування схемами нумерації. Додавання полів підписки;

- робота з модулем «Відвідувачі»: Реєстрація нових користувачів. Робота зі списками користувачів.

У 2020-2022 рр. бібліотеки для дітей зосередили увагу на вивченні та впровадженні змін у бібліографічному описі згідно з міжнародним стандартом каталогізації «Опис та доступ до ресурсу» (RDA: Resource Description and Access), розроблений для формування бібліографічних даних у цифровому середовищі. Львівська ОДБ наприкінці 2021 року першою з публічних бібліотек України почала формування баз даних ЕК відповідно до

стандарту RDA. Цю ж роботу активно почала проводити й Івано-Франківська ОДБ.

З 2019 року електронний каталог Львівської обласної бібліотеки для дітей функціонує на основі АБІС «Коґа». За цей час фахівці книгозбірні вивчили та внесли зміни у бібліографічному описі документів згідно з міжнародним стандартом каталогізації «Опис та доступ до ресурсів» (RDA: Resource Description and Access); адаптували функціональні можливості АБІС «Коґа» до практичного застосування; скористалися можливістю запозичення MARC-записів у каталогах: Бібліотеки Конгресу США (Library of Congress), Німецької національної бібліотеки (DNB Z39.50 (Deutsche Nationalbibliothek), Національному універсальному центральному каталозі польських наукових та навчальних бібліотек (NUKAT-PL (Centralny katalog zbiorow polskich bibliotek naukowych), Публічної бібліотеки ім. Лесі Українки м. Києва, ЦБС для дітей м. Львова. Впровадження АБІС Коґа позитивно вплинуло на робочі процеси відділу комплектування фондів та каталогізування документів: перерозподіл документів у структурні підрозділи бібліотеки, вилучення літератури, редагування записів. Також система дозволила дієво організувати дистанційну роботу працівників відділу в карантинних обмеженнях у зв'язку з COVID-19.

Дитячі бібліотеки України успішно продовжують роботу у регіональних корпоративних проєктах розпису та акумулювання видань краєзнавчого напрямку. У рамках Миколаївської обласної бібліотечної асоціації продовжує діяти проєкт «Ресурси бібліотек міста Миколаєва», який дає можливість доступу до електронних каталогів бібліотек-учасниць проєкту – Миколаївської обласної бібліотеки для дітей ім. В. О. Лягіна та Центральної міської бібліотеки для дітей ім. Ш. Кобера і В. Хоменка м. Миколаєва.

На основі інформаційно-комунікаційної взаємодії бібліотечних закладів Хмельницької області відбувається корпоративна каталогізація. Щоквартально надсилає бібліографічні записи на документи до корпоративного проєкту «Зведений електронний каталог бібліотек

Хмельницької області» Хмельницька обласна бібліотека для дітей ім. Т. Г. Шевченка.

Рівненська ОБД надає свої записи до зведеного електронного краєзнавчого каталогу (ЗЕKK) Рівненської області, де збирається інформація про фонд краєзнавчих документів – бібліографічні описи книг, статей із збірників, періодичних видань та інших носіїв інформації незалежно від місця їх видання.

Цифрова епоха створює широкі можливості для удосконалення бібліотечних каталогів, інтенсивно формує систему електронних каталогів (ЕК), виводить їх на міжнародний рівень. Процес каталогізування залишається одним із найскладніших питань у бібліотечній технології, а електронний каталог стає саме тією ланкою, завдяки якій поєднується в єдину систему робота всієї бібліотеки. Описова каталогізація створює описові дані й точки доступу авторів, назв, видавництв тощо; змістова – пошуковий образ знань, закладений у бібліографічному ресурсі: відображає зміст документів, формує ключові слова, предметні рубрики, індекси бібліотечної класифікації УДК.

Діяльність відділу рідкісних та цінних видань НБУ для дітей

Збереження книжкової культурної спадщини сьогодні є важливим завданням бібліотек, які збирають, охороняють, оцифровують та популяризують рідкісні та цінні видання. У мережі спеціалізованих бібліотек України для дітей найбільший фонд рідкісних та цінних видань акумулює та зберігає Національна бібліотека України для дітей.

Фонд відділу на 01.01.2020 року становив 13943 примірників книг та 2735 примірників періодичних видань. Завдячуючи меценатам та благодійникам, фонд рідкісних та цінних видань хоч і в незначній кількості, але поповнюється новими книжковими пам'ятками. Так, 2021 року фонд поповнився на 47 примірників. Джерелом надходження стали подарункові видання данською і норвезькою мовами з приватної бібліотеки громадянина Норвегії. Серед видань, які поповнили фонд відділу, збірка авторських казок

Г.-К. Андерсена (данською мовою), яка побачила світ 1903 року. А також п'єси на історичну тематику норвезького драматурга Г. Ібсена, видані мовою оригіналу 1903 року. Три томи збірок науково-популярних нарисів відомого французького письменника Ж. Верна про всесвітньо відомих мореплавців, виданих відповідно у 1879, 1880, 1883 роках. Це прижиттєві видання автора в перекладі норвезькою мовою. На 31.12.2022 року фонд відділу складав 13990 примірників книжкових та 2735 примірників періодичних видань.

Фонд рідкісних та цінних видань є складовою документного фонду Бібліотеки, одним із основних засобів збереження якого є планова інвентаризація. Змінами, внесеними наказом Держказначейства від 02.09.2010 р. № 311 до Інструкції № 90 встановлено, що інвентаризація бібліотечних фондів проводиться за рішенням керівника установи один раз на 5 років або протягом 5 років з охопленням інвентаризацією щорічно не менше 20% одиниць бібліотечного фонду з обов'язковим завершенням розпочатої інвентаризації цього майна в структурному підрозділі протягом 30 днів. Здійснення планових інвентаризацій рідкісних та цінних видань не виняток. 2020 року проведено інвентаризацію фонду згідно із затвердженим бібліотечним планом. Керуючись наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 № 879 «Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань», інвентаризація книжкових пам'яток проводиться щороку. Частиною фонду рідкісних та цінних видань є колекція «Видання, рекомендовані для включення до Державного реєстру національного культурного надбання» згідно з наказом Міністерства культури України від 14.06.2016 № 437 «Про затвердження Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання». Дана бібліотечна колекція налічує 430 назв (720 примірників). Щорічно, протягом 2020-2022 рр. інвентаризація колекції проходила способом перевірки за топографічним каталогом.

Пріоритетним завданням для Бібліотеки є не лише збереження фонду, але й його вивчення та популяризація серед різних категорій користувачів бібліотеки. На допомогу як юним читачам, так і організаторам дитячого

читання, дослідникам дитячої книги пропонуються ресурси, які акумулюються на віртуальній платформі «Музей книги», розміщеній на сайті Бібліотеки.

У 2020-2022 рр. тривала робота над промоційними проектами, започаткованими у попередні роки. З 2019 року у циклі «Вітчизняне книговидання для дітей: видані століття тому» щорічно для користувачів публікуються книжкові веб-виставки, що розкривають історичні умови українського книговидання та книгорозповсюдження, демонструють найкращі зразки дитячих книг, наявні у фонді відділу, зокрема і 1920-1922 рр.. Насамперед слід відзначити, що у фонді відділу зберігається 25 примірників 1920 року видання, які надруковані як в Україні, так і за її межами. Це видання черкаського видавничого кооперативу «Допомога Школі» (оповідання «Горпина», «Два сини» Марка Вовчка; «День на пастівнику» серії «Книжки для читання в школі»); видавництв «Проліски» та Товариства «Вернигора» (окремі видання байок І. Франка «Осел і Лев», «Старе добро забувається», «Ворона і гадюка») у Києві. Найпомітнішим центром українського видавничого руху тих часів став Відень, де у видавництві «Стежка додому» побачили світ збірки «Казки Андерсена», «Казки Братів Грімм» за редакцією І. Труби та інші видання. Осередками друку української книги були і Лейпциг, Берлін та Прага. У 2021 році було підготовлено третій випуск вебвиставки циклу, який висвітлює видавничу продукцію 1921 року, в якому представлено 17 видань. Це і книги, видані у Львові у видавництві «Світ дитини» (Білоусенко О. «Пригоди вовканеситого», Лотоцький А. «Вільгельм Тель»; твори Буша В. «Максим і Марко або Яка кара постигла двох збиточників», «Нечемне вороня або Веселий початок сумного кінця»; казка Вільшенка Я. «Червона Шапочка»). Також видання Державного видавництва у Києві (казка «Колобок», збірка казок «Перша в'язочка»); Всеукраїнського державного видавництва у Харкові (Тесленко А. «Тяжко і інші новели», оповідання для дітей «Малюк та Жучок» В. Дмитрієва). У 2022 році опубліковано четвертий випуск вебвиставки циклу «Вітчизняне книговидання для дітей: видані століття тому»,

присвячений видавничій продукції 1922 року. У фонді відділу зберігається 14 книг, виданих цього року на території України державними видавництвами, також 14 книг, які видані за межами України (через зміни політично-адміністративного устрою українських земель). Це збірка пісень, казок і приповідок для дітей «А-а, коточок!» (Ляйпціг, 1922), Ваврисевич М. «Лісова казка» (Львів, 1922), Верховинка Леся «Іменини Влодка», Вільшенко Я. «Коник Стрибунець» та інші. Спільно з відділом інформаційних технологій постійно відслідковувалися та аналізувалися відвідування віддаленими користувачами ресурсів даного циклу, тож наступні випуски циклу і надалі будуть знайомити з видавничою продукцією певного періоду, історичними подіями, що впливали на книговидання для дітей.

Активно проводиться вивчення частини фонду відділу «Художня література українських авторів», результатом якого є електронний довідник «Творці української дитячої книжки у фонді відділу рідкісних та цінних видань Національної бібліотеки України для дітей». За розробленою структурою подання інформації зібрані матеріали публікуються в електронному довіднику на бібліотечному сайті. Представлена інформація включає творчий доробок та життєвий шлях не тільки відомих в Україні майстрів слова і пензля, а і відкриває імена малознаних і маловідомих творців, які за обставинами долі та історичних подій були безпідставно заборонені або забуті. І наше завдання розповісти про авторів, ілюстраторів, перекладачів, укладачів дитячої книги, повернути їхній спадок до національної літературної скарбниці. Підготовлена і опублікована інформація про творчий доробок письменників, твори яких увійшли в коло дитячого читання. У переліку авторів Василь Атаманюк (псевдонім Василь Яблуненко), у фонді відділу зберігається його п'єса-казка «Дві казки» (1929). Лікар за фахом Григорій Бабенко наприкінці 1920-х рр. написав повість «Шляхом бурхливим» про події в Україні часів козаччини. Подальша доля письменника не відома. Дослідники звертають увагу, що у бібліотеках майже не залишилося книжок Бабенка. Відомо, що кілька примірників видань зберігається лише у НБУ для дітей: повісті «В тумані минулого» (Харків,

1927), «Шляхом бурхливим» (Київ, 1931), оповідання «Люди з червоної скелі» (Харків, 1929). Із цього робимо висновок, що твори автора у 1930-х роках потрапили до переліку «ідеологічно ворожих», а тому їх у той період вилучили зі книгосховищ. Дитячий письменник Юрій Будяк (справжнє прізвище Покос), автор збірника для дітей «Зима» (Київ, 1928), «Зозуля-регедзуля» (Київ, 1927), «Лелека-здалека» (Київ, 1928), байки «Мак та жито» (Київ, 1928), збірок «Співаночки-стьожечки» (4 пучка) (Київ, 1928), «Червоний мак» (Київ, 1930). Всі ці видання є окрасою фонду відділу. Перелік персоналій можна продовжити: Іван Ковтун, Микола Гаєвський, Модест Левицький, Антін Лотоцький. Неоціненною заслугою А. Лотоцького була його участь у львівському часописі «Світ дитини». Жодне число журналу не обходилося без віршів, оповідань, драматичних сценок, які належали перу Лотоцького. У фонді відділу зберігаються твори автора «Казка про шевчика Копитка та про качурика Квака» (Київ, 1924), «Коник Стрибунець» (Київ, 1922), «Червона Шапочка» (Київ, 1921), «Вільгельм Тель» (Київ, 1921), збірка «Історичні оповідання» (Київ, 1931), «Лицар Добриня» (Київ, 1927), переклади творів М. Сервантеса та Едмондо де Амічіса. Дитячу книгу творили не тільки майстри слова, а і майстри пензля – В. Гагенмейстер, Михайло Жук, М. Глухов, В. Гольман, А. Гороховцев та інші. Відомості про художників і перелік видань, які були ними проілюстровані, представлені у електронному довіднику. Робота над електронним довідником «Творці української дитячої книжки у фонді відділу рідкісних та цінних видань Національної бібліотеки України для дітей» триває. Цей доробок сприяє розкриттю фонду відділу рідкісних та цінних видань Національної бібліотеки України для дітей та пошуку інформації про творців української книги першої половини ХХ століття. За період, що досліджується, електронний довідник було поповнено відомостями про 61 персоналію.

Популяризуючи найкращі видання минулих років (вірші, короткі оповідання, уривки з великих творів), надали видання з фонду відділу рідкісних та цінних видань (10 видань у 2022 році) та долучились до

поповнення електронної аудіобібліотеки «Почитайко» улюблених творів для дітей, які озвучили бібліотекарі.

Оцифрування рідкісних і цінних видань є важливим засобом збереження фонду. Документи, що представлені у фондах бібліотек в електронному вигляді, мають переваги, зокрема, більшу доступність для отримання науково-освітніх знань. У відділі рідкісних та цінних видань у 2020-2022 рр. здійснювався тематичний відбір документів для поповнення ресурсу «Електронна бібліотека НБУ для дітей» та електронна бібліотека «Культура України» (Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого). У 2020-2022 рр. загалом оцифровано 73 видання. Це твори Марка Вовчка, В. Васильченка, О. Копиленка, А. Чайковського, Миколи Трублаїні, Бориса Грінченка, Олени Пчілки, про Григорія Сковороду). До ЕБ «Культура України» за даний період передано 43 видання, що поповнили персональні добірки та стали доступними користувачам України та світу. З метою збереження фонду оцифрування рідкісних та цінних видань триватиме і надалі.

Досвід роботи з фондом відділу, його вивчення, популяризація висвітлені на сторінках професійного журналу «Бібліотека у форматі Д⁰». Так, 2020 року у четвертому номері журналу опублікована стаття Н. Турчин «Книги, що збирають перлини людської думки і передають їх нащадкам: рідкісні та цінні видання у фондах НБУ для дітей». 2021 року надруковано статтю «Зберігаємо, вивчаємо, популяризуємо: рідкісні та цінні видання у фондах НБУ для дітей». 2022 року вийшла чергова публікація «Цикл «Вітчизняне книговидання для дітей: видані століття тому» (з фонду відділу рідкісних та цінних видань)». Матеріал висвітлює дослідну роботу з вивчення фонду в рамках проєкту «Вітчизняне книговидання для дітей: видані 100 тому».

Матеріали про діяльність із вивчення та популяризації фонду озвучувалися у доповіді «Колекція «Бібліотека Дори Доброї» у фондах НБУ для дітей» на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Діяльність бібліотек у забезпеченні вивчення і популяризації історико-культурної

спадщини регіонів: історія, сьогодення, перспективи» в рамках VI краєзнавчих читань пам'яті академіка Петра Тронька (Національна історична бібліотека України), які відбулися 4 листопада 2021 року. 7 жовтня 2021 року відділ представив статтю «Зберігаємо, вивчаємо, популяризуємо рідкісні та цінні видання у фондах НБУ для дітей» на семінарі «Актуальні проблеми збереження бібліотечних фондів, які становлять культурне надбання України» в рамках Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Від управління ресурсами – до управління знаннями» (в онлайн-режимі). (НБУ ім. В. І. Вернадського).

Розділ IV. Бібліографічна діяльність обласних бібліотек для дітей

Створення глобального інформаційного простору, а відтак глибока інформаційна взаємодія людей та вільний доступ до всесвітніх інформаційних ресурсів, ставить на щабель вище роль і значення бібліотек як об'єктів інфотворення. Бібліотеки істотно впливають на розвиток нових видів масових комунікацій, суспільне осмислення національного наративу в документних масивах різноманітного походження, посилення інформаційної безпеки і унеможливлення загрози ворожих інформаційних впливів на наших громадян у період російської агресії. З огляду на це, бібліографічна діяльність обласних бібліотек для дітей у 2020-2022 роках була спрямована на удосконалення довідково-бібліографічного сервісу, розширення змісту попиту інформаційного споживання, якісне формування бібліографічних ресурсів, прищеплення юному поколінню національно-патріотичного світогляду, пізнавальної активності, просування морально-культурних цінностей, підвищення рівня інформаційної культури та медіаграмотності дітей та підлітків, реалізацію інноваційних підходів до навчання і виховання та виконання фахових завдань організаторів дитячого читання.

Довідково-бібліографічний апарат та довідково-бібліографічне обслуговування

Сучасні трансформації – зростання швидкості обігу інформації в суспільстві, збільшення обсягів продукування нової інформації – вимагають

впровадження системи наявних інформаційних ресурсів за допомогою новітніх інформаційних технологій. Розширення інформаційних потреб користувачів своєю чергою потребує вдосконалення процесу бібліографічного опрацювання документів, що тісно пов'язаний з ресурсно-оціночними і ресурсно-орієнтуючими аспектами моделювання інформаційного простору. Оскільки запорукою успішного та своєчасного здобуття знань є постійне оновлення довідково-бібліографічного апарату якісними продуктами інформації, значну увагу в 2020-2022 роках обласні бібліотеки України для дітей приділяли поліпшенню довідково-інформаційного сервісу. Діяльність бібліотек змінювалася відповідно до підвищення інтелектуального рівня та розвитку творчих здібностей користувачів, ускладнення їхніх запитів, реформування освіти, впровадження нових методик викладання Нової української школи, осучаснення шкільних програм та модернізації виховного процесу. Обласні бібліотеки України для дітей у звітний період докладали максимум зусиль для формування і ведення профільного довідково-бібліографічного апарату в традиційному та автоматизованому режимах, наповнюючи новим змістом друковані та електронні каталоги книг і статей, картотеки, колекції оцифрованих видань, тематичні, бібліотекознавчі, фактографічні, краєзнавчі бази даних тощо. Серед них можна виокремити наступні: «Бібліотеки: теорія, практика, досвід», «Сценарії», «Наші видання», «Аудіовізуальні матеріали», «Ріднокрай: історія і сьогодення», «Календар знаменних дат» (Хмельницька ОБД ім. Т. Г. Шевченка), краєзнавча база даних «Буковиніана» (КУ Чернівецька ОБД), «Краєзнавство» (Вінницька ОБД ім. І. Я. Франка), «Повнотекстові реферати» (ОКЗ Сумської ОР «Сумська ОБД»), «Обдаровані діти», «Літературознавство», «Письменники Миколаївщини» (Миколаївська ОБД ім. В.О. Лягіна), База даних нових надходжень для організаторів дитячого читання з питань педагогіки, База даних для учнів на допомогу вивченню предметів шкільної програми, База даних краєзнавчих статей, База даних з бібліотекознавства, База даних законодавчого забезпечення дитинства та освіти (ОКЗ «Харківська ОБД»), «Електронні книги»,

«Краєзнавчі матеріали» (КЗ «Херсонська ОБД ім. Дніпрові Чайки» Херсонської ОР), «Бібліотечна справа в системі законодавства», «На допомогу вивченню іноземних мов» (КЗ Київської ОР «Київська ОБД»), «Питання літератури», «Наша думка, наша пісня – Україна», «Новочасна література», «Теми та форми масової роботи з книгою», «Методичні та бібліографічні матеріали для організаторів дитячого читання», «Інклюзивна освіта» (КЗК «Донецька ОБД»). Домінантою у цій роботі був відбір, систематизація, оперативна обробка актуальних, змістовних, навчально-пізнавальних, науково-теоретичних, методичних матеріалів з урахуванням сучасних запитів читачів. Поліпшення якості ДБА в дитячих бібліотеках здійснювалося через генеральне та поточне редагування документів, своєчасне видалення застарілих матеріалів, оперативне його поповнення новими інформаційними джерелами. Так, Миколаївська ОБД ім. В. О. Лягіна у 2020 році передплачувала понад 70 назв періодичних видань, із яких в електронний каталог систематизовано і аналітично описано 5603 статті, Дніпропетровською ОДБ опрацьовано і завантажено до електронної систематичної картотеки 3697 статей, БД «Статті» Львівської ОБД поповнилася на 1506, а Волинської ОБД – на 4280 документів. Донецька ОБД цього ж року розписала та долучила до різних картотек 4709 документів і вилучила 400 карток, що втратили актуальність. Чернігівська обласна бібліотека для дітей 2021 року активно займалася формуванням бази даних краєзнавчої літератури електронного каталогу «Край» у форматі «Марк-21», зокрема у створену базу даних «Статті. Край» було введено 1015 документів. Рівненською обласною бібліотекою для дітей у 2021-2022 роках було відредаговано БД «Статті 2008-2012», з якої вилучено 10520 застарілих записів та здійснено генеральне редагування краєзнавчої картотеки. Крім того, переглянуто 700 примірників періодичних видань, з яких до тематичних картотек внесено 1062 картки, а до Бази даних статей створено 1700 записів, на основі яких введено 8348 нових ключових слів, 1443 персоналій, 283 географічні назви.

Визначні події, суспільні зміни у державі та світі зумовлювали необхідність виокремлення певної тематики документів у системі каталогів та картотек шляхом створення нових актуальних рубрик. Зокрема, такої тематики як: «Волонтерський рух в Україні», «Внутрішньо переміщені особи», «Краяни – герої російсько-української війни», «Хроніки російсько-української війни» (КЗ «ОБД» Черкаської ОБ), «30-річчя проголошення декларації про державний суверенітет України», «25-річчя з часу вступу України до Ради Європи», «75-річчя перемоги над нацизмом у Другій світовій війні», «30 років незалежності», «25-річчя Конституції України», «35-річчя Чорнобильської катастрофи», «80-річчя трагедії Бабиного Яру», «80-річчя утворення Чернівецької області» (КУ «Чернівецька ОБД»), «STEM освіта», «Інтегровані заняття», «Наші земляки в АТО», «Переселенці і наш край», «Децентралізація. ОТГ», «Кримські татари», «Війна 2014 – у прозі і віршах», «Боротьба з корупцією», «Бібліотека та інформаційна культура», «Інформаційна війна» (КУ Тернопільської ОР «Тернопільська ОБД») тощо. Також повсюдно у ДБА бібліотек для дітей України постійно відкривалися рубрики-персоналії до ювілейних дат визначних діячів та вітчизняних і зарубіжних письменників: «150-річчя Лесі Українки», «165-річчя І. Франка», «85-річчя М. Вінграновського», «100-річчя Пауля Целана», «180-річчя К. Тимошука», «100-річчя С. Сабадаша», «80-річчя Тамари Севернюк», «425-річчя гетьмана Богдана Хмельницького», «140-річчя М. Підгорянки», «170-річчя М. Емінеску», «85-річчя К. Нестлінгер», «80-річчя І. Миколайчука», «70-річчя Н. Яремчука» та багато інших.

Важливим складником використання ДБА та ефективності довідково-бібліографічного обслуговування користувачів було ведення фактографічних та тематичних тек-накопичувачів, папок-досьє, попереджувальних довідок, архівів виконаних довідок, які користуються попитом, як і в попередні триріччя, у Волинській, Житомирській, Миколаївській, Івано-Франківській, Донецькій, Тернопільській, Рівненській, Черкаській, Чернівецькій обласних бібліотек для дітей. Їхня тематика була наступною: «Новий рік», «Різдвяні свята», «День святого Валентина», «Великдень», «День Чорнобильської

трагедії», «День матері», «Свято останнього дзвоника», «День Незалежності», «1 вересня», «Перший шкільний урок», «День бібліотек», «День працівників освіти», «День пам'яті жертв Голодомору», «Свято Миколая», «День Збройних сил України», «Я для тебе горів, український народі...» (до 85-річчя від дня народження українського поета Василя Симоненка), «Життєвий шлях і творча доля» (до 115-річчя від дня народження письменника Дмитра Чуба), «Відчути на дотик епоху» (до 60-річчя від дня народження письменника Юрія Андруховича), «Чародій слова» (до 100-річчя від дня народження українського поета Дмитра Білоуса), «Великий світ поета» (до 120-річчя від дня народження українського поета Юрія Липи), «Гра – це стиль її життя» (до 85-річчя від дня народження французької письменниці Франсуази Саган), «Володар мрій» (до 100-річчя від дня народження американського письменника-фантаста Рея Дугласа Бредбері), «Захопливий світ української магії» (до 50-річчя від дня народження української письменниці Дари Корній), «Людина на тлі часу» (до 85-річчя від дня народження українського поета Бориса Олійника), «Поет, прозаїк, педагог» (до 85-річчя від дня народження українського поета Дмитра Чередниченка), «Мандрівка в Країну мрій» (до 60-річчя від дня народження української письменниці Ніни Воскресенської), «Професор фентезійних наук» (до 130-річчя від дня народження Джона Рональда Руела Толкіна), «Французький романтик» (до 220-річчя від дня народження Віктора Гюго), «Великий оповідач» (до 100-річчя від дня народження Анатолія Дімарова), «Веселий вигадник» (до 70-річчя від дня народження Івана Дубініна), «Вона знає, що ми знаємо...» (до 60-річчя від дня народження Ірен Роздобудько), «Лицарі українських степів» (до 530-річчя українського козацтва), «Некерований король музики» (до 180-річчя від дня народження П. І. Чайковського), «Відірваний від рідної землі» (до 125-річчя від дня народження Тодося Осьмачки), «Європа – наш спільний дім» (2020 рік – рік Європи в Україні), «Там, між поживклих книг, найкращий мій клейнод...» (до 130-річчя з дня народження М. Зерова), «Чарівний світ чаклунів і магів» (55 років від дня народження Джоан Роулінг), «Математика – наука для

майбутнього» (2020-2021 навчальний рік – рік математики в Україні), «Бо я – українець» (140 років від дня народження Володимира Винниченка), «Інклюзивна освіта»; «Видатні люди Донеччини», «Птахи рідного краю», «Родинні традиції», «Кроссекторальні проєкти», «Я сам вибрав свою долю: до 100-річчя Миколи Руденка», «Видатні люди про творчість Катерини Білокур», «Тварини-рекордсмени», «Як привчити дитину до колективу», «Малювання за допомогою лайфхаків», «Цікавинки української літератури», «Загадки єгипетських фараонів», «Цікавий футбол», «Школа майбутнього», «Нові правила етикету», «Україна соборна», «Найкращі українські книжки року – 2020», «Соціолінгвістика в школі», «Дозвілля під час адаптивного карантину» та інші.

Суттєвий вплив на якість інформаційного забезпечення користувачів має комплексний підхід до опрацювання документної інформації та створення спільних баз даних. На це була спрямована партнерська участь бібліотек України для дітей у корпоративному проєкті з аналітичного розпису періодичних видань (КОРДБА) (<http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=5501>), який за адміністрування та участю бібліографів НБУ для дітей продовжував діяти в оглядовий період. На жаль, у 2020-2022 роках поширення коронавірусної хвороби і повномасштабне вторгнення росії в Україну не дозволило учасникам Корпорації працювати на повну силу: частина бібліотек були в окупації (Херсонська ОБД ім. Дніпрової Чайки), частина періодичних видань у ці проблемні роки перестали видаватися, переважна більшість бібліотечних закладів в певні проміжки часу не мали можливості зробити передплату періодики (Сумська, Волинська, Житомирська, Чернівецька, Дніпропетровська, Рівненська, Чернігівська ОБД). Також декілька бібліотек вибули із проєкту у зв'язку зі зміною програмного забезпечення, зокрема: Львівська ОБД у 2020 році, Вінницька ОБД ім. І. Я. Франка у 2021 році, ЦМБД м. Дніпра та ЦБ ім. Т. Г. Шевченка для дітей м. Києва у 2022 році. Тому кількість учасників проєкту з вищевказаних причин поступово зменшувалася: у 2020 році їх було 14, у 2021 році – 10, у першому півріччі 2022 року – 7, у другому півріччі 2022 року лише - 3. Звичайно, це

позначилося на статистичних показниках обробки документів у спільний інформаційний ресурс. Загалом за весь період діяльності Корпорації (13 років) зведена база даних налічує 108755 записів, з них в оглядовий період було введено 11389 документів (у 2017-2019 роках відповідно – 22560 документів, у 2014-2016 роках – 25845). Разом з тим, учасники проєкту в оглядовий період упродовж року експортували у спільну БД в середньому від 150 до 600 записів, а імпортували до власних електронних каталогів та тематичних БД, в залежності від передплати на періодичні видання, від 1000 до 3000 записів. На досить високому професійному рівні працювали у корпоративному проєкті в це триріччя Волинська ОБД, КЗК «Дніпропетровська ОДБ», Полтавська ОБД ім. Панаса Мирного, КЗ «Рівненська ОБД» Рівненської ОР, КЗ «ОБД» Черкаської ОР, КУ «Чернівецька ОБД». Крім того, слід зазначити, що деякі обласні бібліотеки для дітей беруть участь у корпоративних проєктах місцевого значення, створюючи записи до зведених каталогів регіону. Так, наприклад, документами з фондів обласних бібліотек для дітей поповнився Зведений електронний каталог «Ресурси бібліотек міста Миколаєва» (Миколаївська ОБД ім. В. О. Лягіна), Зведений каталог публічних бібліотек Тернопільської області (КУ Тернопільської ОР «Тернопільська ОБД»), Зведений електронний каталог бібліотек Хмельницької області (Хмельницька ОБД ім. Т. Г. Шевченка), красназавчий регіональний кооперативний каталог бібліотек Кіровоградської області (Кіровоградська ОБД ім. Т. Г. Шевченка), списками газет та журналів – Зведений каталог періодичних видань (КЗ «Закарпатська ОБДЮ» Закарпатської ОР), Зведений каталог назв періодики бібліотек області (КЗ «Рівненська ОБД» Рівненської ОР) тощо.

Також, як свідчить аналіз звітів, у цей період тривала діяльність бібліотек для дітей по рекласифікації бібліотечних фондів згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 22 березня 2017 року № 177 «Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десятикової класифікації». Підґрунтям цієї роботи став науково-практичний посібник «УДК в бібліотеках для дітей:

вивчаємо та впроваджуємо» (2021), підготовлений фахівцями Національної бібліотеки України для дітей з метою дотримання єдиних підходів у індексуванні документів. Видання містить робочу схему УДК і включає індекси для систематизації документів для дітей різного віку та організаторів дитячого читання. Дієвим засобом підвищення кваліфікації бібліографів спеціалізованих дитячих бібліотек із правил введення та індексування документів була і «Віртуальна школа каталогізатора». Зокрема, у 2020-2022 роках відбулися такі заняття: «Бібліографічний запис: методичний супровід», «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. ДСТУ 8302:2015» (2020), «Особливості та специфіка складання бібліографічного опису електронних документів віддаленого доступу» (2020), «Бібліографічний опис картографічних видань» (2021), «Актуалізація фондів бібліотек для дітей в умовах збройної агресії російської федерації» (2022), «Методичні поради фахівців НБУ для дітей щодо систематизації документів за Універсальною десятковою класифікацією (УДК)» (2022).

Динамічна комп'ютеризація, розширення репертуару документів у різних формах, доступність нових електронних каналів розповсюдження інформації вимагають подальшого розвитку функціонування довідково-бібліографічних служб бібліотек, як надійних навігаторів у світі знань. Виходячи з цього, постійною складовою практичної бібліографічної діяльності обласних бібліотек для дітей у 2020-2022 роках було довідково-бібліографічне обслуговування, спрямоване на своєчасне виявлення і всебічне задоволення багатоаспектних запитів та потреб користувачів, розвиток читацьких смаків дітей, професійну самоосвіту організаторів дитячого читання через надання споживачам різноманітної інформації в оптимальний термін. Аналіз показників продемонстрував, що кількість звернень користувачів за бібліографічною допомогою коливається в середньому від 200-800 (Волинська ОБД, КЗК «Донецька ОБД», Миколаївська ОБД ім. В. О. Лягіна, Івано-Франківська ОБД, КЗ «Львівська ОБД» Львівської ОР, Полтавська ОБД ім. Панаса Мирного, КЗ «Рівненська ОБД» Рівненської ОР, КЗ Київської ОР «Київська ОБД», КУ Тернопільської

ОР «Тернопільська ОБД», КЗ «ОБД» Черкаської ОР, ЦМБС м. Одеси) до 1000-3000 (Хмельницька ОБД ім. Т. Г. Шевченка, КЗ «Закарпатська ОБДЮ» Закарпатської ОР, ОБДЮ Житомирської ОР, КЗ «Херсонська ОБД ім. Дніпрові Чайки» Херсонської ОР) довідок на рік. Як і в попередні звітні періоди, більшість обласних бібліотек для дітей подають якісний і кількісний аналіз виконаних довідок за тематикою та типами, віковою градацією, за джерелами та характером виконання. Наприклад, упродовж 2020 року кількість виконаних довідок у Донецькій обласній бібліотеці для дітей складала 785 звернень. Із них: складних довідок – 203, за запитом користувачів-дітей 1-11 класів – 478, за вимогою організаторів дитячого читання – 306. Читачам Хмельницької обласної бібліотеки ім. Т. Г. Шевченка надано 904 довідки, в т. ч. користувачам-дітям – 750, іншим користувачам – 154, тематичних – 759, фактографічних – 115, адресних – 30. Київська обласна бібліотека для дітей 2021 року задовольнила 910 запитів своїх користувачів, з них 700 довідок – для дітей, 210 – для організаторів дитячого читання. Тематичних довідок було 516, адресних – 57, фактографічних та уточнюючих – 83, за допомогою інтернету виконано 23 довідки. Черкаською обласною бібліотекою для дітей у 2022 році було виконано 397 довідок, які за типами розподілилися таким чином: тематичні – 214, уточнюючі – 2, адресно-бібліографічні – 124. За тематикою найбільша кількість довідок з питань літературознавства та художньої літератури – 36,2%, суспільних наук – 9,14%, прикладних наук – 8,52%, історії – 5,3%, мистецтва – 2,95%, математики – 2,65% від загальної кількості. До ДБА Хмельницької ОБД ім. Т. Г. Шевченка 2022 року було 1110 звернень: тематичних – 880, фактографічних – 165, адресних та уточнюючих – 65.

За інформацією, поданою у звітах обласних бібліотек України для дітей за 2020-2022 роки, найбільша кількість запитів припадає на виконання тематичних довідок. Основними отримувачами довідкової інформації залишаються учні шкіл, середньо-спеціальних навчальних закладів, студенти вищих навчальних закладів, бібліотечні працівники, вчителі, вихователі дошкільних навчальних закладів, батьки. Тематичний рейтинг

інформаційних запитів засвідчив, що переважна більшість звернень користувачів до ДБА обумовлена виконанням завдань навчального циклу, написанням науково-дослідницьких робіт, сучасними аспектами професійної діяльності, дозвіллевими потребами користувачів тощо. Моніторинг довідок підтверджує їхню багатопрофільність та тенденцію ускладнення за змістом. Зокрема, діти цікавилися такими питання як: «Професії майбутнього», «Альтернативні джерела енергії», «Сучасне фентезі як вид фантастичної прози», «Цікаві факти про бурштин», «Друга світова війна у творчості письменників», «Трагедія Бабиного Яру», «Історія поштової листівки», «Про Андрея Шептицького», «Український народний традиційний одяг», «Походження українських прізвищ», «Все про Святого Миколая», «Виверження вулканів за останні 100 років», «Як скласти список використаної літератури до наукової роботи», «Свідчення очевидців голодомору 1932-1933 років», «Догляд за домашніми тваринами», «Архітектура міст світу», «Я читаю англійською», «Дівочі таємниці», «Завдання до шкільних олімпіад», «Наукові винаходи людства ХХІ ст.», «Леді любовного роману», «Сучасні твори детективного жанру», «Екологічні проблеми сучасності» «Нові книги з рукоділля». Діапазон інформаційних потреб організаторів дитячого читання теж досить широкий. Серед тематичного розмаїття довідок для цієї категорії переважали наступні: «Формування інформаційної культури учнів початкової школи», «Адаптація дітей до дитячого садка», «Електронні засоби навчання», «Національно-патріотичне виховання дітей та підлітків», «Поради батькам першокласників», «Розвиток критичного мислення учнів», «Правове виховання підростаючого покоління», «Дозвілля під час адаптивного карантину», «Емпатія – вміння співпереживати людям», «Сценарій квесту до Дня Незалежності України», «Технологія виготовлення аплікацій», «Бібліотечні уроки про картотеки та каталоги», «Соціолінгвістика в школі», «Соціальні гарантії багатодітних родин», «Медичне обслуговування дітей з інвалідністю», «Державна допомога переселенцям», «Психологічна допомога дітям в умовах війни», «Іван Андрусак: життя та творчість», «Публікації

творів Л. Пшеничної у збірниках», «Нові вірші Віри Правоторової», «Клим Савур», «Естетизм Оскара Вайльда та його роман «Портрет Доріана Грея», «Емоційні стани дітей». Популярними були також довідки краєзнавчої тематики, наприклад: «Загадки рівненських письменників», «Тарас Шевченко на Рівненщині», «Книги з автографами рівненських авторів», «Художники Рівненщини», «Казки письменників Рівненщини», «Трагедія села Ремель», «Лауреати обласних премій Хмельниччини», «Історія Миколаївщини в особах», «Миколаївщина в російсько-українській війні», «Дитяча література письменників Тернопілля», «Вірші Тернопільських письменників про рідний край та відомих людей», «Про громадські організації Тернопільщини», «Волонтери Донеччини» та інші.

Подальшого розвитку у бібліотечній сфері набувають довідково-бібліографічні сервіси в електронному форматі як зручний та оперативний спосіб одержання інформації без відвідування бібліотеки. Так, низка бібліотек для дітей в означений період виконувала запити віддалених користувачів в рамках корпоративного проєкту НБУ для дітей «Віртуальна бібліографічна довідка: об'єднана довідкова служба бібліотек України» (<http://chl.kiev.ua/cgi-bin/sp/about.php>), що функціонує з 2005 року. Останнім часом відбулося різке зменшення учасників Корпорації. У 2014-2016 роках у проєкті брали участь 19 бібліотек різних систем і відомств, а в 2017-2019 роках – 11 бібліотек. Останнього триріччя картина наступна: у 2020 році віртуальні довідки виконували 7 бібліотек, чотири з яких дитячі, у 2021 році – 6 бібліотек, чотири з яких дитячі, в 2022 році – 4 бібліотеки, три з яких дитячі. На це вплинули об'єктивні чинники. Зокрема, цифровий розвиток бібліотек на сучасному етапі дозволив багатьом книгозбірням вести самостійний повноцінний діалог із користувачами і відкрити в своїх установах електронні довідкові служби. Частина бібліотек не мали змоги долучитись до проєкту в зв'язку з повномасштабним вторгненням росії в Україну. Також слід відзначити зростання медіаграмотності користувачів, адже з впровадженням електронних технологій у навчальний процес, з появою електронних бібліотек, повнотекстових баз даних значно

покращилися їхні навички пошуку та роботи з інформацією в глобальній мережі, що призвело до зменшення кількості запитів. Учасниками корпоративного проєкту в 2020-2022 роках було задоволено 3130 запитів віддалених користувачів (у 2017-2019 роках – 4121 запит, у 2014-2016 роках – 6763 запити). Активно працювали в проєкті такі бібліотеки для дітей як: КЗ «ОБД» Черкаської ОР, Хмельницька ОБД ім. Т. Г. Шевченка, Центральна міська публічна бібліотека ЦБС м. Краматорська, Центральна бібліотека для дітей м. Дніпра, НБУ для дітей, якими упродовж 3 років було виконано 2622 довідки. Найбільшим попитом користувалися віртуальні запити з наступних тем: «Література. Літературознавство» (734), «Педагогіка. Психологія» (319), «Культура. Мистецтво. Преса» (256), «Історія» (225), «Держава і право» (187), «Економіка. Фінанси» (156), «Освіта» (157). Вивчення представництва читацьких звернень показало, що найбільша кількість надійшла від студентів – 1978.

Також у низці бібліотек для дітей продовжували діяти власні електронні довідкові сервіси: віртуальна довідка «Запитайко» (Миколаївська ОБД ім. В. О. Лягіна), «Запитай у бібліотекаря» (КЗ Тернопільської ОР «Тернопільська ОБД»). ОКЗ «Харківська ОДБ» на сторінці «Парад порад» створила чат для фахівців, де відповідала на запитання щодо різних аспектів бібліотечної діяльності. Започаткувала виконання довідок в електронному режимі Полтавська ОБД ім. Панаса Мирного, відкривши відповідний розділ на своєму сайті. Також слід відзначити, що у Кіровоградській ОБД ім. Т. Г. Шевченка продовжують діяти онлайн-послуги «Замовлення книг» і «Незадоволений читацький попит», куди користувач може надіслати свої побажання щодо поповнення фонду бібліотеки певними виданнями. Це дає можливість фахівцям оперативно реагувати на інформаційні потреби при комплектуванні бібліотечного фонду, активізувати його наповнення.

Таким чином, вивчення показало, що у 2020-2022 роках попри обмеження, пов'язані з поширенням коронавірусної хвороби та у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії в Україну, обласні бібліотеки для дітей

як об'єкти інфотворення особливу увагу в своїй діяльності приділяли розширенню змісту інформаційно-пошукового апарату бібліотеки якісними документними ресурсами та повноцінному довідково-бібліографічному обслуговуванню користувачів. Для оперативного продукування нової суспільно значущої інформації, нових знань на основі поєднання традиційних і комп'ютерних технологій своєчасно поповнювалися читацькі картотеки, електронні каталоги, бази даних, складалися попереджувальні довідки, тематичні та персональні папки-досьє. Розпис джерел здійснювався за принципом актуальності, наукової новизни, пізнавальної та краєзнавчої цінності. Введення інформації базувалось на аналізі вже існуючих документів та було орієнтоване на психолого-педагогічні цілі освіти, виховання, на відповідність розвитку особистості сучасним умовам соціокультурного життя суспільства. Поліпшенню довідково-бібліографічного обслуговування сприяло вивчення відповідності довідково-бібліографічного апарату запитам користувачів, участь дитячих бібліотек у корпоративних (у тому числі регіональних) проєктах з аналітичної обробки книг та періодичних видань, своєчасне виявлення і компетентне задоволення різнобічних читацьких потреб користувачів як у бібліотеці, так і через віртуальні бібліографічні служби.

Інформаційне обслуговування користувачів

Імідж держави визначається, зокрема, ступенем її інформатизації, станом власних документно-інформаційних ресурсів, умовами і можливостями доступу до них. І саме бібліотеки стають базовим компонентом створення та удосконалення інформаційного середовища, виступають генераторами поширення та використання документопотоку як цілісної документальної комунікаційної системи. Тому важливе місце в діяльності бібліотек України для дітей у 2020-2022 роках приділялося такому напрямку, як бібліографічне інформування. Організуючи роботу з читачами, бібліографи у звітний період керувалися Стратегією розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України», Державною цільовою національно-культурною програмою створення єдиної

інформаційно-бібліотечної системи «Бібліотека-XXI», Державною цільовою соціальною програмою національно-патріотичного виховання на період до 2025 року. Отож, інформаційна діяльність дитячих бібліотек в умовах сучасного бібліотечного контексту полягала у залученні дітей в багатоаспектний інфопростір через читання, книгу, електронні комунікаційні засоби та спрямовувалась на формування особистості із навичками творчого та критичного осмислення інформації під час інформаційно-навчальної, експериментально-дослідницької діяльності та виконанні самоосвітніх завдань. Тематика інформування визначалася знаменними датами та подіями, актуальними проблемами сьогодення, популяризацією творчості знаних письменників, історичних та культурних діячів України. Велику частку в цьому процесі займала красзнавча бібліографічна діяльність, яка цього триріччя набула особливого сенсу, стала елементом посилення патріотичного виховання та прищеплення любові до рідного краю. Загалом бібліотеки, як і в минулі роки, традиційно здійснювали інформаційне обслуговування за такими принципами: масове, групове та індивідуальне, кожне з яких сприяло максимальному наближенню бібліографічної інформації до запитів користувачів та впливало на поглиблення їхніх знань. Серед масових форм інформування у дитячих бібліотеках чільне місце посіли наочні форми – книжкові виставки, перегляди, викладки літератури, оформлення експрес-інформацій, тематичні експозиції та новинки літератури, стенди, інформаційні куточки та центри. Візуальний контент мав стильне яскраве дизайнерське оформлення, що привертало увагу читачів. Так, у Миколаївській обласній бібліотеці для дітей імені В. О. Лягіна та бібліотеках області в оглядовий період були створені інформаційні майданчики, релакс-куточки, лаунж-зони «Куточок затишного читання», «ЧИТОграй на абонементі», «Книжковий mustread для підлітків», «Час читати», «Читаю я – читає вся моя сім'я», «Дивись. Читай. Слухай», «Цікавинки Почитайкам», «Сім'я і книга», «Інформбюро для батьків», «Я маю право», «Бібліотека. Влада. Громада», «Атмосферне фентезі», «Батькам у вільну хвилину», «Бібліотека інформує», «Все про Європу: читай, слухай, дізнавайся», «Увага! Нові книги!», «Знайомтесь, ми – новенькі», «Для вас, користувачі», «Освіченим бути

престижно», «Рідний край пізнавай, в мандри з книгою вирушай», «Wifi-зона особистого простору», ІТ-центр «На комп'ютері ти грай, але про книги не забувай». Користувалися попитом у бібліотеках Івано-Франківщини інформаційні стенди «Бібліотечна панорама» (Гвіздецька ДБ), «Бібліотека – користувачам» (Вигодська ДБ), «Інформаційна вітрина» (Болехівська МЦДБ.). 2021 року для оперативного інформування читачів у Дубровицькій бібліотеці для дітей Рівненської області було оформлено 20 тематичних полиць до знаменних і пам'ятних дат, таких як 130-річчя від дня народження П. Тичини, 150-річчя Лесі Українки, Дня Гідності та Свободи, 30-річчя Незалежності України тощо. Постійно оновлювалися новими матеріалами інформаційні зони у Сумській обласній бібліотеці для дітей: «Мовні скарби українського народу», «Дата з календарної сторінки», «Цікавинки з бібліотечної сторінки», «Літературна магістраль сьогодення», «Ювілейне гроно – 2022». Значна увага в інформаційному обслуговуванні юних користувачів у бібліотеках для дітей Черкаської області у 2020-2022 роках приділялася організації книжкових виставок, тематичним викладам літератури. Зокрема їхня тематика була наступною: «Розкриваєш книгу – відкриваєш світ», «Юний друже, постривай, нову книгу погортай», «Ювілейна палітра митців художнього слова», «Книги-ювіляри року», «Періодику читати – всі новини першим знати», «Новинки від Українського інституту книги», «Україна – моя країна», «Революція гідності: ми маємо пам'ятати», «Українські добровольці», «Волонтери. Мобілізація добра» (КЗ «ОБД» Черкаської ОР), «Усім треба злагода і мир» (Монастирищенська БД Черкаської області), «Будь природі другом» (Уманська ЦМБД), «Мандрівний філософ – Г. Сковорода» (Ватутінська МБД), «Шевченківська свіча століттями горить», «Вистояли на Майдані – переможемо у війні» (Звенигородська БД Черкаської області), «Україна – країна нескорених» (Драбівська БД Черкаської області), «Майдан у книгах» (Вільшанська БД Черкаської області), «Якщо читає дитина, Україна буде вільна і єдина!» (Жашківська ЦМБД) та багато інших. Популярними в оглядовий період були також неординарні виставки, які організовувались у більшості бібліотек для дітей. Для прикладу можна навести виставку-парк розваг «В ігри

граємо, про журнали все знаємо», виставку-фантазію «Тривимірний світ», виставку-адвайзер «Медіаграмотність для всіх», виставку-рекомендацію для батьків «Малятам, їхнім мамам і татам» (КЗ «Херсонська ОБД ім. Дніпрові Чайки» Херсонської ОР), виставку-пропозицію «Будь у тренді. Читай книжки!», виставку-кросворд «Шевченко від А до Я», виставку-досьє «Сонячний зайчик» в українській літературі» (до 90-річчя від дня народження В. Нестайка), виставку-презентацію «Україна у моєму серці» (до Дня захисників та захисниць України) (ОБДЮ Житомирської ОР), виставки-знайомства «Письменники-ювіляри», «Книжечка новенька – дітям до серденька» (Івано-Франківська ОБД), виставку-пораду журнально-газетних матеріалів «Як допомогти першокласнику подолати «бар'єр» з 1 вересня» (адаптація до навчального процесу) з добіркою буклетів-пам'яток для батьків «Як допомогти дитині добре вчитися» (КУ Тернопільської ОР «Тернопільська ОБД»). Крім того, повсюдно в бібліотеках були створені інформаційні викладки, оглядові столики безпеки щодо інформування користувачів у 2020-2021 роках про пандемію коронавірусної хвороби, дотримання правил гігієни та у 2022 році – рекомендацій з питань захисту життя під час бомбардувань і ракетних обстрілів, правил безпечної поведінки під час тривоги у період повномасштабного вторгнення росії в Україну.

Виходячи із матеріалів, що представлені у звітах обласних бібліотек для дітей, дієвими формами усного масового інформування у 2020-2022 роках залишалися бібліографічні огляди літератури, книжкових новинок, години цікавих повідомлень, години спілкування, бесіди, інформіни, кількість яких в середньому коливається від 30 до 85 на рік. Так, для дітей різних вікових груп у всіх книгозбірнях проводилися цикли оглядів нових надходжень, серій книг, презентацій окремих видань типу «Радимо прочитати», «Український книгоряд», «Щойно з друку», «Для маленьких любознайчиків», «Новини з друкарського двору», «Цікаві книжки на різні смаки», «Познайомся – прочитай», «Нові книги – нові друзі», «Новинки книжкового світу», «Дегустація книжкових новинок», «Казкова феєрія», «Знайомтесь! Новинки з чарівної корзинки», «Книжкові прем'єри», «Цікаве в періодиці», а також

тематичні огляди, огляди-візитки, book-ланчі, експрес-інформації, пізнавальні міксгодини інформаційних цікавинок «Цікаве. Дивовижне. Таємниче», «Краєзнавчий калейдоскоп», «Модне. Популярне. Знане» (книги сучасних українських письменників), «Пишаємось тобою, Україно», «День Соборності: мовою фактів і документів», «Українська мова – серце наше», «Дитячий контент: тренди і новинки», «Від мрій до неймовірних винаходів», «Правові знання – підліткам», «Диво Різдва», «Сьогодення у творчості письменників» та інші.

Суттєву роль у задоволенні різнобічних інформаційних потреб всіх категорій користувачів у бібліотеках для дітей Івано-Франківської, Миколаївської, Волинської, Черкаської, Чернівецької, Рівненської, Хмельницької, Тернопільської, Сумської, Житомирської областей відігравали комплексні форми роботи: Дні та тижні інформації, Дні нової книги, Дні періодики, Дні краєзнавця, Дні спеціаліста. Ці заходи дозволяли розширити коло читання сучасних дитячих книг, якнайповніше розкрити наявні фонди певної тематики, привернути увагу до видань краєзнавчого характеру, довідкової літератури, знаменних подій у житті держави та світу. Слід відзначити, що періодичність їх проведення у 2020-2022 роках у середньому дещо зменшилася до 3-7 на рік у порівнянні з минулим триріччям, коли загальна їхня кількість коливалася від 4 до 13. Домінували серед них Дні інформації, Дні краєзнавства та періодики. Як правило, в програму обов'язково включались інтерактивні форми та методи на основі ігрових прийомів: інформаційні мікси, книжкові паради, літературні круїзи, квести, бліцтурніри, конкурси, вікторини тощо. Їхній тематичний зріз був досить широкий: «Літературно-мистецькі ювілеї гуцульської землі», «Культурна спадщина рідкого краю» (Верховинська БД Івано-Франківської області), «Книги, що запрошують у мандри», «Чарівні свята новорічні» (КЗ «Рівненська ОБД» Рівненської ОР), «Книжкова територія дитинства», «Чорнобиль – наша печаль і скорбота (до 35-річчя аварії на Чорнобильській АЕС)», «Хай у серці кожної дитини живе любов до України», «Моя велична українська мова», «Вікно у світ європейської культури», «Наші символи у золоті і блакиті» (гімн, прапор, герб),

«Електронні ресурси на допомогу навчанню» (Миколаївська ОБД ім. В. О. Лягіна), «Автографи історії на карті Буковини» (до 80-річчя утворення Чернівецької області), «Моїх країв співучі птиці: ювілейні фестини буковинських письменників-ювілярів» (КУ «Чернівецька ОБД»), «Збережемо довкілля – збережемо здоров'я» (до Дня Землі) (Первомайська РБД Миколаївської області), «Миті історії української незалежності», (Снігурівська ЦБС Миколаївської області), «Соборність та єдність – сила України» (бібліотека для дітей Березнегуватської селищної ради Миколаївської області), «Журнальні новинки-цікавинки», «Барвистий світ сучасної дитячої книги» (Волинська ОБД), «Перший український фізик зі світовим ім'ям» (до 175-річчя від дня народження І. Пулюя) (КУ Тернопільської ОР «Тернопільська ОБД»), «Себе як треба захищайте! Коронавірус перемагайте!», «Цінуй природу, бережи довкілля», «День знань – день нових очікувань» (Уманська ЦМБД Черкаської області), «Бо ти на землі людина» (до 85-річчя від дня народження В. Симоненка) (Смілянська ЦМБД Черкаської області), «Україно! Ти у світі єдина» (до 30-річчя незалежності України), «Ювілейна палітра» (письменники-ювіляри 2021 року), «Екологія: тривоги та надії», «Правовий простір дитинства», «Дивовижний світ точних наук», «Правовий простір дитинства» (КЗ «ОБД» Черкаської ОР), «Знайомтесь. Нова книга», «Письменники Прикарпаття – дітям», «Лауреати літературних премій» (Івано-Франківська ОБД), «На всі випадки життя: поради від А до Я», «Книги, що все знають» (Путивлівська РБД Сумської області), «Сто метрів до Європи» (до Дня заснування ЄС), «Про СНІД вкотре і відверто» (Отинійська БД Івано-Франківської області).

Схвальної оцінки заслуговує неординарний підхід до проведення комплексних форм інформування, які використовує в своїй роботі, як і в минулі триріччя, Хмельницька обласна бібліотека для дітей імені Т. Г. Шевченка. Зокрема, популяризації найкращих періодичних видань для дітей та підлітків сприяли у 2020 році Дні періодики «Пресмайдан цікавих новинок», «Імперія глянцевого видання». До програми для молодших школярів включалися пресмандрівки «Подорож журнальним всесвітом», онлайн-хвилинки, години

цікавих повідомлень «Не сумуй! Читай, мудруй». Читачі середнього та старшого віку переглядали журнальний мікс «Цікавинки звідусіль», знайомилися з оглядом періодики «Калейдоскоп яскравих сторінок» та корисною інформацією за допомогою прескліпінгу «Журнальне асорті», під час якого діти обмінювалися думками про прочитане. Також кожен з користувачів-дітей був учасником вебекскурсії періодичними виданнями «Цікаво, пізнавально, весело». Крім того, ефективно пройшов у бібліотеці 2022 року День інформації «Європа відкриває свої таємниці». Граючись в інтерактивні ігри, маленькі читачі пригадували казки європейських авторів, дізнавалися, в якій країні мешкав той чи інший письменник, відгадували головних героїв твору, а також закріплювали свої знання з географії, з'єднуючи країну та її прапор. Підлітки цього дня ознайомилися з особливостями і традиціями навчання в країнах Європейського Союзу, висловлювали свої думки щодо освіти за кордоном, ділилися планами і мріями обрання майбутньої професії. У День юного краєзнавця, що був присвячений темі «Хмельниччина крізь віки» до 85-річчя регіону, дітям було представлено книжкову виставку-подорож «Стежками рідного краю», проведено медіаурок «Юним хмельничанам про Хмельницький», літературний онлайн-круз історією Хмельницької області, її героїчним минулим і сьогоденням, народними традиціями Поділля, архітектурною і мистецькою спадщиною – маєтками, замками, фортецями, музеями тощо.

Успішне функціонування та позитивний імідж будь-якої установи залежить від творчого, ініціативного колективу, який володіє та використовує сучасні технології у своїй практиці та систематично здобуває нові знання. У діяльності обласних бібліотек для дітей актуальним лишається групове та індивідуальне вибіркове інформування для підтримки безперервної освіти, професійного, ділового, самоосвітнього читання. Ним були охоплені педагоги, вихователі, батьки, працівники центрів дитячої творчості, шкільних методичних об'єднань, місцевих управлінських органів, керівники навчальних закладів, а також обдаровані діти, члени дитячих гуртків за інтересами тощо. Найкраще була поставлена ця робота в означений період у Дніпропетровській, Донецькій,

Миколаївській, Рівненській, Харківській, Хмельницькій, Черкаській, Чернівецькій обласних бібліотеках для дітей, які активно використовували для розсилки інформації електронну пошту. Наприклад, Хмельницька обласна бібліотека імені Т. Г. Шевченка регулярно інформувала облдержадміністрацію, обласну раду, департамент інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій, департамент освіти та науки, молоді і спорту, Службу у справах дітей про актуальні матеріали з питань місцевого самоврядування, осучаснення освітнього процесу, інновацій шкільного навчання, проблем виховання дітей, формування здорового способу життя та охорони дитинства. Упродовж 2020 року 135 абонентам було надіслано 708 інформаційних повідомлень. У Миколаївській обласній бібліотеці для дітей імені В. О. Лягіна у 2021 році інформаційним обслуговуванням було охоплено 54 абонента, в тому числі 17 групових та 37 індивідуальних абонентів. Упродовж року їм надіслано 997 інформаційних повідомлень. Тематичні інформаційні списки склалися зі статей періодичних видань, нових надходжень до бібліотеки та інтернет-ресурсів. А бібліотекарі Миколаївської області забезпечили інформуванням 332 групи та індивідуально поінформували 1031 особу. Їм підбиралася література на 571 тему та надано 5638 інформаційних повідомлень із різних питань. Серед тем, які цікавили користувачів, були такі: «Соціальні гарантії багатодітних родин», «Європейська інтеграція України», «Державна допомога переселенцям», «Я читаю англійською», «Історія Миколаївщини в особах», «Школа детективів», «Шкільна освіта», «Вчителю-предметнику на замітку», «Світ твоїх захоплень», «У глибину історичного минулого України», «Нова художня та галузева література», «Музична вітчизняна та зарубіжна культура», «Медичне обслуговування дітей з інвалідністю», «Сімейне читання». Фахівці центральної міської бібліотеки для дітей імені Ш. Кобера і В. Хоменка міста Миколаєва здійснювали інформаційний кейтеринг до загальноосвітніх шкіл, дошкільних навчальних закладів, соціальних центрів, де проходили засідання методичних об'єднань, педагогічних рад, батьківських зборів. Теми, за якими виступали, були актуальними та важливими: «Інклюзія в дії», «Ранній розвиток та гра»,

«Якщо ваша дитина особлива», «Казка у житті дитини», «Народна педагогіка», «Формування морально-етичних цінностей у дітей», «Традиційні та інноваційні методики виховання», «Креативна освіта як умова розвитку сучасної нової школи» та інші. Активно працювала з індивідуальними абонентами Донецька обласна бібліотека для дітей. Зокрема, їхня кількість у 2020 році складала 28 осіб. Із них: юних користувачів – 12, організаторів дитячого читання – 16. На задоволення їхніх інформаційних потреб надіслано 88 експрес-інформацій, у тому числі дітям – 40. Найбільш поширеними серед користувачів-дітей були наступні теми: «Чарівний світ фентезі», «Цікаві історії для дівчат», «Жива планета», «Розкрий в собі кулінара», «Сам собі психолог», «Культурні цінності», «Техніка вчора, сьогодні, завтра», «Народознавчий віночок», «Пригодницькі, детективні історії». КЗ «Рівненська ОБД» Рівненської ОР здійснювала у 2021 році групове інформування педагогів загальноосвітніх шкіл та дошкільних закладів, яким електронною поштою було надіслано 20 щоквартальних інформаційних списків для 8 груп абонентів. Літературну підтримку професійної діяльності вчителів та вихователів забезпечувала також Дніпропетровська обласна бібліотека для дітей, інформуючи абонентів групової інформації за темами «Класне керівництво», «Інтегровані заняття», «Вікова психологія дитини», «Батьки і діти», «Інновації в дошкільному вихованні», «Організація і проведення позашкільних заходів», «Розвиваючі методики».

Ефективну допомогу в інформаційному обслуговуванні користувачів надає бібліографічна продукція, яка стає важливим соціально-комунікаційним інструментом для передачі актуальної, змістовної, пізнавальної, навчальної, професійної інформації споживачеві. Тому значну увагу дитячі бібліотеки України в оглядовий період приділяли бібліографуванню літератури для дітей та організаторів дитячого читання. Працівники бібліографічних відділів щорічно готували інформаційні бюлетені, списки нових надходжень, а також різнопланові інформаційні посібники: дайджести, бібліотрансформери, біобібліографічні розвідки (довідки, нариси), буклети, пам'ятки, довідники, веббіографічні вісники, тематика яких зумовлювалась загальнодержавними і місцевими визначними подіями історичного, культурно-освітнього та

етнографічного змісту. Зокрема, аналіз звітів обласних бібліотек для дітей 2020-2022 років показав, що найбільша частка видань присвячена ювілейним датам відомих українських, зарубіжних письменників, митців, визначних діячів краю. Серед них варто зазначити наступні: «Чарівник калинового слова» до 100-річчя від дня народження Д. Білоуса, «Еліна Заржицька – малюкам» до 60-річчя від дня народження письменниці, «Співець козацької слави» до 100-річчя від дня народження В. Малика (КЗ «Рівненська ОБД» Рівненської ОР), «Іван Пулюй. Українець, який змінив світ» про життя та діяльність видатного українського вченого, «Олена Вітенко – дітям» (Вінницька обласна бібліотека для дітей ім. І.Я. Франка), «Чарівний світ чаклунів та магів» до 55-річчя від дня народження Джоан Кетлін Ролінг, «Любов Відута: абетка письменника від А до Я» до 50-річного ювілею авторки (КЗ «Львівська ОБД» Львівської ОР), «Душа митця і розум науковця: Анастасій Єгорович Зайкевич», «Творець диво-саду: Гришко Микола Миколайович» (про видатних ботаніків-вихідців із Полтавщини), «Жінка з душею Прометея» (про полтавську меценатку Є. Милорадович), «Людина незламного духу: Крат Михайло Миколайович» (про полтавського військового діяча) (Полтавська ОБД ім. Панаса Мирного), «Мелодії з голосу Лесі Українки» до 150-річчя від дня народження письменниці, «Незгасне сяйво Миколи Вінграновського» до 85-річчя від дня народження письменника, «Безмежний світ творчості В'ячеслава Качуріна» до 80-річчя від дня народження письменника (Миколаївська ОБД ім. В. О. Лягіна), «Видатний скульптор з Полонного» до 105-річчя від дня народження Лео Мола, «Скарби та руїни Михайла Старицького» до 180-річчя від дня народження драматурга, «Золоті кораблі Василя Горбатюка» до 65-річчя з дня народження подільського письменника, «Іван Огієнко: яскравий слід на Поділлі» (Хмельницька ОБД ім. Т. Г. Шевченка), «Духовна спадщина поета Миколи Біденка», «Валер'ян Підмогильний – видатний письменник «Розстріляного Відродження»» (КЗ Київської ОР «Київська ОБД»), «Це – голос наш. Це – пісня. Це – душа» до 90-річчя від дня народження Л. Костенко, «Захопливий світ української магії» до 50-річчя від дня народження Дари Корній (Волинська ОБД), «Галина Гордасевич: Йти просто по землі крізь терни...», «Книжковий дивосвіт Лесі

Ворониної» (КЗК «Донецька ОБД»), «Майстер гобеленів» до 90-річчя від дня народження митця декоративно-ужиткового мистецтва Л. Товстухи, «Гармонія мелодії і слова» до 90-річчя українського поета-земляка Л. Татаренка (ОКЗ Сумської ОР «Сумська ОБД»), «У вишиванці засміюся, заспіваю...» до 120-річчя від дня народження художника Г. Гараса (КУ «Чернівецька ОБД»), «Неповторний світ поезії Тамари Коломієць» до 85-річчя від дня народження, літературне портфоліо Марини Павленко «Письменниця, яка дарує дитинство» (КЗ «ОБД» Черкаської ОР), «Класик української музики ХХ століття» про українського композитора Б. Лятошинського, «Казка стукає у двері» про письменника Ю. Ярмиша (КЗ «Запорізька ОБД «Юний читач» Запорізької ОР), «Служитиму мові своїй у помислах і піснях» до 85-річчя поета-пісняря В. Крищенка, «Героїчний патріот і великий гуманіст – лікар Олександр Федорович Гербачевський», «Біографи нашого краю. Костриця Микола Юхимович – педагог, вчений, організатор краєзнавчого руху Житомирщини», «Славетні імена нашого краю. Бельський Степан Володимирович – геолог, топограф, краєзнавець» (ОБДЮ Житомирської ОР).

Досить різноманітною була і тематика інформаційних посібників для дітей у це триріччя. А саме: «Природа – джерело життя і краси», «Знайомка незнайомка – Польща», «Україна – НАТО: співробітництво заради миру», «Читаємо найкраще, читаємо найкращих» (книги-переможці і лауреати літературних премій і конкурсів 2020-2021 років), «Цей фантастичний світ пригод» (Миколаївська ОБД ім. В. О. Лягіна), «Професії казкових героїв», «Фауна і флора океанів», «Снігове королівство» (до 200-ліття відкриття Антарктиди) (КЗК «Дніпропетровська ОБД»), «І у книжок бувають ювілеї» (історія створення популярних дитячих книг-ювілярів 2020 року), «Вода для сталого розвитку», «Об'єднані любов'ю до дітей» (до 50-річчя створення Вінницької обласної організації НСПУ) (Вінницька обласна бібліотека для дітей ім. І. Я. Франка), «Мандрівка у птахосвіт», «Історичне Дике Поле сьогодні» (КЗК «Донецька ОБД»), «Наша інформація – ваш успіх» (на допомогу написання шкільних рефератів) (Івано-Франківська ОБД), «Великий космос відкриває свої секрети» (Івано-Франківська МЦБД), «ОУН і УПА в документах

та художній літературі» (Обертинська БД Івано-Франківської області), «Край, овіяний таємничими легендами» (містичні місця Полтави та Полтавщини), «Дорогами Полтавської губернії» (Полтавська ОБД ім. Панаса Мирного), «Лису Микиті – 130 років» (до ювілею виходу казки І. Франка), «Тернополю – 480: Абетка Файного міста», «Великий голод – вічний гріх: сторінками художніх творів» (КУ Тернопільської ОР «Тернопільська ОБД»), «Зустрічі на перехресті казок», «Мальовнича Дворічанщина» (ОКЗ «Харківська ОБД»), «Поділля – колиско і доле» (історія краю в художній літературі), «Майстри пензля рідного краю» (художники-ювіляри 2022 року) (Хмельницька ОБД ім. Т. Г. Шевченка), «Чернівці: будинки з історією» (КУ «Чернівецька ОБД»), «Природа Житомирщини. Словечанський кряж» (ОБДЮ Житомирської ОР), «Черкащина в екзилі», «Лицарі українських степів» до 530-річчя українського козацтва (КЗ «ОБД» Черкаської ОР), «Мрій. Активуйся. Навчайся (МАН) на шляху до МАН (Мала Академія Наук): бібліоГід для допитливих», «Жінки, які змінили світ: портрети на тлі епохи» (КЗК «Донецька обласна бібліотека для дітей»), «У моїй мові – краса і неповторність» (ОКЗ Сумської ОР «Сумська ОБД»).

Не оминули увагою і організаторів дитячого читання, на задоволення інформаційних потреб яких були сформовані краєзнавчі календарі пам'ятних дат та різноманітні тематичні бібліографічні посібники. Заслужують на увагу, зокрема, такі як: «Медіаосвіта – вимога часу», «Обережно: булінг!», «Організація дистанційного навчання» (КЗ «Рівненська ОБД» Рівненської ОР), «Іду на урок літератури», «Організація роботи з дітьми дошкільного віку», «Книжкові новинки рідного краю» (Миколаївська ОБД ім. В. О. Лягіна), «Екоігри для НУШ» (КЗК «Дніпропетровська ОБД»), «Література про Київщину» (КЗ Київської ОР «Київська ОБД»), «Події. Дати. Імена», «Донеччина: історія та сьогодні», «Маріуполь на вітрилах часу» (КЗК «Донецька ОБД»), «Нові імена в дитячій літературі краю» (Вип. 5), «Марія Монтесорі: «Дітей вчить те, що їх оточує», «Нові надходження з теорії та методики виховання» (КУ Тернопільської ОР «Тернопільська ОБД»), «Дитинство в Україні», «Профілактика та подолання кібербулінгу», «Як закохати дітей у книгу» (Івано-Франківська ОБД), «Під знаком особливої

уваги» (робота з інклюзивним класом) (Полтавська ОБД ім. Панаса Мирного), «Бібліотеки Донеччини у масмедіа – 2022», «Innovabi» (Інноваційна бібліотека), «Вам, батьки: мистецтво мислити від Оскара Бреніф'є» (КЗК «Донецька обласна бібліотека для дітей»), «У скарбничку сучасному педагогу», «Початкова школа: навчання цікаве для дітей», «Ти не один. Стоп булінг! Стоп насильство!» (КУ «Чернівецька ОБД»), «Вам, учителі-предметники», «Математика – наука для майбутнього» до року математики в Україні (КЗ «ОБД» Черкаської ОР).

Вагомою інформаційною складовою бібліографічного сервісу бібліотек України для дітей у 2020-2022 роках стали віртуальні методи представлення інформації. Онлайн-формат інформаційної діяльності бібліотек для дітей України, як і в минулі триріччя, здійснювався фахівцями на сайтах та блогах, що є важливими складниками системи інформаційних комунікацій. Адже публікації на них дають змогу швидко повідомити про нові надходження, заплановані заходи, поширити інші важливі та актуальні тематичні матеріали, залучити до читання нових користувачів. Як і в попередні роки, на цих мережевих платформах акумулюється різнобічна інформація про край, регіональні та державні знаменні та пам'ятні дати, розміщуються та оновлюються матеріали про книжкові новинки, літературний сегмент інтернету, оперативно представляються слайд-шоу, відеорепортажі проведених масових заходів, виставляються електронні версії бібліографічної продукції, власні електронні продукти, матеріали про інноваційні форми та методи роботи бібліотечної галузі, поширюється досвід бібліотек. Також, аналіз звітів показав, що у період обмеженого доступу до бібліотек, пов'язаних з COVID-19 та у зв'язку з російською агресією, окупацією певних територій України, значно активізувались дистанційні послуги для користувачів, проведення занять, тренінгів з використанням платформ Zoom та Google Meet, онлайн-спілкування в Skype, Viber. Найефективнішим засобом інформування в онлайн-просторі в ці складні часи були соціальні мережі Facebook, YouTube, Instagram, на яких публікувалися матеріали як для дітей, так і для організаторів дитячого читання з популяризації фонду: важлива тематична інформація, цикли відеороликів,

відеосюжетів про творчість українських письменників-ювілярів, сучасних українських авторів, прямі ефіри з письменниками, визначними особистостями регіону, майстер-класи, анонси та проведення конкурсів, проєктів тощо. З цією метою розширили своє інтернет-представництво у соцмережах переважна більшість обласних бібліотек для дітей, а саме: Миколаївська, Рівненська, Львівська, Харківська, Донецька, Хмельницька, Черкаська, Кіровоградська, Чернівецька, Сумська, Житомирська, Тернопільська, Полтавська, Чернігівська, Херсонська, Івано-Франківська, Запорізька книгозбірні. Позитивний вплив на зміст і коло читання, отримання нових знань мали мультимедійні презентації, віртуальні виставки, наповнення відповідною інформацією певних тематичних розділів та рубрик сайтів та блогів. Звітна документація підтверджує їхній багатотемний спектр. Так, на сайті Миколаївської обласної бібліотеки для дітей імені В. О. Лягіна у розділі «Моя Миколаївщина» представлено новий інформаційний список «Заповідними стежками Миколаївщини», до краєзнавчого календаря 2020 року розроблено 54 експрес-інформації про пам'ятні і знаменні дати Миколаєва та Миколаївської області, віртуальний проєкт «Письменники Миколаївського краю» поповнився новими іменами (Сергій Вольнов, Інеса Завялова, Валерій Фальов, Володимир Гладишев, Геннадій Молчанов, Сергій Цушко, Олександр Поляков-Ткачук та інші), створено вебпокажчик «Миколаївські письменники – дітям», підготовлено біобібліографічні матеріали до онлайн-посібників «Вони прославили і прославляють Миколаївщину», «Сузір'я митців Миколаївщини». Також заслуговує на увагу новий електронний ресурс «Країна Миколи Вінграновського», який складається з наступних розділів: Біографічна довідка, Віртуальна книжкова виставка «Микола Вінграновський – дітям», Ім'я письменника на карті Миколаївщини, Пісні на слова письменника, Фільм за твором М. Вінграновського «Сіроманець», Аудіокниги та Буктрейлери, Документальний фільм «Він! Микола Вінграновський». Цікаві власні ресурси для користувачів різних вікових категорій створила центральна міська бібліотека для дітей імені Ш. Кобера і В Хоменка м. Миколаєва. А саме: літературний навігатор «Топ – 10 книг, які варто прочитати підліткам»,

рекомендації батькам «Як виховати маленького читача», тест-драйв «10 запитань про Європу», дайджест «Онлайн-лабораторія цікавих справ і розваг», цикл відеодискурсів про українських поетів, онлайн-гра за серією книг «Малий Вовчик» І. Вайброу, онлайн-шпаргалки з інформаційної гігієни «Як розпізнати брехню в соціальних мережах, інтернеті, на телебаченні». Добре організувала онлайн-роботу Рівненська обласна бібліотека для дітей. Наприклад, упродовж 2021 року на сайті було розміщено 122 матеріали, які розкривали її фонди, популяризували книгу та читання. Спеціалісти бібліографічного відділу адміністрували корпоративний сайт «Бібліоігротека», поповнювали сайт та блог «БібліоHouse» новими дописами. Зокрема, у блозі опубліковано 101 повідомлення за рубриками «Мистецьке асорті», «Видатні українці», «Народна скарбниця», «Планета тварин», «Історія речей та винаходів». Популяризації творчості українських письменників сприяли персональні віртуальні виставки «Літературне різнотрав'я» (до 80-річчя від дня народження Євгена Шморгуна), «Книги, що зігріті добротою» (до 65-річчя від дня народження Любові Пшеничної), «Творчість – це внутрішня потреба» (до 50-річчя від дня народження Сергія Гридіна), «Мистецтво книги Катерини Штанко» (до 70-річчя письменниці та художниці), а також пізнавально-ігрове досє «Казок багатства незлічені» до ювілею І. Франка та безліч мультимедійних презентацій: літературна подорож «Веселі хтосики» до 80-річчя від дня народження Ганни Чубач, «Чарівний світ казок братів Грімм», «Острозька Біблія – королева української книги», відеокруїз «Тернистий шлях до зірок» до 60-річниці польоту людини в космос, «Барвисті, як світанки, українські вишиванки» до Всесвітнього дня вишиванки та інші. Фахівці Полтавської обласної бібліотеки імені Панаса Мирного в рамках електронного краєзнавчо-інформаційного проєкту «GPS-навігатор» працювали над створенням серії посібників «Славні часи Полтавщини» за темами: «Славні часи. Гетьмани України», «Славні часи. Гетьманські столиці», «Славні часи. Козацькі полки Полтавщини», «Славні часи. Княжа доба». Крім того, у серії «Особистості Полтавщини» було підготовлено 45 біографічних замальовок, що розповідають про життя та діяльність відомих діячів краю: артистів театру і кіно, композиторів,

музикантів, художників, письменників, педагогів, громадсько-політичних діячів. Серед них: Григорій Хмара, Іван Кавалерідзе, Леонід Позен, Василь Седляр, Катерина Скаржинська, Микола Цертелєв, Федір Піроцький, Дмитро Тьомкін, Апполон Мокрицький, Сергій Литвиненко, Олександр Ковінька та багато інших. Також 2021 року на сайті бібліотеки було відкрито блог бібліографа, де публікуються цікаві матеріали про книги, незвичайні свята, пропонується відгадати фразеологізми української мови тощо. Ефективним інструментом забезпечення доступу до інформації стали тематичні віртуальні виставки. Наприклад, у Івано-Франківській обласній бібліотеці для дітей: «Мандруємо книжковим світом» (нові надходження), «Побачення із книгою наосліп» (виставка-загадка), «Дитячі твори, де були порушені права людей», «Літо в гості завітало», «Книги, які варто прочитати під час карантину», у Харківській обласній бібліотеці для дітей – «Чорнобиль. Скорбота пам'яті людської», «ЄС на книжковій полиці», «Конституція – правовий оберіг держави», «Книжкові таємниці на твоїй полиці», «ЧитаємоUA», у Донецькій обласній бібліотеці для дітей – «Вічна пісня барв і кольорів: вишиванка на полотнах художників», «Живи, Україно, живи для краси», виставка-подяка до Дня захисника України, у Чернігівській обласній бібліотеці для дітей – «Краси природи не зіпсуй», «Бібліотечний синопник», «Залишаючись українцями: вивчаємо життєписи чернігівців», у бібліотеках для дітей Миколаївщини – «Від козака до сучасного захисника», «Ми пам'ятаємо – ми сильні» (вшанування пам'яті голодоморів), «Сила нескорених», «Здорова нація – здорове майбутнє», «Вітер мандрів кличе допитливих», «Літературний квітень», «Відкриваємо таємниці космосу», «Дослідники морських глибин». У рамках реалізації програми «Мультимедія. Творчість. Читання» Дніпропетровською обласною бібліотекою для дітей 2020 року було підготовлено віртуальну подорож «Космос дивиться на нас», мультимедійні електронні презентації «Світ графіті, стріарту, мурала», «Нові імена в сучасній українській літературі для дітей», цикл мовних онлайн-занять «Яскрава українська». Київська обласна бібліотека для дітей в оглядовий період регулярно оновлювала інформацію розділів сайту «Екологічний портал Київщини», правовий ресурс «Я дитина! Я – особистість»,

інформаційно-просвітницький проєкт «Історичний лікбез». З 2020 року з метою підвищення якості інформаційного обслуговування у Харківській обласній бібліотеці для дітей почав діяти блог «#Тут цікаво», який складається з 5 розділів. «Домашня сторінка» містить актуальну інформацію з питань дитячого читання та про події в бібліотеці. «МедіаПростір» висвітлює роботу інтернет-центру «RingWin», діяльність бібліотеки як Хабу проєкту «Дія. Цифрова освіта». Розділи «Про книжки» та «Цікавинки періодики» знайомлять з книжковою продукцією та представляють цікаві статті з дитячої преси. Сторінка «Вчителям» щоквартально презентує інформаційні списки літератури для вчителів та організаторів дитячого читання. Цікавим проєктом на сайті Хмельницької обласної бібліотеки для дітей імені Т. Г. Шевченка є «Сторінка юного краєзнавця», що інформує дітей про історію, природу, культуру, літературу регіону за розділами: мінідовідник юного краєзнавця, краєзнавчі видання, віртуальні виставки, інтерактивні ресурси, літературна карта Хмельниччини. Також продовжував наповнюватися найкращими матеріалами з предметів шкільної програми, науково-популярними виданнями з історії, літератури, природи Поділля, цікавинками у світі науки та техніки електронний покажчик «За знаннями – в електронний світ». Привертають увагу на вебсайті Чернівецької обласної бібліотеки для дітей краєзнавчі календарі та інформаційні дайджести до них під назвою «Буковинський хронограф», де подаються біографічні відомості про ту чи іншу особу та список видань, в яких можна про них прочитати. Розширити краєзнавчі знання дітей допомагав і вебдовідник «Уявна подорож Буковиною» із пізнавальними розділами: «З історії Буковинського краю», «Алея зірок: композитори, музиканти-виконавці, диригенти, оперні співаки, поети-піснярі, режисери, актори театру, естрадні виконавці». Війна внесла свої корективи в тематику та форми інформаційної роботи бібліотек для дітей Черкащини. Так, на бібліотечних сторінках у Facebook Корсунь-Шевченківська БД, Смілянська, Черкаська ЦМБД, дитячі філії Черкаської МЦБС започаткували інформаційно-консультативні рубрики, в яких розміщуються тематичні матеріали, пам'ятки як для читачів-дітей, так і для їхніх батьків: «Твої дії під час повітряної тривоги», «Як приборкати напади

страху», «Що треба зібрати у тривожну валізу», «Як відволікти дитину від обстрілів», веббібліографічні списки: «Корисні ресурси, які допоможуть батькам підтримати своїх дітей та відволікти їх від тривожних думок», «Список ресурсів, які допоможуть розважити та заспокоїти дітей в укритті», «Безоплатні онлайн-сервіси для консультацій з лікарем під час війни», «Перелік видавництв та книгарень, де можна безкоштовно читати книжки від час війни» тощо. Івано-Франківська обласна бібліотека для дітей у соціальних мережах представляла пізнавальні відеопрезентації: серію «Пам'ятні дати місяця», «Варто дізнатися. Цікавинки звідусіль», «Розум і серце українського народу», відеоролики «Книги, які стали фільмами», інформаційні публікації на тему «Чеклисти книг, які варто прочитати» та інші. Деякі бібліотеки відкрили на своїх сайтах нові розділи та представили нові доробки. Зокрема, Одеська обласна бібліотека для дітей імені В. Катаєва у блозі «Бібліолокація» започаткувала онлайн-проекти «Ще не надруковано» та «Одеські письменники читають дітям», на вебсайті Кіровоградської обласної бібліотеки для дітей імені Т. Г. Шевченка створено новий розділ «Безпека в інтернеті», стартував вебпроект «Твоя інформаторія: абетка безпеки», а краєзнавча сторінка сайту доповнилася краєзнавчими вебмандрами «Наше місто від А до Я», інтерактивною вікториною за творами письменників-земляків, бібліоінформером «Дбаємо про довкілля відповідально і креативно». Херсонська обласна бібліотека для дітей імені Дніпрової Чайки у 2020 році відкрила такі нові сторінки сайту: відеопроєкт «Бібліотека рекомендує», де відеопродукти згруповано за тематикою («Нові автори в програмі НУШ», «Література Херсонщини: нові імена» та інші), вебплатформу обласного інтелектуального турніру «Ігри патріотів Херсонщини», колективний блог «Бібліотечні волонтери Херсонщини» обласної акції на підтримку читання «Мрій! Читай! Досягай!». 2020 року Житомирська обласна бібліотека для дітей та юнацтва оновила сайт сучасним дизайном, структурою й функціоналом. Сайт має новий логотип, горизонтальне і вертикальне меню, зрозумілу навігацію, приємне кольорове оформлення, всі його рубрики спрямовані на різнобічні інтереси користувачів і наповнені цікавим пізнавальним контентом. Бібліографи бібліотеки готують публікації для наступних інформаційних блоків

сайту: «Книжкові новинки», «Періодичні видання», «Про нас пишуть», «Агенція бібліотечних інновацій», «Аудіобібліотека», «Дитячий світ Полісся», «Пожива для розуму» тощо. Запорізька обласна бібліотека для дітей «Юний читач» 2022 року започаткувала патріотичний краєзнавчий онлайн-проект, геокешинг «Моя мала Батьківщина», в рамках якого готує та виставляє в соціальних мережах відеопрезентації, що знайомлять користувачів з історією, архітектурними, культурними та природними пам'ятками міст і селищ Запорізької області.

Крім того, згідно зі звітними матеріалами цього періоду на сторінках бібліотек у соціальних мережах досить популярними виявилися відеоогляди та буктрейлери. Ці форми масового електронного інформування присвячувалися літературним новинкам, ювілеям художніх творів, тематичним дайджестам. Наприклад, відеоогляди: «Найкращі бібліотеки Європи», «Заповіді Марії Монтессорі для батьків» (ЦМБД ім. Ш. Кобера і В. Хоменка м. Миколаєва), «Дитячі журнали: цікаве та пізнавальне», «Преса для професійного інтересу: педагогам нової української школи», «Ювілей святкує книга» (КЗК «Донецька ОБД»), «Сучасна українська проза для підлітків», «Дитячі книжки-ювіляри зарубіжних авторів 2021 року» (Здолбунівська бібліотека-філія для дітей та юнацтва Рівненської області), «Книги про моду», «Шахова абетка», «Три книжки, три захопливих історії. Надія Гуменюк», «Усе про бджіл», «Пташиний світ у журналі «Колосок» (КЗ «Львівська ОБД» Львівської ОР), «Світ дитячого детективу», «Уроки можуть бути цікавими» (Кривоозерська ЦБС Миколаївської області), «Казкар з Італії» (до 100-річчя від дня народження Дж. Родарі), «Про Україну, диво калинове і птахів» (до 100-річчя від дня народження Д. Білоуса), «В їхніх серцях жила Україна» (до Дня Гідності і Свободи), «Весняний настрій дарує нова книга» (ОКЗ Сумської ОР «Сумська ОБД»), «Яскрава палітра нової дитячої книги», «Вода – джерело життя» (Баштанська ЦБС Миколаївської області); буктрейлери за книгами Л. Відути «Ловці думок», П. Мельника «Дивовижна подорож Соні і Асі до Скандинавії», А. Коршунової «Комп і компанія», Т. Горицвіт «Червона панда на ім'я Феєрверк», Дж. Страуда «Сходи, що кричать» (Миколаївська ОБД ім. В.О. Лягіна), «Історичний роман від

майстра пера. Василь Шкляр «Характерник», «Німецька перлина» у літературній скарбниці світу. К. Функе «Чорнильне серце», В. Нестайка «Дивовижні пригоди в лісовій школі» (КЗ «Чернігівська ОБД» Чернігівської ОР), «Роману Вальтера Скотта «Айвенго» – 200 років», «Роману Френсіс Бернетт «Маленька принцеса» – 115 років», «Роману Оскара Вайльда «Портрет Доріана Грея» – 130 років» (КЗ «ОБД» Черкаської ОР), «Краща історія про гроші від Олександра Макарова», «Філографічна колекція» (книги з автографами письменників), «Книги – кораблі думок» (Одеська ОБД ім. В. Катаєва), «Сергій Гридін – символ нової української дитячої та підліткової літератури», «Михайло Грушевський: історик і будівничий нації», «Книжкові шедеври Гюстава Флобера» (Гощанська бібліотека для дітей Рівненської області) та інші.

Потужним інформаційним засобом популяризації мережевих документів в оглядовий період була також міжбібліотечна співпраця над корпоративним проєктом «Кращі інтернет-ресурси від Української асоціації працівників бібліотек для дітей». Це каталог сайтів позитивного контенту для дитячої і підліткової аудиторії та спеціалістів, що працюють із дітьми. За звітний період веббібліографічний посібник поповнився 182 інтернет-посиланнями українського сегменту глобальної мережі і на 01.01.2023 року вміщував 482 документа (310 – для дітей, 172 – для дорослих). За рейтингом перегляду сторінок сайту НБУ для дітей служби Google Analytics даний ресурс щороку стабільно посідав 6 місце. Електронне видання доступне як на сайті НБУ для дітей, так і вебсторінках бібліотек-учасниць.

Отже, аналіз звітної документації засвідчив, що бібліотеки України для дітей як активні учасники інформаційного виробництва у 2020-2022 роках спрямовували свої зусилля на підвищення якості бібліотечно-інформаційних послуг, реалізацію інноваційних методів промоції бібліотечних фондів, розширення каналів передачі інформації, формування актуальних бібліографічних ресурсів, вивчення зацікавлень і мотивацій дітей для підвищення читацької активності. На розвиток пізнавально-творчого потенціалу дитячої аудиторії та організацію високоякісного профільного обслуговування

організаторів дитячого читання були націлені всі форми та методи бібліографічного інформування. Криза, спричинена пандемією COVID-19 та повномасштабним вторгненням росії в Україну, підштовхнула більшість бібліотек шукати нові форми роботи, нові можливості комунікації з читачами. Основним завданням роботи в означений період було створення унікального позитивного контенту для якнайшвидшого адаптування дітей до нових умов, генерування власної відеопродукції, підтримка взаємодії з аудиторією, онлайн-співпраця з потенційними та віртуальними користувачами та партнерами. Головними цифровими компонентами інформаційно-комунікаційної інфраструктури бібліотек України для дітей, окрім сайтів та блогів, стали сторінки у соціальних мережах Facebook, YouTube, Instagram, де спеціалісти бібліографічних відділів пропонували своїм користувачам віртуальні книжкові виставки, відеоогляди, буктрейлери, мультимедійні презентації, відеоролики, вебпосібники, рекомендаційні та інформаційні списки літератури, власні інтерактивні бібліографічні продукти різної тематики. Особливого значення набувало індивідуальне та групове інформування абонентів з використанням електронної пошти, проведення онлайн-занять, віртуальних зустрічей та спілкування через платформи Zoom, Google Meet, Skype, Viber. Тематику бібліографічної продукції бібліотек для дітей визначали знаменні, пам'ятні дати, краєзнавство регіонів, ювілеї визначних діячів, письменників та митців, актуальні події та проблеми сучасності тощо. Краєзнавча бібліографічна діяльність мала комплексний характер і була спрямована на формування у молодого покоління національної свідомості, гідності, патріотизму та любові до рідного краю.

Формування інформаційної культури користувачів

У XXI столітті в усьому світі значно активізувався процес інформатизації та усвідомлення ролі і значення інформації у житті суспільства. В умовах впровадження інформаційних технологій та зростання обсягу інформації в усіх сферах життєдіяльності людини особливої актуальності набуває розвиток інформаційної компетентності особистості.

Провідна роль у цьому питанні надається бібліотечним та освітнім закладам, які покликані формувати нового користувача сучасного інфопростору. Тому невід'ємною частиною бібліографічної діяльності бібліотек України для дітей у 2020-2022 роках залишалася інформаційна просвіта юних громадян. Адже медіаграмотність та читання забезпечують успішну навчально-пізнавальну діяльність, самоосвіту та саморозвиток читачів-дітей, сприяють свідомому осмисленню інформаційних джерел, формуванню навичок систематизації та аналізу, критичної оцінки прочитаного. Основними принципами в роботі дитячих бібліотек з інформаційного навчання користувачів-дітей, як і в попередні роки, були планомірність, поетапність та диференціація. В означений період бібліотечні працівники заохочували читачів до культури споживання інформації, навчали дітей працювати з новими інформаційними технологіями, сприймати і критично оцінювати інформацію, розвивали їхні навички у пошуку потрібної інформації та самостійній роботі з книгою.

Виходячи зі звітів, обласні бібліотеки України для дітей, щоб допомогти дітям оволодіти сучасними алгоритмами пошуку інформації, зрозуміти основні принципи функціонування та розвитку медіапростору, навчити їх аналізувати та використовувати інформацію з різних джерел, створювати власні медіапродукти, організовували цикли диференційованих індивідуальних та групових уроків/занять з основ комп'ютерної, медійної та бібліотечно-бібліографічної грамотності, які проводилися як офлайн, так і в онлайн-форматі. Їхня кількість дещо зменшилася у зв'язку з обмеженням доступу до бібліотек, що були пов'язані з коронавірусом та повномасштабним вторгненням в Україну, і становила у середньому від 20 до 115 занять на рік (у 2014-2016 рр.– від 30-60 до 160-287 на рік, у 2017-2019 рр. – від 25 до 175 на рік.). Форма навчання з урахуванням нових цифрових технологій стала більш цікавою, інтерактивною та креативною. Зазвичай переважна більшість бібліотек для дітей проводила заняття спільно зі школами. Уроки включали практичні заняття, бесіди з культури читання, лекції, консультації, бібліографічні огляди, презентації і використовували

різні інноваційні форми: квести, майстер-класи, бібліоігри, дискусії, тренінги, бліцтурніри, вікторини, конкурси типу: «У світі бібліотек», «Вгадай книгу», «Книга: подорож у часі», «Вчимося бути читачем», «Знавці бібліографії», «Інформація. Бібліотека. Читач», «Як працювати з інформацією», «Цікаві таємниці у бібліографічній скарбниці», «Ключ від бібліотеки», «Ці книги знають все. Довідкова література», «Різновиди та історичний розвиток медіа», «Довідковий лабіринт», «Інформаційний всесвіт», «Комп'ютерленд», «В країні WINDOWS», «Світова павутина», «Інфопошук» тощо. Наприклад, цікавим доповненням низки бібліотечних занять («Книги – наші друзі», «Як народжується книга», «Книга у нашому житті», «Каталоги – наші помічники», «Я пізнаю світ з енциклопедіями», «Хочу все знати»), що проводили працівники КЗК «Донецька ОБД», стало інформаційне «сафарі» «По книжковій країні, якої немає на карті». Учасники цього заходу мали змогу самостійно відшукати книжки улюбленої тематики та здійснити пізнавальну, захоплюючу «Подорож у Знайландію», під час якої діти зрозуміли значення книги, етапи її створення, отримали практичні навички вибору літератури, користування довідковою літературою, дізналися про її відмінність від інших книг. Бібліографи дитячих бібліотек Миколаївської області у межах заходів із поширення бібліотечно-бібліографічних знань організовували бібліографічні ігри, бібліотечні інтерактиви, практичні майстер-класи «У пошуках книжкових скарбів», «Медіапотреби сучасного підлітка», «Як стати Медіазнайкою», «Учись читати книги та журнали», «Правила спілкування з книгою та комп'ютером», «Як працювати з систематичним каталогом», «Таємниці книжкових полиць», «Інформація – бібліотека – читач» та інші.

Усвідомлюючи важливість проблеми інформаційної компетентності людини в електронну еру, низка обласних бібліотек працювала за окремими програмами, творчими проектами, які давали дітям уявлення про сучасну систему інформаційних потоків, показували методи і прийоми роботи з медіатекстами, навчали їх своєчасно знаходити та продуктивно використовувати нову інформацію в процесі навчання та розвитку своїх

здібностей. А саме: «Від медіаграмотності до медіакультури» (Миколаївська ОБД ім. В. О. Лягіна), «Мультимедія. Творчість. Читання» (КЗК «Дніпропетровська ОБД»), «Формування інформаційно-цифрової компетентності користувачів-дітей» (Хмельницька ОБД ім. Т. Г. Шевченка), «Бібліотечний репетитор: бібліошпаргалки» (КУ «Чернівецька ОБД»), «Основи медіаосвіти: бібліотечний модуль», «Академія кібербезпеки», «Школа медіаграмотності для підлітків» (КЗ «Херсонська ОБД ім. Дніпрової Чайки» Херсонської ОР), «Будь на часі!», «Я – в медіасвіті» (ОБДЮ Житомирської ОР), «Твій статус «у мережі»» (Івано-Франківська ОБД), Школа медійної грамотності «Вивчаємо медіапростір» (ЦМБД ім. Ш. Кобера і В. Хоменка м. Миколаєва).

Варто наголосити, що значна увага в оглядовий період приділялася формуванню інформаційної культури школярів, опануванню сучасних комп'ютерних технологій і набуттю юними читачами ефективних навичок роботи з електронною інформацією, інтернет-ресурсами, а також правилам безпеки в інтернеті та безпечній навігації в соціальних мережах. Найкраще у цьому питанні організували свою діяльність такі книгозбірні, як: КЗ «Рівненська ОБД» Рівненської ОР, Миколаївська ОБД ім. В. О. Лягіна, КЗ «Львівська ОБД» Львівської ОР, ОКЗ «Харківська ОБД», Хмельницька ОБД ім. Т. Г. Шевченка, КЗ «Херсонська ОБД ім. Дніпрової Чайки» Херсонської ОР, ОБДЮ Житомирської ОР, КЗ «ОБД» Черкаської ОР, КЗ «Закарпатська ОБДЮ» Закарпатської ОР та інші. З метою вироблення системного підходу до роботи з інформацією у дитячих бібліотеках проводилися тренінги з комп'ютерної та інформаційної грамотності, вебуроки з ігровими елементами, навчальні практикуми, цикли бесід, вебподорожі тощо. Найбільш поширеними серед них були заходи такої тематики: «Інтернет – у контакті зі світом» (інтелектуально-ігрові заняття), «Корисні поради інтернет-мандрівникам» (інтернет-огляд) (ОБДЮ Житомирська ОР), «Медіагігієна», «Безпечний медіапростір: правила поведінки в мережі Інтернет», «Медіаграмотність під час війни: як вистояти в інформаційному потоці» (КЗ «Рівненська ОБД» Рівненської ОР), «Служба безпеки в

інтернеті» (уроки-вистави), «Інтернет-слалом» (тренінги), «Нетикет», «Небезпеки в інтернеті», медіалайфхаки «Як зловити фейк?», «Як не загубитися в інформаційному просторі», «Світ екранних медіа – дітям», (Миколаївська ОБД ім. В. О. Лягіна), «Як не заблукати в Павутині» (дайджест net-правил) (КЗ «Херсонська ОБД ім. Дніпрової Чайки» Херсонської ОР), «Бути захищеним у медіапросторі» (тренінг), «Інформаційна безпека та медіаграмотність» (урок-навігація) (Арбузинська бібліотека для дітей Миколаївської області), «Пригоди у країні програмування», «За книгою – в електронний світ», «Дивослайди» (інформаційні заняття з підвищення комп'ютерної грамотності) (КЗ «Закарпатська ОБДЮ» Закарпатської ОР), «Твоя віртуальна бібліотека» (інтернет-мандрівка), «Медіазнайко» (інтерактивна гра) (Хмельницька ОБД ім. Т. Г. Шевченка), «Медіаграмотність – masthave сучасного українця» (інтерактивне заняття) (КЗ «ОБД» Черкаської ОР), «В об'єктиві пошуку», «Рідне місто в інтернеті: мандри вебсайтами», «Пошук книги в електронних бібліотеках», «Спілкування в соцмережах: що треба знати», «Медіабезпека і медіаграмотність», «Інформаційна імунна система» (Черкаська ЦМБД), «Принади і небезпеки всесвітньої павутини» (медіагра) (ЦМБД ім. Ш. Кобера і В. Хоменка м. Миколаєва), «Медіаграмотність та інформаційна безпека», «Інтернет – користь чи прихована небезпека» (Єланецька бібліотека для дітей Миколаївської області).

Суттєву роль у підвищенні рівня е-культури, набутті дітьми необхідних навичок вмілого, безпечного споживання інформаційних продуктів та створення власної медіапродукції, відіграла діяльність інтернет-центрів, гуртків та клубів, які плідно діяли у бібліотеках Рівненської, Харківської, Житомирської, Черкаської, Миколаївської, Закарпатської, Херсонської областей. Неодноразово проходили практикуми, тренінги, години медіаграмотності, вебуроки. Наприклад, юні користувачі КЗ «Рівненська ОБД» Рівненської ОР у 2021 році відвідали інтернет-центр 5802 рази. Для них було підготовлено віртуальні поради «Кібербулінгу скажемо – ні», інтерактивну гру, виставку-перегляд «Інтернет у контакті зі світом»,

проведено 17 занять з основ медіаінформаційної грамотності («Медіагігієна», «Різновиди та історичний розвиток медіа», «Безпечний медіапростір: правила поведінки в мережі Інтернет», «Мультфільм – найпопулярніший дитячий продукт», «Правила складання бібліографічного опису» тощо), організовано індивідуальні консультації з використання інтернет-ресурсів та основ користування програмним забезпеченням. Всього надано консультацій та довідок — 1216. У КЗ «ОБД» Черкаської ОР 2021 року послугами інтернет-центру скористалося 106 користувачів, яким надано 89 консультацій з пошуку та використання інформації. Загальне відвідування інтернет-центру складало — 928. Плідно діяли у КЗ «Херсонська ОБД ім. Дніпрової Чайки» Херсонської ОР клуб кодування «CodeClub.Ks» та медіаклуб для активістів шкільного самоврядування «NaVi», на засіданнях якого проводилися тренінгові навчання з опанування основ програмування, створення комп'ютерних ігор, опірності до інформаційних маніпуляцій, а також заняття з питань безпечного користування інтернетом та організації просвітницької діяльності підлітків у своїх навчальних закладах. Також заслуговує на увагу діяльність інтернет-центру цієї ж бібліотеки, де упродовж 2022 року було проведено 19 занять з ІКТ, якими було охоплено 403 дитини. До 20-річчя центру цікаво пройшов святково-рольовий квест «V. I. T.-перезавантаження».

Як свідчить звітна документація обласних бібліотек для дітей, пріоритетними традиційно залишались комплексні форми та методи роботи з користувачами, такі як Дні бібліографії, Дні довідкової літератури, Дні інформаційної культури, Дні (тижні) медіаграмотності та безпечного інтернету, спрямовані на оволодіння алгоритмів пошуку, підвищення читацької компетентності, розвиток читацьких смаків та інтересу дітей до бібліотеки. Їхня тематика була такою: «Запрошуємо на розмову про Країну довідкову», «Що? Де? Як? Чому», «Бібліотека – палац мудрості і знань», «Читання – справа сімейна» (КЗ «Рівненська ОБД» Рівненської ОР), «Цікаві таємниці у бібліографічній скарбниці», «Світ довідкових видань», (Миколаївська ОБД ім. В. О. Лягіна), «Подорож у Знайландію» (КЗК «Донецька ОБД»), «Подорож словниками», «Довідковий апарат бібліотеки»,

«Нетикет та безпечний інтернет» (КЗ «ОБД» Черкаської ОР), «Лабіринти ДБА – знати, щоб знайти», «Бібліографія – ключ до пізнання світу» (Тлумацька БД Івано-Франківської області), «Книги, що роблять людей розумнішими», «Бібліограф відкриває таємниці» (КУ «Чернівецька ОБД»), «Бібліографія – це просто», «Каталог – це просто» (Снятинська БД Івано-Франківської області), «Твої орієнтири у виборі книг» (Хмельницька ОБД ім Т. Г. Шевченка), «Бібліотека – відкритий світ читання» (Арбузинська ЦБС Миколаївської області). Зокрема, заслуговує на увагу висвітлення проведення тижнів медіаграмотності та безпечного інтернету у звітах обласної бібліотеки для дітей та юнацтва Житомирської ОР. Так, у рамках цих тижнів було організовано кросмедійний проєкт «Діти в інтернеті: реальні загрози віртуального світу», проведено пошуковий воркшоп «Поширюй критичне мислення», цикл інтелектуально-ігрових занять «Інтернет – у контакті зі світом», бібліографічний огляд «Корисні поради інтернет-мандрівникам», а також створено групу у Facebook «Медіастудія» з метою набуття навичок ефективного і безпечного перебування в інформаційному середовищі соціальних мереж. До Дня безпечного інтернету працівники ОКЗ «Харківська ОБД» розробили онлайн-урок «Безпечний інтернет» та електронну вікторину «Безпека онлайн», у КЗ «Херсонська ОБД ім. Дніпрові Чайки» Херсонської ОР організували гайди «Обережно! Не «спалить» пароль», а у КЗ «Чернігівська ОДБ» Чернігівської ОР ефективно пройшла онлайн-вікторина «Безпечний вплив інтернетом», яка сприяла кращому засвоєнню правил роботи в глобальній мережі. Як і попередні роки, запам'яталися читачам комплексні форми з медіакомпетентності, що проходили у Хмельницькій ОБД ім. Т. Г. Шевченка. Так, під час онлайн-тижня медіаінформаційної грамотності «Медіазнайко інформує, вчить, застерігає» для читачів молодшого шкільного віку були підготовлені спеціальні онлайн-заняття: вебподорож «Навчальні онлайн-ігри «Медіазнайко», вебурок «Як користуватись сайтом бібліотеки» та практичне заняття «Чудові дизайни з програмою «Canva». Читачі старшого шкільного віку прослухали інтернет-поради «Захисти свій комп'ютер від шахраїв»,

подивилися відеоурок «Чому медіаграмотність важлива? Довір'яй, але перевіряй», взяли участь в інтерактивній вікторині «Медіаграмотна місія», інформаційному дос'є «Кращі інтернет-ресурси для тебе» та долучилися до медіазаняття «Інформація – бібліотека – читач», де гралися в інтерактивні ігри «Медіазнайко» та «Медіадрайвер». Цікаво пройшов у цій же бібліотеці і День інтернету «Інформаційне поле чудес», під час якого школярам середнього і старшого віку було презентовано інтернет-мандрівку «Твоя віртуальна бібліотека», виставку-рекомендацію «Довідковий планшет», інтелект-турнір «Бібліо IQ», вікторину «Види маніпуляцій у медіа» тощо. Також корисним для школярів був день інформаційної грамотності «Країна WEBландія», який відбувся у ЦМБД ім. Ш. Кобера і В. Хоменка м. Миколаєва. Під час заходу діти знайомилися з новими електронними ресурсами, додатковими онлайн-сервісами дитячих бібліотек, отримували практичні навички використання в роботі нових технологій.

Слід також відзначити, що більшість обласних бібліотек для дітей (Миколаївська ОБД ім. В. О. Лягіна, КЗ «Львівська ОБД» Львівської ОР, КЗ «Рівненська ОБД» Рівненської ОР, Волинська ОБД, КЗ «Херсонська ОБД ім. Дніпрові Чайки» Херсонської ОР, ОБДЮ Житомирської ОР, КУ «Тернопільська ОБД» Тернопільської ОР, Хмельницька ОБД ім. Т. Г. Шевченка, КЗ «Чернігівська ОБД» Чернігівської ОР, ОКЗ «Харківська ОБД», КУ «Чернівецька ОБД», Кіровоградська ОБД ім. Т. Г. Шевченка) продовжують доповнювати та виставляти на своїх сайтах та сторінках у соцмережах вебуроки та змістовні матеріали з інформаційної грамотності. Зокрема, на сайті інформаційно-бібліографічного відділу Рівненської обласної бібліотеки для дітей опубліковано вебквест з медіаграмотності «МедіаСТАРТ», започатковано нову сторінку «Медіаінформаційна грамотність», що може зацікавити медіапедагогів, бібліотекарів та усіх тих, для кого важливі питання медіаосвіти та критичного мислення. На сторінці блогу «Бібліо-Граф» інформаційно-бібліографічного відділу Львівської обласної бібліотеки для дітей можна ознайомитися з бібліографічними іграми «Бути медіаграмотним – круто», «Що ти знаєш про бібліотеку?».

«Web-уроки з інформаційної культури» Миколаївської ОБД ім. В. О. Лягіна доповнився розробками на теми: «Бібліотека дитячих мрій» (віртуальний бібліотрансформер для учнів 5 класу), «Інтернет – пастка для молоді» (тренінг для учнів 9 класу), «Медіагігієна – поради про здоровий спосіб життя» (пам'ятка для дітей), «Світ екранних медіа – дітям» (історичний медіаекскурс для учнів 8 класу), «Від абака до планшета» (історія розвитку засобів інформування та обробки інформації) (бібліотечний інтерактив для учнів 2 класу), «Психологічні механізми впливу медіа на психіку дитини» (Інформаційні війни, інфовіруси, медіанасильство: медіазаняття для учнів 7 класу). ОКЗ «Харківська ОБД» в оглядовий період розпочала онлайн-проект «Бібліошкола», а Кіровоградська ОБД ім. Т. Г. Шевченка – вебпроект «Твоя інформаторія: абетка безпеки», а також представила практичні консультації для організаторів дитячого читання у вигляді презентацій «Інформаційний шум і фейки в Інтернет: їх загроза та як їм протистояти», «Додатки Tik Tok, Like: користь чи небезпека для дітей», «Безпека дитини в інтернеті». Сторінка сайту «Безпечний інтернет» обласної бібліотеки для дітей та юнацтва Житомирської ОР вміщує «Web-словничок в картинках» (для молодшого шкільного віку) та web-кресворд «Тенета інтернету» (для середнього та старшого шкільного віку). На сайті Чернівецької ОБД створено «Бібліотечний репетитор: бібліошпаргалки», в якому зібрано бібліопідказки: «Як скласти та оформити бібліографічний список використаної літератури», «Як написати реферат», «Робота з джерелами інформації: як підібрати літературу за темою», «Пошук інформації в інтернеті». Волинська обласна бібліотека для дітей підготувала на виставила на відповідній сторінці сайту вебуроки «Мережевий етикет», «Структура книги», «Подорож до країни Бібліографії», «Довідкова література». Відкритому діалогу з дітьми про культуру читання, безпечну поведінку в інтернеті, розвиток інформаційно-цифрової компетентності сприяють і вебуроки Хмельницької ОБД ім. Т. Г. Шевченка за такою тематикою: «Комп'ютер і ти», «Для дітей я помічник, а зовуть мене – словник», «Чудо-книги» (путівник енциклопедичними виданнями), «Як користуватися електронним каталогом бібліотеки».

Стрімкий розвиток та поширення ІКТ у освітню та бібліотечну практику вимагає підвищення рівня професійної підготовки спеціалістів у відповідності до потреб і цілей медіаосвітнього процесу. Виходячи з цього, деякі обласні бібліотеки для дітей у оглядовий період продовжували організовувати навчання з оволодіння сучасними технологіями роботи з інформацією для бібліотекарів, педагогів, студентів, батьків. Так, КЗ «Рівненська ОБД» Рівненської ОР організувала 2020 року на платформі Zoom три практичні заняття «Інструменти медіаграмотності під час інфодемії» зі студентами, провела 5 тренінгів «Медіаграмотність – ключова компетентність сучасного бібліотекаря», «Вчимося бути медіаграмотними» (138 учасників) для організаторів дитячого читання (учителів, бібліотекарів, працівників територіальних громад Рівненської області), а у 2021-2022 рр. у межах співпраці з кабінетом виховної роботи та позашкільної освіти РОШПО – три тренінги «Медіаграмотність – вимога часу», «Медіаграмотність: тренд чи необхідність?» для бібліотекарів закладів загальної середньої освіти Рівненської області (77 учасників). На базі Харківської обласної бібліотеки для дітей було відкрито Хаб Національної онлайн-платформи з цифрової грамотності «Дія. Цифрова освіта». До Національної кампанії з цифрової грамотності «Будь на часі!» долучилася обласна бібліотека для дітей та юнацтва Житомирської ОР, популяризуючи серед бібліотечної спільноти проєкт «Дія. Цифрова освіта». Всі працівники бібліотеки пройшли онлайн-навчання, підвищили свій професійний рівень та отримали 107 сертифікатів. Крім того, в рамках цього ж проєкту були організовані курси комп'ютерної грамотності для літніх людей, а також започатковано власний онлайн-проєкт для бібліотекарів «Soft Skills». Для учасників проводилися тренінгові заняття «Не вір – Перевір» та виробничі заняття з навчання цифровим компетенціям за програмою «Стратегія професійного зростання». За допомогою цифрових інструментів для організації та проведення інтерактивних вправ, опитувальників Kahoot, Google Форм, LearningApps спеціалістами Житомирської бібліотеки створено власні онлайн-ресурси: «Довіряй, але перевіряй!», «Кібербезпека», «Шість

запитань про захист персональних даних в інтернеті», «Безпечна поведінка в інтернеті». Крім того, на сайті бібліотеки розміщено web-супутник для батьків «Інформаційна безпека дітей в мережі» та буклет «Мобільна безпека». Фахівці Херсонської обласної бібліотеки для дітей ім. Дніпрової Чайки у якості тренерів і спікерів взяли участь у триденному онлайн-тренінгу «Моя взаємодія в цифровому світі: стратегія, медіагігієна та медіабезпека». Крім того, особливої актуальності в оглядовий період набув у цій книгозбірні колективний блог «Бібліотечні медіауроки», що діє як платформа для організації доступу до спільних напрацювань у рамках проєкту «Основи медіаосвіти: бібліотечний модуль» та як майданчик медіаосвітніх проєктів, що реалізуються у партнерстві з публічними та шкільними бібліотеками міста та області. Ресурс акумулює розробки програм, уроків, бібліотечно-бібліографічних занять, авторські методики з питань формування інформаційної культури користувачів-дітей. Зокрема, у 2022 році у блозі було опубліковано огляд ресурсів для розвитку медіаграмотності під час війни, а також активно висвітлювалося розгортання в області нового медіаосвітнього проєкту бібліотеки «Школа медіаграмотності для підлітків». На підвищення інформаційно-бібліографічної культури були націлені методичні поради, розробки занять, консультації для організаторів дитячого читання, які готувала Миколаївська обласна бібліотека для дітей ім. В. О. Лягіна. Це інформаційні практикуми на теми: «Психологічний вплив медіа та подолання медіазалежності у дітей», «Медіапотреби сучасного підлітка», «Подорож до країни Періодики. Правила роботи з періодичними виданнями», «Лабіринтами пошуку істинного. Текст, контекст, підтекст», «Тінейджер перед вибором. Переваги та недоліки роботи з книгами вдома, у бібліотеці та в мережі Інтернет». Заслуговує на увагу також і інформаційний список для організаторів дитячого читання «Медіаосвіта – вимога часу», який підготували фахівці Рівненської обласної бібліотеки для дітей.

Отже, поглиблення завдань підготовки юних громадян до навігації в сучасному інформаційному просторі говорить про те, що обласні бібліотеки України для дітей розуміють, що медіакультура стає сьогодні важливим

суспільним явищем і домінуючим фактором впливу на формування культурних стереотипів, ефективних стратегій мислення, інтегративним компонентом розвитку всіх сфер людського буття. Аналіз звітів підтвердив, що діяльність книгозбірень з інформаційної грамотності у 2020-2022 роках скеровувалась на набуття дітьми навичок орієнтування у сучасній системі інформаційних комунікацій відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей. Дитячі бібліотеки все активніше впроваджують у практику нестандартні креативні форми інформаційної освіти, які сприяють вихованню читача нового типу, здатного почуватися повноцінним в інформаційному суспільстві, усвідомлено захищатися від потенційно шкідливої інформації та протистояти деструктивним медіаінформаційним впливам. Важливу роль у цьому питанні відігравали інтернет-центри, гуртки та клуби, комплекси заходів за окремими програмами та проєктами, онлайн-заняття, в яких концентрувалась інформаційно-пошукова, дискусійно-тренінгова та ігрова діяльність дітей.

Незважаючи на проблеми, що виникли внаслідок пандемії коронавірусу та російської агресії в Україні, на підставі вищесказаного можна зробити висновок, що в організації комфортного бібліотечного середовища для всебічного розвитку особистості дитини важливу роль в оглядовий період відігравали всі напрями бібліографічної роботи бібліотек України для дітей. Як засвідчує інформація, подана у звітах, розширення сегменту інформаційних послуг у 2020-2022 роках досягалося через якісне, поглиблене опрацювання документів, всебічне вивчення продуктів інформаційного ринку, створення досконалих бібліографічних ресурсів, оперативне розповсюдження актуальної інформації в онлайн-режимі, кваліфіковане задоволення різнобічних запитів та формування навичок інформаційної грамотності користувачів. У цей період стрімкими темпами почало розвиватися дистанційне спілкування, віртуальні зв'язки з користувачами через соціальні мережі, дискусійні онлайн-платформи. Цим взаємодіям притаманна інтерактивність, гнучкість, колективність і діалогічність, адже комунікація відбувалася у вигляді майстер-класів, тренінгів, воркшопів,

обговорень, консультацій, дискусій, ігор тощо. Краєзнавча функція діяльності бібліотек для дітей в умовах повномасштабного військового вторгнення росії в Україну набула пріоритету та сприяла ґрунтовному вивченню історії, культури, природи рідного краю, навчала маленьких українців не тільки любити свою батьківщину, а й знати правдиву історію рідної землі. Отже, в оглядовий період саме бібліографи стали тим ядром фахівців, які впроваджують нову філософію інформаційної поведінки, впливають на мотивацію вибору літератури, виховують молоде покоління, для якого інформаційні технології стають головним елементом здобуття знань через читання, книгу, інші комунікаційні засоби.

Рекомендаційно-бібліографічна діяльність

Рекомендаційно-бібліографічна діяльність у бібліотеках для дітей, яка складається з двох напрямів: бібліографування та використання бібліографічних видань, допомагає бібліотекарям забезпечити високий рівень обслуговування читачів. Фахово підготовлена бібліографічна продукція актуальної тематики є орієнтиром для читачів у сучасному потоці інформації, вона вчить оцінювати книгу. А за умов незначних тиражів видань для дітей подає інформацію про цінну та корисну літературу. Про рекомендаційні бібліографічні ресурси обласних бібліотек для дітей можна говорити як про вагому складову національної бібліографії України, адже в них відображаються видання, що виходять на території краю.

Аналіз звітів обласних бібліотек України для дітей та електронної картотеки «Електронна бібліотека методичних та бібліографічних матеріалів», яка розміщена на сайті НБУ для дітей, показує, що за 2020-2022 рр. підготовлено 290 бібліографічних посібників для читачів-дітей та організаторів дитячого читання у традиційному паперовому вигляді та 380 посібників на електронних носіях. Підготовка бібліографічних посібників, порівняно з попереднім триріччям (2017-2019 рр.), у паперовому вигляді залишилася майже на тому ж рівні, а кількість електронних видань значно збільшилася. Поштовхом до цього стали стрімкий розвиток електронного

середовища, набуття дітьми навичок користування електронними ресурсами, зменшення коштів обласних бібліотек для дітей на видавничу діяльність, події сьогодення (карантин, пов'язаний із коронавірусом, повномасштабне вторгнення росії в Україну) і, як наслідок, активне користування віддаленим доступом до інформації. Кількість бібліографічних видань, підготовлених обласними бібліотеками для дітей, є приблизною, адже неможливо точно їх підрахувати через не завжди зрозумілий жанр видання.

За означений період кількість жанрів бібліографічних видань залишилася традиційно великою. Це бібліографічний покажчик (список), біобібліографічний портрет (нарис, етюд, розвідка, огляд, покажчик, список, листівка, замальовка), рекомендаційний анотований список, рекомендаційний бібліографічний покажчик (список), рекомендаційний список літератури, бібліографічна пам'ятка, пам'ятка-бесіда, огляд творчості тощо. Серед електронних бібліографічних ресурсів найбільш популярними є буктрейлер, віртуальний бібліографічний покажчик, віртуальна книжкова виставка, онлайн-портрет, онлайн-огляд, електронний блог, біобібліографічний вебогляд, комікси, тізербуки. Таке розмаїття жанрів навряд чи виправдане. Більшість із них правильніше було б назвати бібліографічним покажчиком, списком, бесідою, оглядом, пам'яткою. Головне в рекомендаційному бібліографічному виданні – фахова рекомендація книг вибраної тематики, яка спонукає дітей до читання взагалі та отримання нових знань з відповідної теми. І без сумніву позитивним є те, що в них цікаво і захоплююче рекомендуються читачам видання, які вийшли друком на території краю.

За 2020-2022 рр. найбільше підготовлено рекомендаційних бібліографічних покажчиків, списків та бібліографічних пам'яток (майже 45%), які і є найбільш традиційними для читачів-дітей. Для організаторів дитячого читання найпопулярнішими стали методико-бібліографічні покажчики (10%). Вони містять довідку про життя та творчість (чи біографічний нарис), бібліографічні списки, розробки бібліотечних заходів. Крім суто бібліографічної інформації в них також є методичні поради для

бібліотекарів, як працювати з цими матеріалами з читачами. Нове і позитивне, що з'явилося в таких посібниках, – це подання «первинної» інформації: текстів літературних творів, сценаріїв тематичних вечорів, літературних віталень, розробки різноманітних ігор, вікторин, турнірів. Такий підхід виправданий, оскільки видань з актуальних тем дуже мало, вони не завжди доходять до бібліотек, і їх можуть певною мірою замінити методико-бібліографічні покажчики. За останні три роки обласні бібліотеки для дітей також підготували багато біобібліографічних видань (20%). Вони також несуть у собі інформацію про край і його видатних людей і крім суто бібліографічних матеріалів також подають «первинну» інформацію. Бібліографічні посібники, підготовлені за останнє триріччя, різні за об'ємом – від 3 до 50 сторінок. Оформлення їх з року в рік покращується: використовуються різні шрифти, додаються переважно фотоілюстрації з книг і обкладинки книг, які рекомендовані в посібнику. Персональні покажчики містять, як правило, кольорові фотографії заходів, портрети.

Щодо вікового спрямування бібліографічних посібників інформація наступна: для читачів старшого шкільного віку підготовлено 40% видань, для читачів молодшого шкільного віку – 15%, для читачів середнього шкільного віку – 4%. Але ці дані компенсується посібниками, які адресовані для читачів середнього та старшого шкільного віку – 21%. Читачам-дітям та організаторам дитячого читання адресовано 5%. Лише організаторам дитячого читання адресовано 15% бібліографічних видань. Ці дані приблизні, адже не завжди чітко вказано читацьке призначення покажчика.

Теми бібліографічних посібників визначені умовами життя певного краю, подіями, якими живе уся країна і діти зокрема. Бібліотеки для дітей, як правило, готують бібліографічні видання універсального змісту. Традиційно – це календарі. У них відображено пам'ятні літературні дати, події тієї чи іншої області: «Календар знаменних і пам'ятних дат на ... рік» (Тернопільська ОБД, Київська ОБД, Одеська ОБД), «Календар пам'ятних дат ... року» (Чернігівська ОБД), «Подумай і сплануй»: анотований календар знаменних та пам'ятних дат на ... рік» (Дніпропетровська ОБД), «Пам'ятні

літературні дати Черкащини ... року» (Черкаська ОБД). Звичайно, найбільш цінні – це видання, в яких до кожної дати подано список літератури. За останні три роки бібліотеки також підготували рекомендаційні посібники, де відображалася література про всі сфери життя області, інформація з різних галузей знань. Це, зокрема, видання: «30 знакових книг незалежної України»: анотований бібліографічний список (Львівська ОБД, 2021 р.), «Література про Київщину»: бібліографічний покажчик (Київська ОБД, щорічник), «Поетичний зорепад України» (Запорізька ОБД, 2020 р.), «Дитячі книги для читання дорослими»: анотований рекомендаційний список літератури та «Кращі з кращих»: анотований рекомендаційний покажчик літератури (Полтавська ОБД, 2020 р.) а також електронні ресурси: «Дитячі письменники – ювіляри 2020 року» (Миколаївська ОБД, 2021 р.), віртуальні виставки «Поспішай прочитати», «Книги, які варто прочитати під час карантину» (Івано-Франківська ОБД, 2020 р.), блог «Бібліо-Граф» (Львівська ОБД), «Блог бібліографа» (Полтавська ОБД), блог «ХОБД news» (Херсонська ОБД). Доповнює жанр універсальних бібліографічних посібників «Огляд дитячої літератури Одеси 2019-2021 рр.», підготовлений у 2021 р. ЦМБС для дітей міста Одеси (автор: О. Неделімський), огляд «Літературна Верхньодніпровщина» (автор: М. Федорович, 2021 р.), які розміщені на електронному ресурсі НБУ для дітей КЛЮЧ.

Значне місце в рекомендаційно-бібліографічній діяльності обласних бібліотек посідає краєзнавчий напрям. Бібліографічні видання, які присвячено вихованню у читачів любові до своєї малої Батьківщини, знання її історичного минулого і сьогодення, видатних постатей краю, культури завжди були актуальними, і їх готує кожна бібліотека. Ці посібники сприяють вихованню у читачів патріотизму та національної ідентичності, і на сьогодні їх роль важко переоцінити. Варто назвати наступні: «Рідний край, де живемо, Україною звемо: рекомендаційний анотований список для учнів 1-4 класів (Миколаївська ОБД, 2021 р.), «Кожен край має свій звичай»: бібліографічний огляд (Рівненська ОБД, 2020 р.), «Улюбленець туристів та історичний об'єкт : буклет про тристоронній годинник у Тернополі (

Тернопільська ОБД, 2021 р.), бібліонарис до 70-річчя від дня народження Леоніда Каденюка «Ескіз неофіційного портрету першого космонавта незалежної України (Чернівецька ОБД, 2021 р.), біобібліографічний нарис із серії «Знамениті одесити» «Георгій Степанович Шонін» (Одеська ОБД, 2020 р.), краєзнавчі дайджест-читання «Не мислю життя без науки: 115 років від дня народження Максима Федотовича Гулого», визначного українського біохіміка (Чернігівська ОБД, 2020 р.), біобібліографічні замальовки (із циклу «Особистості Полтавщини»): «Творець диво-саду: Гришко Микола Миколайович», «Душа митця і розум науковця: Анастасій Єгорович Зайкевич», «Жінка з душею Прометея: Є. Милорадович» (Полтавська ОБД, 2020 р.), «Кость Лавро – легенда української дитячої книжкової ілюстрації»: огляд творчості сучасного українського художника-ілюстратора, земляка (Кіровоградська ОДБ, 2020 р.); електронні ресурси: віртуальна книжкова виставка «Місто святого Миколая» (2021 р.) та ресурс «Вони прославляли та прославляють Миколаївщину» (Миколаївська ОБД), «Архітектурні родзинки Житомира» : анотований рекомендаційний список літератури для читачів-дітей старшого шкільного віку та організаторів дитячого читання (Житомирська ОДБ, 2020 р.), «Поділля – колиско і доле»: анотований бібліографічний покажчик для читачів 5-9 класів (Хмельницька ОБД, 2022 р.).

Тісно пов'язаний з краєзнавчим і історичним напрям. Бібліотеки для дітей намагаються відгукнутися на всі історичні дати і події, виховують почуття поваги і пошани до державної символіки, законів, української мови, свят – Дня Конституції, Дня Незалежності України, Дня Соборності, розповідають про відомі постаті нашої держави. У полі зору бібліографів були також події останнього триріччя: повномасштабне російське вторгнення на територію України, героїчний спротив українського народу. Такі видання виховують гордість за рідну державу і шанобливе ставлення до героїв-захисників. Цій тематиці присвячено наступні посібники: «Незалежна Україна – шлях до мети»: рекомендаційний анотований список літератури (Донецька ОБД, 2021 р.), «Бібліонавігатор. Книжкові фішки. Вип. 1 (5), Вип.

4 (1), Історія України в романах»: рекомендаційний анотований список літератури (Донецька ОБД, 2020 р., 2022 р.), «Єднайтесь, браття українці»: рекомендаційний анотований список для учнів 5-9 класів (Миколаївська ОБД, 2021 р.), «Дорогами козацької слави – на захист України»: рекомендаційно-методичні матеріали до Дня захисників і захисниць України та Дня Українського козацтва (Київська ОДБ, 2021 р.), «Синє – чисті небеса, Жовте – то ланів краса» : бібліогеральдична розвідка для середнього та старшого шкільного віку (Кіровоградська ОБД, 2022 р.), «Людина героїзму й мистецтва»: до 70-річчя з дня загибелі Ніла Хасевича: біобібліографічний нарис : для старшого шкільного віку та організаторів дитячого читання (Рівненська ОБД, 2022 р.), «Духовна окраса нації: біобібліографічні матеріали до 205-річчя від дня народження М. Вербицького (Київська ОДБ, 2020 р.), «Невловимий месник»: (до 100-річчя від дня народження учасника Руху Опору у Франції Василя Порика і 75-річчя закінчення Другої Світової війни): веббіографічний журнал: для середнього та старшого шкільного віку та організаторів дитячого читання (Кіровоградська ОДБ, 2020 р.), «Символи нації і Держави»: віртуальна книжкова виставка для учнів 7-9 класів (Миколаївська ОБД, 2021 р.), «І пам'яті свіча в душі горить» (до роковин Голодомору 1932-33 рр.): інтерактивна книжкова виставка (Рівненська ОДБ, 2020 р.), «Ще не вмерла Україна»: інтерактивна виставка до 160-ї річниці з часу написання Павлом Чубинським тексту Українського Національного Гімну (Рівненська ОДБ, 2022 р.), онлайн-портрет «Творець першої української Конституції» : до 350-річчя від дня народження Пилипа Орлика (Волинська ОДБ, 2022 р.), «Українська мова – мова єднання»: віртуальна виставка до Дня української писемності та мови (Хмельницька ОДБ, 2022 р.), буктрейлер за книгою Г. Кирпи «Мій тато став зіркою» для читачів-учнів молодшого шкільного віку (Волинська ОДБ, 2020 р.), інтерактивний ресурс для найменших читачів, підлітків, молодь «Воєнні книги про дітей і для дітей» (Черкаська ОБД, 2022 р.).

Також заряд патріотизму і любові до своєї рідної землі мають бібліографічні видання про рідну природу і бережливе ставлення до неї, про

світ тварин і рослин. За 2020-2022 роки бібліографи обласних бібліотек для дітей підготували цікаві бібліографічні видання у традиційному та електронному вигляді: бібліотрансформер «Дбаємо про довкілля відповідально і креативно» (Кіровоградська ОБД, 2020 р.), анотований рекомендаційний список літератури «Збережемо планету разом» (Запорізька ОДБ, 2022 р.), рекомендаційні списки для дошкільників, учнів 1-4 та 5-9 класів (електронний ресурс) («Собачі пригоди» (Чернівецька ОДБ, 2022 р.), рекомендаційний анотований список літератури (електронний ресурс) «Мандрівка у птахосвіт» (Донецька ОБД, 2020 р.), буктрейлер за книгою Л. Денисенко «Усміхаки. Все, що треба знати про собак» (Волинська ОБД, 2021 р.), бібліографічний дайджест : для учнів 1-2 класів та організаторів дитячого читання : (до 10-ліття біорізноманітності ООН 2011-2020 рр.) «Фауна і флора океанів» (Дніпропетровська ОБД, 2020 р.).

Виховання патріотизму та національної ідентичності у дітей тісно пов'язане із вихованням поваги до інших народів, знання їхньої історії, культури, традицій. За останні роки на цю тему підготовлено такі видання: «Знайомтесь: Франція»: до Дня Європи в Україні (Черкаська ОБД, 2022 р.), методико-бібліографічний покажчик до 55-річчя від дня народження Джоан Кетлін Ролінг «Чарівний світ чаклунів та магів» (Львівська ОБД, 2020 р.), дайджест-пам'ятка «Марк Твен та пригоди його героїв» (Чернігівська ОБД, 2021 р.), бібліографічна пам'ятка до 80-річчя від дня народження Іана Вайброу «Любий татко Малого Вовчика» (Рівненська ОБД, 2021 р.), методико-бібліографічний покажчик до 85-річчя від дня народження Крістіне Нестлінгер «Книги, що творять добро» (Львівська ОБД, 2021 р.), біобібліографічний нарис «Зарубіжні письменники – дітям (Алан Мілн)» (Одеська ОБД, 2022 р.), електронний ресурс «Багатолика Європа» (Черкаська ОБД, 2020 р.), буктрейлер за книгою Оскара Уальда «Портрет Доріана Грея»: до 130-річчя з дня видання книги (Миколаївська ОБД, 2020 р.), буктрейлери «Роману Вальтера Скотта «Айвенго» - 200 років» (2020 р.), «Повісті Джека Лондона «Біле Ікло» - 115 років» (2021 р.), «Повісті-казці Сельми Лагерлеф

«Чудесна мандрівка Нільса Хольгерсона з дикими гусьми» - 115 років» (2022 р.) (Черкаська ОБД).

Цікавими і актуальними завжди є бібліографічні посібники про дітей, сім'ю, дитячі проблеми (зокрема булінг). Рекомендовані в них видання сприяють утвердженню дитини як особистості у людському соціумі, допомагають у вирішенні складних проблем, розповідають про цікаве в житті ровесників. Варто назвати наступні, підготовлені обласними бібліотеками для дітей: пам'ятку-бесіду «Дружити, а не бити: булінг у художній літературі» (Рівненська ОБД, 2020 р.), рекомендаційний анотований список літератури для учнів 5-9 класів «Ти не один! Стоп булінг! Стоп насильство!» (Чернівецька ОБД, 2021 р.), бібліографічний список літератури [на тему інклюзії] «У безбар'єрному просторі спілкування та розуміння» (Донецька ОБД, 2022 р.), рекомендаційний анотований список літератури «Бібліонавігатор. Книжкові фішки. Вип. 1 Інклюзивна освіта» (Донецька ОДБ, 2020 р.), рекомендаційний анотований список «Булінг – STOP: як не стати жертвою» (Миколаївська ОБД, 2020 р.), анотовані рекомендаційні списки літератури «Історії про особливих (про дітей з інвалідністю)» та «Модні автори про дорослі проблеми юних (Полтавська ОДБ, 2020 р.), анотований список літератури для організаторів дитячого читання «Скажи «Ні!» насильству: тема булінгу в художній літературі для дітей» (Черкаська ОБД, 2020 р.), бібліографічний покажчик «Профілактика та подолання кібербулінгу» (Івано-Франківська ОБД, 2020 р.), рекомендаційний бібліографічний список «Дівчинки на всі 100» (Івано-Франківська ОБД, 2022 р.), анотований рекомендаційний список літератури для дошкільнят та читачів молодшого шкільного віку «Мій найкращий друг татусь» (Полтавська ОДБ, 2021 р.), рекомендаційний анотований список літератури «БібліоНавігатор. Книжкові фішки. Вип. 2. Таке різне шкільне життя» (Донецька ОДБ, 2020 р.), буктрейлер за книгою А. Коршунової «Комп і компанія» (Миколаївська ОБД, 2020 р.), віртуальна виставка «Цей дорослий дитячий світ» (Запорізька ОДБ, 2020 р.), тізербуки за книгою С. Гридїна

«Дорослі зненацька» та книгою Т. Рубан «Нічийні» (Полтавська ОБД, 2020 р.).

За останні три роки бібліографи не оминули своєю увагою тему релігії і духовно-моральних цінностей. Підготовлені рекомендаційний список для дітей «Диво Різдва» (2020 р.), рекомендаційний бібліографічний список до 440-річчя виходу в світ Острозької Біблії «Святиня Великої Волині» (Рівненська ОБД, 2021 р.), біографічна довідка до 140-річчя з дня народження І.І. Огієнка «Іван Огієнко: яскравий слід на Поділлі» (Хмельницька ОБД, 2022 р.), рекомендаційний анотований список літератури «Біблія – священна книга християн» (Печеніжська ДБ Івано-Франківської області, 2020 р.), персональна пам'ятка «Андрій Шептицький. Той, що у вічності пам'ятає кожного...» (до 155-річчя від дня народження Андрея Шептицького – церковного і громадсько-політичного діяча, Єпископа Станіславівського у 1899-1900 рр.) (Тисменицька РДБ Івано- Франківської області, 2020 р.).

Обласні бібліотеки для дітей створили за останнє триріччя бібліографічні посібники про науку, відомих учених та різні галузі людської діяльності. Ці посібники рекомендують літературу, яка допомагає читачам-учням розширити знання із шкільних предметів, довідатися про нове у різних галузях людської діяльності. Серед цих видань варто назвати біобібліографічну довідку до 175-річчя від дня народження І. П. Пулюя, видатного українського фізика, електротехніка, перекладача «Повік науці не обняти всього, що Ти создав еси...» (Тернопільська ОДБ, 2020 р.), віртуальну книжкову виставку: для учнів 5-9 класів «Крута математика» (Миколаївська ОДБ, 2021 р.), анотований рекомендаційний список літератури для молодшого та середнього шкільного віку «Цікава математика для непосидючих школярів» (Полтавська ОБД, 2020 р.), книжкові смаколики для читачів у Рік математичної освіти в Україні (віртуальна книжкова виставка) «Дивовижна наука математика» (Чернівецька ОБД, 2021 р.), красномовний дайджест : (до 175 річниці від дня народження Олександра Русова) «Фундатор української статистики» (Чернігівська ОБД, 2022 р.),

бібліографічні пам'ятки (електронний ресурс) Іван Фещенко-Чопківський – металург із серцем поета» та «Героїчний патріот і великий гуманіст – лікар Олександр Федорович Горбачевський (Житомирська ОБД, 2021 р.), біобібліографічні матеріали «Український математик із світовим ім'ям: Михайло Кравчук (27.09.1892-0.03.1942) та «Видатний археолог України»: до 170-річчя від дня народження Вікентія Хвойки (Київська ОБД, 2020 р.), бібліографічний дайджест для організаторів дитячого читання та читачів старшого шкільного віку : до 125-річчя від дня народження українського вченого-винахідника «До Місяця й назад: Траса Кондратюка» (Сумська ОБД, 2022 р.), рекомендаційний анований список літератури «БібліоНавігатор. Книжкові фішки. Вип. 1 (7) «Пригодницька серія книжок про науку від Джона Щешки» (Донецька ОБД, 2022 р.).

За останнє триріччя бібліографи обласних бібліотек підготували тематичні бібліографічні видання про сучасні електронні технології, комп'ютер, інтернет, спорт, здоров'я. Це, зокрема, рекомендаційний список «Про кібергігієну – всім і доступно» (Івано-Франківська ОБД, 2022 р.), рекомендаційний покажчик «Виклики сучасності: безпечний Інтернет» (Полтавська ОБД, 2022 р.), віртуальна книжкова виставка для учнів 5-7 класів «Цифрові технології змінюють світ» (Миколаївська ОБД, 2021 р.), анований список літератури: бібліофреш «Підозрілі мешканці Інтернету» (Черкаська ОБД, 2020 р.), бібліотрансформер «Виходячи на килим, я молився за Україну. Тому і перемагав...»: до 150-річчя від дня народження Івана Піддубного» (Черкаська ОБД, 2021р.), рекомендаційні списки «Курити – здоров'ю шкодити», «Ім'я біди – наркотик» (Ланчинська ДБ Івано-Франківської обл., 2022 р.).

У 2020-2022 рр. бібліографи дитячих бібліотек підготували також бібліографічні посібники на тему мистецтва, адже вони виховують естетичні смаки, збагачують особистість духовно. Це краєзнавчі дайджест-читання про композитора «Новели мого життя: Ілля Олександрович Сац» (Чернігівська ОБД, 2020 р.), бібліографічна листівка до 105-річчя з дня народження Лео Мола» (Леоніда Молодожанина) «Видатний скульптор з Полонного»

(Хмельницька ОБД, 2020 р.), культурно-мистецька панорама до 30-річчя Незалежності України «Тридцять культурних надбань Донеччини» (Донецька ОБД, 2021 р.), мистецько-краєзнавчий етюд [про народного художника України] «Парадокс Анатолія Базилевича» (Донецька ОБД, 2022 р.), методико-бібліографічний покажчик до 150-річчя від дня народження Соломії Крушельницької (Львівська ОБД, 2022 р.), біобібліографічний нарис «Гармидер Геннадій» із серії «Одеса мистецька» (Одеська ОБД, 2020 р.), веббіографічне есе : до 150-річчя від дня народження оперної співачки Соломії Крушельницької «Співуча зоря України» (Кіровоградська ОБД, 2022 р.), біобібліографічний покажчик та електронний плакат: до 85-річчя від дня народження Ю. Макушина «Кам'яних справ майстер» (Миколаївська ОБД, 2020 р.), бібліографічна пам'ятка «Світ наповнений музикою. Віктор Степанович Косенко» (Житомирська ОДБ, 2021 р.), віртуальна книжкова виставка: до 80-річчя від дня народження Івана Миколайчука «Лебедина хора для Івана» (Чернівецька ОДБ, 2021 р.).

Зазвичай найбільшу кількість бібліографічних посібників представлено виданнями літературної бібліографії. Фаховий відбір книг і цікава рекомендація допоможуть читачам-дітям ознайомитися з найкращими книгами і за змістом, і за художньою якістю, і за оформленням. Такі посібники можуть бути тематичними і персональними. Серед тематичних варто назвати бібліографічний посібник «Сучасні прикарпатські письменники – дітям» (Івано-Франківська ОБД, 2021 р.), біобібліографічний покажчик «Письменники Закарпаття – дітям» (Закарпатська ОБДЮ, 2021 р.), бібліографічна пам'ятка «Письменники Чернігівщини – дітям» (Чернігівська ОДБ, 2020 р.), методико-бібліографічні матеріали «Письменники Рівненщини – дітям» (Рівненська ОБД, 2022 р.), бібліографічна бесіда «Книги з історією» (Полтавська ОБД, 2022 р.), анотований бібліографічний список «30 знакових книг незалежної України» (Львівська ОБД, 2021 р.), анотовані рекомендаційні списки літератури «Слідство ведуть юні детективи», «Шукачі пригод: полювання на скарби» (Полтавська ОБД, 2020 р.), рекомендаційні бібліографічні списки для учнів 2-9 класів «Що читати влітку?» (Херсонська

ОДБ, 2021 р.), рекомендаційний анотований список для учнів 5-9 класів «Пригоди за пригодою читаю з насолодою» (Миколаївська ОБД, 2020 р.). До ювілейних та пам'ятних дат бібліографи створили персональні посібники: біобібліографічний покажчик до 90-річчя від дня народження Ліни Костенко «Це голос наш. Це пісня. Це душа» (Волинсько ОБД, 2020 р.), бібліографічний покажчик «Поезія – це завжди неповторність, якийсь безсмертний дотик до душі» (90 років Ліні Костенко) (Івано-Франківська ОБД, 2020 р.), біобібліографічний покажчик: до 300-річчя з дня народження Григорія Сковороди «Нерівна всім рівність» (Полтавська ОДБ, 2022 р.), методико-бібліографічні покажчики до 90-річчя від дня народження Всеволода Нестайка «Незвичайні уроки в лісовій школі» (2020 р.), біобібліографічний покажчик: до 85-річчя Володимира Рутківського «Співець минувшини» (Полтавська ОДБ, 2022 р.), до 50-річчя від дня народження Сергія Гридіна «Найважче писати для підлітків – вони весь час змінюються» (Львівська ОБД, 2021 р.), бібліографічний покажчик «Юлія Драгун» (Закарпатська ОБДЮ, 2020 р.), біобібліографічна пам'ятка до 100-річчя з дня народження Григора Тютюнника «Письменник з мужнім і чутливим серцем» (Харківська ОБД, 2021 р.), рекомендаційний бібліографічний список «Майстер сюжету Андрій Кокотюха» (2020 р.) та біобібліографічний нарис до 100-річчя від дня народження Володимира Малика «Співець козацької слави» (2021 р.) (Рівненська ОБД), пам'ятка юному читачеві «Дивень-ранок»: 70 років від дня народження Володимира Сенцовського (Чернігівська ОДБ, 2022 р.), біобібліографічний покажчик «Незгасне сяйво Миколи Вінграновського» (2021 р.) та біобібліографічний список до 80-річчя ювілею «Музика поетичного слова Анатолія Качана» (2022 р.) (Миколаївська ОБД), біобібліографічний портрет письменниці-ювілярки Віри Китайгородської «...Я родом із народної казки» (Чернівецька ОБД, 2021 р.), біобібліографічний покажчик «Золоті кораблі Василя Горбатюка» (Хмельницька ОБД, 2020 р.), рекомендаційні списки літератури «Великий українець – Григійр Тютюнник: до 90-річчя від дня народження, «Сергій Гридін – автор нової української підліткової літератури» : до 50-

річчя від дня народження (Сумська ОДБ, 2021 р.), біобібліографічний нарис до 65-річчя від дня народження «Світ віршованої казки Валентини Каменчук» (Київська ОБД, 2021 р.), біобібліографічна розвідка: для середнього та старшого шкільного віку, організаторів дитячого читання «Вітрила бригантину напинає» : до 90-річчя від дня народження поета, письменника-мариніста Тендюка Леоніда Михайловича (Кіровоградська ОДБ, 2021 р.), біобібліографічні нариси «Українські письменники – дітям: Галина Манів-Корнієнко, Леся Воронина, Любов Відута» (Одеська ОДБ, 2020 р.), буктрейлер «Леся Українка «Лісова пісня» (Волинська ОБД, 2021 р.), віртуальна виставка-портрет до 50-річчя з дня народження А. Кокотюхи «У нього немає нудних книжок» (Івано-Франківська ОБД, 2020 р.), комікс «Галина Малик. Мандрі і подвиги Горчика» (Полтавська ОДБ, 2021 р.), бібліотрансформери для молодшого шкільного віку – «Чарівник калинового слова»: до 100-річчя від дня народження Дмитра Білоуса (2020 р.), «Еліна Заржицька – малюкам»: до 60-річчя від дня народження письменниці (2020 р.), «Магія письменницького слова Галини Малик»: до 70-річчя від дня народження письменниці (2021 р.) (Рівненська ОДБ).

Важливою складовою рекомендаційно-бібліографічної діяльності за останнє триріччя була підготовка рекомендаційних бібліографічних посібників для організаторів дитячого читання. Відповідно до читацького призначення вони мають іншу структуру та бібліографічну характеристику рекомендованих творів. Більшість з них – це методико-бібліографічні покажчики, біобібліографічні нариси, біобібліографічні покажчики, рекомендаційні списки, буктрейлери для бібліотекарів, освітян, батьків. Найцікавіші серед них: рекомендаційний список літератури «Екоігри для НУШ (презентація того, що можна використовувати для розвитку мовлення та пам'яті) (Дніпропетровська ОБД, 2020 р.), бібліографічний покажчик «Як закохати дітей в книгу» (Івано-Франківська ОБД, 2020 р.), буктрейлери за книгами Пола Екмана «Чому діти брешуть», Анни Бикової «Як подружити дітей з емоціями» (Волинська ОБД, 2020 р.), віртуальна виставка-порада «Для вас, батьки» (Рівненська ОБД, 2020 р.), анотований рекомендаційний

список літератури «Дитячі книги для читання дорослими» (Полтавська ОБД, 2020 р.), біобібліографічний нарис: до 100-річчя від дня народження В. Малика «Співець козацької слави» (Рівненська ОБД, 2021 р.), біобібліографічний нарис: до 125-річчя від дня народження В.Л. Поліщука «Незгасимий вогонь життя» (Рівненська ОБД, 2022 р.), рекомендаційний анотований список «Innovabi (Інноваційна бібліотека) (Донецька ОБД, 2022 р.).

Використання бібліографічних посібників у роботі з читачами – це другий важливий напрям рекомендаційно-бібліографічної діяльності. Аналіз звітів обласних бібліотек та їхніх сайтів показує, що цю роботу висвітлено досить поверхово. Проте бібліотекарі та бібліографи все ж використовують бібліографічні посібники під час проведення різних заходів – здебільшого групових, масових, в індивідуальній роботі з читачами, при виконанні бібліографічних довідок, при проведенні Днів бібліографії. Так Київська ОДБ використовувала підготовлений нею «Мистецький календар»: про видатних уродженців Київщини при підготовці багатьох масових заходів, присвячених землякам. У Хмельницькій ОДБ проводилися заходи з читачами по бібліографічному літопису «Героїв пам'ятаємо імена», зокрема випуски «Подільські небесні ангели» та «В ім'я Вітчизни подвиг ратний». У бібліотеці під час Всеукраїнської акції відбулася демонстрація інтерактивного ресурсу «Свої права ти добре знай, їх шануй та захищай».

Бібліографічні посібники використовувалися і в методичній роботі. Так, в Рівненській ОБД було підготовлено та проведено консультативно-практичні заняття для бібліотечних працівників на теми: «Правила складання бібліографічних описів», «Технологія створення презентацій в Microsoft PowerPoint». Протягом року працівники інформаційно-бібліографічного відділу в онлайн- та офлайн-форматі провели 19 занять (з питань бібліографування, медіаграмотності, вебсервісів) для 480 учасників. НБУ для дітей на платформі ZOOM організувала круглий стіл «Рекомендаційний електронний ресурс КЛЮЧ – переформатування» для представників обласних бібліотек для дітей.

Аналіз рекомендаційно-бібліографічної діяльності обласних бібліотек для дітей за 2020-2022 рр., зроблений за звітами обласних бібліотек для дітей та їхніми сайтами, показав, що бібліографи активно відгукуються на сучасні події. Усі бібліотеки підготували бібліографічні видання краєзнавчої тематики: про сьогодення краю, його культуру, про видатних людей, уродженців краю, про письменників краю та їхні твори. Набула нових, сучасних форм методика бібліографування та донесення інформації до читачів-дітей. У посібниках поряд з рекомендацією творів друку активно використовується подання «первинної» та фактографічної інформації. Це допомогло збільшити інформативність покажчиків і зробити їх більш привабливими для читачів. У деяких персональних бібліографічних покажчиках замість фактів біографії укладачі використовували інтерв'ю, урізноманітнюючи підготовку видань, оцінювали рекомендовану в покажчиках літературу. Посібники стали більш яскравими: в їх оформленні використовуються ілюстрації з джерел, відскановані обкладинки видань, у персональних, як правило, подаються портрети. Популярною залишається комплексна форма рекомендації літератури з конкретної теми чи персоналії, яка найчастіше включає бібліографічний покажчик (пам'ятку, бесіду), книжкову виставку, електронний плакат, бук трейлер тощо. Бібліотеки почали активніше використовувати електронні форми рекомендації книги.

Проте існують прогалини у тематичному спектрі видань. Відсутні або одиниці у наявності посібники про дітей, сім'ю, школу, дитячі проблеми; про визвольну війну українського народу з російськими загарбниками; матеріали на допомогу у виборі професії; про науку і техніку; про зарубіжну літературу (на сьогодні є багато фахово зроблених українськими авторами перекладів світових дитячих бестселерів); про екологію і природу світу та України; про подорожі, спорт, здоров'я; про комп'ютери та інтернет; на допомогу шкільній програмі (крім видань типу «Що читати влітку?») тощо. За відсутністю достатньої кількості науково-популярної літератури варто для розкриття тем залучати статті з періодичних видань.

У посібниках не завжди чітко вказано читацьке призначення: для всіх; для читачів середнього, старшого шкільного віку, організаторів дитячого читання та всіх хто цікавиться творчістю письменника. Таке визначення не є оправданим, адже від читацького призначення залежить і відбір літератури до покажчика.

Враховуючи жанрове різноманіття бібліографічних посібників і часто невідповідність між їх жанром і змістом, радимо звертатися до робіт Г.М. Швецової-Водки «Вступ до бібліографознавства» (Київ, 2004) та «Загальне бібліографознавство. Бібліографічні ресурси України» (Київ, 2017) для правильного визначення жанру майбутнього посібника.

У рекомендаційних, біобібліографічних покажчиках (нарисах) дуже часто відсутні допоміжні покажчики. Це покажчики авторів і назв, імен, список використаних серіальних видань тощо. А вони будуть корисні читачу у пошуку потрібного матеріалу та взагалі збільшують інформативність видання. Інформативність також збільшується завдяки додаткам. Наприклад, можуть бути такі додатки: «Сценарії заходів», «Ігри», «Довідкова література», «Видання шрифтом Брайля», «Web-бібліографія», а також відображення теми у фольклорі, у художній літературі, додатки краєзнавчого змісту та інші. Якщо бібліограф відносить свій посібник до жанру покажчика, то має бути хоча б один допоміжний покажчик як елемент допоміжно-пошукового апарату (Видання. Основні види та визначення понять, ДСТУ 3017:2015). Жанр бібліографічного (біобібліографічного) нарису досить складний і об'ємний. Він передбачає наявність дослідницької статті науковця з означеної теми, цитат, посилань на статті різних профільних спеціалістів, уривків з творів, розгорнутого довідково-пошукового апарату. Тому не потрібно відносити бібліографічні посібники до таких жанрів. Часто бібліографи обласних бібліотек називають електронні виставки розвідками. Ці виставки яскраво оформлені, містять багато корисної та цікавої інформації. Важливо вказувати читацьке призначення та зазначати рік підготовки цього електронного ресурсу.

У бібліографічних виданнях для дітей повинен бути уніфікований повний чи аналітичний бібліографічний опис відповідно до державного стандарту. Радимо звертатися до ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1-2003, IDT), ДСТУ ГОСТ 7.80:2007 Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.80-2000, IDT), ДСТУ 3582:2013 Інформація та документація. Бібліографічний опис скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила.

Аналіз рекомендаційно-бібліографічної діяльності обласних бібліотек України для дітей показав, що вона спрямована на створення якісного за змістом, актуального за темою, захоплюючого за формою подачі інформації продукту, здатного захопити дитину читанням, набуттям нових знань.

